

Julius van Sassen : treurspel in vier bedrijven

<https://hdl.handle.net/1874/372246>

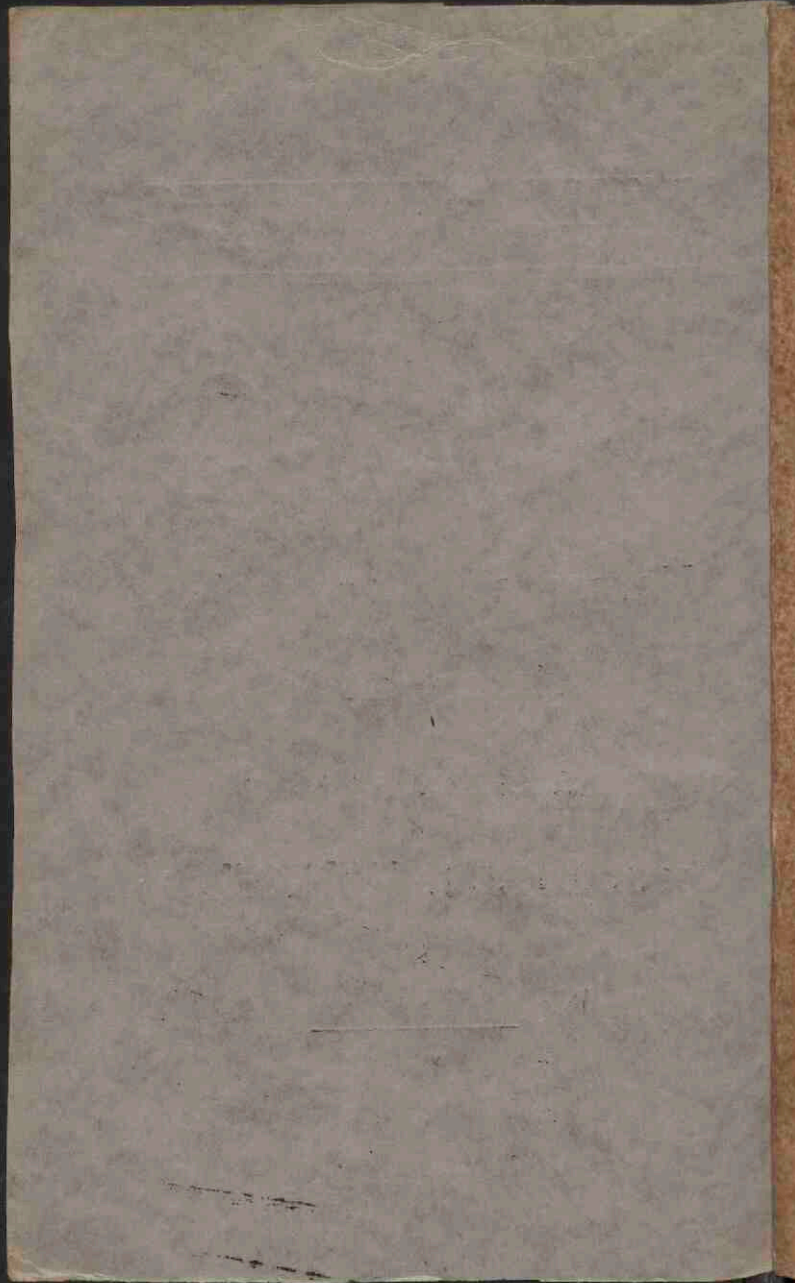
BIBLIOTHEEK DER RIJKSUNIVERSITEIT
TE UTRECHT

1929

**Verzameling tooneel-
stukken uit de
nalatenschap van
prof. Dr. J. te WINKEL**

No. 906

N. J. Mitchell
N. 418

69

JULIUS VAN SASSEN, ⁹⁰⁶

TREURSPEL,

IN VIER BEDRIJVEN.

DOOR DEN SCHRIJVER VAN

A B A L L I N O.

Tc AMSTERDAM bij

H. VAN KESTEREN,

1799.

P E R S O O N E N .

De Hertog XAVEER.

JULIUS VAN SASSEN, *President en Gunsteling van den Hertog.*

De Hofmaarschalk VAN SENNEK.

FERDINAND en } *zijne kinderen.*

ROSAURA }

De Generaal VAN HIJENTHIT.

SPINDLER, *een Timmerman.*

HENRIËTTE, *zijne dochter.*

EEN KAMERJONKER.

BERMAN, *Secretaris van Julius.*

EEN JONGEN.

Eenige knechts, lijk- en fakkelbragers.

Een wacht van soldaten.

Het stuk speelt in den tegenwoordigen tijd.

JULIUS VAN SASSEN,

T R E U R S P E L.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

E E R S T E B E D R Y F.

Het Tooneel verbeeldt een prachtig Kabinet, hetwelk sterk verlicht is; men hoort; uit de na bij zijnde zaal het muzik van het bal, hetwelk door den Hertog gegeeven wordt: ter wederzijden van het Kabinet zijn tafels geplaatst, op welken allerlei ververschingen, wijn, vruchten en confituuren staan.

E E R S T E T O O N E E L.

JULIUS VAN SASSEN *(komt met snelle schreden binnen; zijn houding en gelaat zijn zeer onrustig, en geeven een' grooten zelfstrijd te kennen; eindelijk zegt hij, als met een diep gevoel zijns ongeluks.)*

Evenwel danst zij met hem! Ô Vervloekt zij de wellusteling, die het walsen uitvond; zij walst met hem!... En ik heb haar zo hartelijk, zo dringend geboden, om met niemand te walsen, met den Vorst niet, met mij niet... En ROSAURA danst met den Hertog! *(hij vervalt in een treurig nadenken — na eenigen tijd zwijgens vervolgt hij op een' zachteren toon.)* Ô Foei JULIUS! foei! dat is laag van u, dat is kinderachtig, toornig te zijn over het sneller draaijen haarer voeten, minne-nijdig te worden, over zulk een meisjens zwak! ach! gij zijt nog een erbarmelijke wijsgeer, *(hij werpt zich met een zichtbaar misnoegen in een' leunstoel.)* Maar ik ben ook nog geen grijsaart — ik bemin immers ROSAURA zo hevig!

4 JULIUS VAN SASSEN,

TWEEDE TOONEEL.

JULIUS, en de Hofmaarschalk VAN SEN-
NEK.

HOFMAARSCHALK.

Goed, goed, heer president, gij hebt het beste deel verkozen, ik volg u: is hier bourgogner?

JULIUS.

Indien ik mij niet vergis, hier of boven.

HOFMAARSCHALK.

Gij schijnt een' kwaaden luim te hebben.

JULIUS.

Vergeef het mij.

HOFMAARSCHALK.

Vriend, laat ons eens openhartig met elkander spreken; ik acht, ik bemin u, maar *sur mon honneur*, het doet mij leed om uwer jongheid wille; gij begint veel te vroeg de rol van een' knorrigen grijsaart, of *hypochondrist* te speelen; arbeid liever wat maatiger, en geniet het leven meer.

JULIUS.

Ik wil genieten, maar enkel van mijnen oogst: doch het is thans eerst mijn zaai- en planttijd.

HOFMAARSCHALK.

Eh bien! maar waar hebt gij dan voor u zelf gezaaid en geplant? Gij zijt nu reeds in het tweede jaar president, de eerste minister van zijne doorluchtigheid, reeds lange deszelfs *gedeclareerde favoriet*, en hebt nog niet eens een eigen landgoed... niet eens een eigen huis in de stad bespaard... Uw voorganger *rafindeerde* beter voor zijne kas; reeds in het eerste jaar zijner ambtsbediening, had hij het schoonste riddersgoed in dezen omtrek gewonnen, en — nu — gij weet dit immers zo goed, als ik! voorheen had hij niets dan zijn onnozele *gag*.

JULIUS.

Gij hebt gelijk, heer Hofmaarschalk! ik ben arm, zeer arm, maar ik ben ook geen minister ten voordeele van mijne kas, maar wel voor het vaderland: dit wil ik verrijken, en dan zal het mij ook zeker geen honger laten lijden. Ik zal dus, naar alle waarschijnlijkheid, vooreerst nog wel arm blijven.

HOFMAARSCHALK, (*het hoofd schuddende.*)

Onder ons gezegd — beste, liefste vriend — ik wil 'er op wedden, geloof mij — *Enfin* — neen toch goeden raad aan....

JULIUS.

Zeer gaerne.

HOFMAARSCHALK.

Gij weet *fortuna* is eene dame; zij heeft haare linnen.. Zijne doorluchtigheid, onze genadige heer, is een mensch; gij verstaat mij... uwe brillante *carrière* heeft u van alle kanten vijanden en benijders verwekt; dit kon niet mislen; *enfin*, wij zien de toekomst niet in het hart... gij kunt even zo schielijk, dat de hemel verhoede! vallen, als gij gestegen zijt; ik zeg... gij kunt! het is mogelijk.

JULIUS.

Het is mogelijk.

HOFMAARSCHALK.

Hoe nu, *wanneer*? Gij verstaat mij: waar mede zult gij u dan, wegens het verlies, troosten? Een *gedisgracieerd* hoveling is een ongelukkig schepsel, wanneer hij niet ten rechten tijde voor brood in de woestijne zorgt. Wat blijft u, waardste vriend, wanneer nu eens het kwaadste van alle kwaaden u trof?

JULIUS.

Dan blijft mij in de armoede nog altoos een aanzienlijke schat.

HOFMAARSCHALK.

Waarachtig! nu uwe *resources* zijn mij zeker niet bekend, of hebt gij wezenlijk zo voor u gelpaard? Gij zijt een *oeconomist*, dat weet ik.

JULIUS.

En bespaare nog.

HOFMAARSCHALK.

Bravo!

JULIUS.

Maar weet gij, wat?

HOFMAARSCHALK.

Nu... dat verstaat zich! zo iets dat klinkt behoudt altoos zijne waarde... Dat spreekt van zelve.

JULIUS.

Een *zuiver geweeten*.... dat had gij toch niet verstaan.

HOFMAARSCHALK (*hem eenigen tijd verlegen aanziende.*)

Een *zuiver geweeten*? wat?... (*hij treedt dichtër bij hem, en zegt op een hartelijken toon*) Liefste vriend! heden spreek ik eens recht openhartig met u, en daartoe heb ik gewigtige redenen... Doe mij, doe u zelf, dat smeek ik u, dit eenig vermaak, en *abandonneer* die zeldzaame grillen, die gij van de hooge school hebt mede gebragt. Wat is dat *zuiver geweeten*! menschen-geluk! volksverlichting, tegenkanting tegen het bijgeloof en de vooroordeelen... en al die dwceperijen meer, waarmede gij u in uwe *totale valne* stort... *Pedanterijen*! die dingen laten zich zeer schoon in Romans leezen, of in Comedien hooren, maar in de wezenlijke waereld zijn dit *Chimairen*: geloof mij, ik ben een oud man, en heb drie-en-dertig jaaren aan het hof geleefd.

JULIUS, *(met ernst.)*

Heer hofmaarschalk, ik houde de deugd voor geen herfenschim, voor geene dochter des toevals... Denk van mij wat gij wilt, maar ik heb het mij vast vóorgenomen, altijd en overal naar redelijke grondbeginselen te handelen; ik wil, al waar het ook maar enkel voor de grap, onderzoeken, of het niet mogelijk is, midden in het draaijen der waereld, in den drang der *welvoeglijkheden*... een *Man* te blijven: ik wil eens beproeven, hoe verre men het met de deugd op aarde brengen kan: ik wil het recht en de waarheid op den troon stellen, en de grijze boosheid overal uit hare onrechtmaatige bezittingen verdrijven... Ziet gij, heer hofmaarschalk, deze gril zo ten naasten bij aan als de luim van een engelschman; voor meer niets?

HOFMAARSCHALK.

Vriend, *(met een beklagende houding de schouders ophaalende)* ik beklag u; gij moet te gronde gaan, en zult evenwel het nut niet bewerken, hetwelk gij *intendeert*.

JULIUS.

Dan is mijne onderneeming ten minsten leerrijk voor anderen, evenwel nuttig! Laat ons hier van afstappen... Waar is mijn heer uw zoon? ik heb hem nog niet op het bal gezien.

HOFMAARSCHALK.

Hij komt zeker, al was het enkel om uwent wille; hij bemint u als zijn' broeder.

JULIUS.

Wij zijn vrienden zedert de eerste weeken onzer Academie-jaaren.

HOFMAARSCHALK, *(langzaam en gewigtig.)*

Ook gij zijn vriend? gij, heer president?

8 JULIUS VAN SASSEN,

JULIUS.

Zeker, zonder huichelarij.

HOFMAARSCHALK, (*hem de hand schuddende,
en op een vasten toon.*)

Gij? gij?

JULIUS.

Ja, ik!

HOFMAARSCHALK, (*met eene zucht terug tredende.*)

ô, Dan behoeede zijn bescheringeest hem voor uwe vijandschap, daar uwe vriendschap hem reeds dreigt te verderven!

JULIUS. (*koel.*)

Dat weet ik echter niet, hoe?

HOFMAARSCHALK.

Niet weeten, hoe?... betaalt gij niet uit uw eigen zak een' advocaat, die het proces van den timmerman Spindler tegens hem voeren moet?

JULIUS.

Zekerlijk, dewijl de timmerman te arm is, om een' advocaat, in de zaak van zijne ongelukkige dochter, te betaalen.

HOFMAARSCHALK.

En evenwel wilt gij de vriend van mijn' zoon zijn?... als dat vriendschap heet,... dan behoeede ons de hemel daar voor!

JULIUS.

Heer hofmaarschalk, een rechter moet geene oogen voor munten, geen geloof voor eene bijzondere religie, geen hart voor haat of liefde hebben; hij moet niets zien dan de tafelen der wetten; niets hooren dan de stem van het vrije ongeketende verstand: dit is mijn stelregel... Als mensch echter ben ik uw zoons vriend.

HOFMAARSCHALK.

En wat zal van dat *fatale* proces worden? — Neen, neen,

neen; gij hebt toch altoos een weinigjen liefdeloos gehandeld: wat is het nu meer, mijn zoon heeft mij tot grootvader gemaakt, zonder schoondochter: heeft een jongen in de waereld geholpen voor wiens naam mijn stanboom geen leëg blad draagt; heeft een rijken oogst gehad, zonder te weeten of hij *alleen* de zaaier was.

JULIUS.

Ik geloof niet dat gij in ernst zó spreekt!

HOFMAARSCHALK.

In volkomen ernst! Is het nu niet genoeg, als mijn zoon, om van die verdoemde *affaire* aftekomen, het kind *alimentatie* geeft, en het meisje *pro defloratione* een paar douzijn ducaten in den schoot werpt?

JULIUS, (*ernstlig.*)

Neen!... mijn heer, wanneer gij de vader van dit meisje waart, zoudt gij dan met een paar douzijn ducaten, en de ontëering van uw huis te vreden zijn?

HOFMAARSCHALK.

Mais pardieu, wat spreekt gij van *ontëering*? Is het geen eer genoeg, als den slechten burgerlijken boom een adelijke tak wordt *ingeoculeerd*? en buiten dien, versta mij wel, waardste vriend, buiten dien, hebben immers zulke gemeene handwerkslieden dat tedere gevoel, van 't *point d'honneur*, niet, als iemand van ons. Het gemeene volk verkoopt voor eene hand vol geld, leven, eer... en wanneer het begeerd werd, hunn' eigen Heer God!

JULIUS.

Ik wil hier geen' stand tegens u in bescherming nemen, heer hofmaarschalk, die van u, zo als van de meeste hovelingen, te weizig gekend wordt, om recht van u te kunnen Leoordeeld worden.

10 JULIUS VAN SASSEN,

HOFMAARSCHALK.

Maar het proces zal weidra beslischt worden.. Ik weet het; men wacht alleenlijk uwe uitspraak, (*dringende*) vriend, ik smeek, ik bezweer u, verneder door u vonnis de *reputatie* mijner oude famielie niet... Gij weet, ik heb invloed aan het hof... Bedenk eens dat gij door een enkele streek van het noodlot, uw tegenwoordig aanzien zoudt kunnen verliezen, en als dan mijne vriendschap mogelijk ook noodig zoudt kunnen hebben... Bedenk eens, dat gij door het invoeren van alle uwe nieuwigheden in dit land, het grootst gedeelte des lands tegens u in het barnas hebt gejaagd... Bedenk toch dat ik een zekere magt heb om uw eigen hart vriendlijk of vijandlijk te behandelen... want (*vertrouwelijk*) ik weet het, gij bemint mijne dochter! (*hij gaat heen.*)

JULIUS, (*alleen.*)

Houd op: (*terwijl hij verschrikt voor zich neder ziet.*) Hij weet, dat ik Rosaura bemin — waarom zegt hij mij dat? waarom juist in dit oogenblik? Zal Rosaura de prijs zijn waarmede hij mij tot een boevenstuk zoekt ontekoopen?... dat ware te veel, en tevens te weinig! (*met verhaaste treden op en nedergaande*) zij walst nog... nog met den Hertog!... ô, Hemel! ware dat beminnenswaardig schepsel minder schoon!... Ik gevoel het, alle steunpilaaren mijner strenge deugd worden door eene enkele gedachte aan Rosaura geschud, — en Rosaura de prijs voor een schelmstuk!

DERDE TOONEEL.

JULIUS, FERDINAND VAN SENNEK,

JULIUS.

Ha, gij zijt mij welkom, Ferdinand! ik heb u verwacht... thans verwacht: zo even heeft uw vader mij verlaaten.

VAN

VAN SENNEK.

Goeden avond, Julius: gij schijnt zeer onrustig.

JULIUS.

Ik ben het; de hemel weet dat ik het ben, Waart gij niet gekomen, dan had ik u moeten opzoeken.

VAN SENNEK.

Wat is er voorgevallen?

JULIUS.

Ga zitten; ik geloof dat wij hier eenige oogenblikken alleen met elkander kunnen spreken: zeker is deze plaats, en de nabijheid van een danszaal, juist niet zeer geschikt, voor dat gene wat wij met elkander hebben afte doen; doch de noodzaaklijkheid heeft zich nog nooit onder de wetten der welvoeglijkheid gebogen. Zet u.

VAN SENNEK, (*zet zich zeer onverschillig neder.*)

Ik zoude vroeger gekomen zijn, maar dat verdoemde *l'ombre* bij de gravin Neuburg! daar volgde *bête* op *bête*: ik heb tweehonderd ducaaten laten zitten.

JULIUS.

Vergeet uw ongeluk en vernietig daar voor een ander — hoor mij; maar waarachtig, ik weet niet waar mede ik beginnen zal... Beantwoord mij voorloopig deze vraag: gij alleen weet het, dat ik uwe zuster Rosaura beminne; gij weet het dat zij mij weder bemint.

VAN SENNEK.

Oude historietjes!

JULIUS.

Uw vader weet het ook; dat is mij niet aangenaam.

VAN SENNEK.

En waarom niet?

JULIUS.

Hij heeft mij laten blijken, dat hij het weet: heeft het mij juist bij eene gelegenheid doen opmerken, hij welke ik zo iets van hem te hooren het laatste wenschen moest. — Kort en goed, 'er was een tijd, in welken uw vader, in een openlijk gezelschap, verzekerde, dat hij zijne dochter nimmer aan iemand van jongeren adel en zonder vermogen zoude geeven.... Ik was de eenigste in dat gezelschap, wiens stamboom jong was, en die geen ander vermogen had, dan mijn verstand en bekwaamheden... Ik verftond zijnen wenk;... en heden... ik kan het mij zelf niet verklaren — voor eenige oogenblikken sprak hij van mijne en Rosauraas liefde, en... zeg mij, wat oordeelt hij van deze liefde?

VAN SENNEK.

Niets; hij is slim genoeg om zijne ware meening te verbergen.

JULIUS.

Hij schijnt mij niet ongenegen te zijn — hij schijnt mij door uwe zuster te willen gelukkig maaken.. en ik...

VAN SENNEK.

Dan zal ik voorēerst den Hemel een dankbaar te *Deus Laudamus* laten opheffen, om dat hij eindelijk denouden heer bekeerde; en dan ten tweeden, mij, u, en mijne zuster geluk wenschen. Gij zijt mij hartelijk welkom, in mijne bloedverwantschap, daar gij reeds lang de vriend van mijn hart geweest zijt!

JULIUS, (*bedenkelyk.*)

Nuen, Ferdinand, ik bid u....

VAN SENNEK.

Openhartig gesproken, ik ben 'er trotsch op, u mijn zwager te mogen noemen; ik ben verrukt het te kunnen doen. Dat met dit alles *uw* en *mijn* noodlot dezen allerlieftsten gang neemen zoude, lieten wij ons geen van beiden in de herfenen komen, toen wij op de hoo-

ge.

geschool voor de eerste keer, onder een hartelijke omarming, elkander eene eeuwige vriendschap zwoeren...

JULIUS, (met ernst hem in de rede val-
lende.)

Ferdinand....

VAN SENNEK, (zonder hem te hooren.)

Ô Julius! Julius! dat waren schoone dagen, welken wij in dien tijd beleefden!... De rozendroom der kindsheid, was even van ons geweeken, de velden der werkzaamheid lagen vóór ons open; wij waren vrij en ongebonden: de geheele waereld was ons eigendom; gemeenschappelijk hoorden wij de lessen der oude wijsgeeren, gemeenschappelijk zaten wij bij onze boeken, tot dat de middernagt den morgen groette gemeenschappelijk maakten wij jacht op schoone vrouwen, gemeenschappelijk verhaalden wij elkander onze overwinnigen, gemeenschappelijk waren alle onze plannen voor tegenwoordigheid en toekomst.

JULIUS

Ik beken het, wij waren *zeer* gelukkig!

VAN SENNEK.

Wanneer ik u omärm, Julius, zo omärm ik in u, den geheelen, schoonen, vreugdevollen verloopenen tijd; maar gij zijt mij nu met arendsvleugelen verre vooruit gevloogen: onder uwe scheppende hand buigt zich een hertogdom in nieuwe vormen: uw naam zweeft van mond tot mond der onsterfelijkheid te gemoet: alle schrijvers vergoden u; alle nieuwstijdingen bazuinen uwen lof... en ik? Ô lieve hemel! wat is van mij geworden!

JULIUS.

Houd op dweeper! de minuten zijn ons kostbaar toegeld:... in een ander oogenblik hadden de honigzoete woorden van uwen vader mij mogelijk van vreugde doen tuimelen, thans treffen zij mij, als een zwaare vloek; ik moet van Rosauraas hand afitand doen... mogelijk wel voor eeuwig.

VAN

VAN SENNEK, (*verschrikt.*)

Wat? hoe? wat hebt gij voor?

JULIUS.

Uw proces zal spoedig beflischt worden.... Ik moet uitspraak doen.... Ik uw rechter zijn; naar den uitslag van dit proces, zal zich de wil van uw vader bepaalen — en dat is mijn ongeluk!

VAN SENNEK, (*nog meer getroffen.*)

Wat zegt gij? ongeluk? (*opspringende*) wint de timmerman het proces, of ik?

JULIUS, (*opstaande en met ernst.*)

De onschuld wint het.

VAN SENNEK, (*verlegen.*)

Wat wilt gij zeggen, met het woord onschuld?

JULIUS.

Kent gij dat woord niet: dan moet de zaak zelf nog tienmaal vicemder aan uw hart zijn.

VAN SENNEK.

Ik versta u in de daad niet, zo waar ik leef.

JULIUS.

Uw geweten is eerlijker dan uw tong, gij besterft (*hij treedt dicht voor hem en ziet hem scherp in de oogen*) Ferdinand! Ferdinand! hebt gij de arme Henriëtte, of heeft zij u verleid?

VAN SENNEK, (*met een afgekeerd gelaat.*)

Maar bedenk eens... dat ik... gij kent mijne omstandigheden... dat ik... ik ben de ongelukkigste mensch... wanneer gij....

JULIUS.

Ferdinand! wat is van u geworden? Moet ik beginnen een' afschrik voor uw hart te voeden? — Ziet, gij zijt heen

heen gegaan, en hebt door uwe vleijerijen de liefde van een goed meisje verworven; — Henriëtte was onder alle burger dochters dezer stad het schoonste meisje: haare deugd maakte haar nog beminnenswaardiger; met haarer handen - arbeid onderhield zij haaren blinden ouden vader, en deze kinderliefde verwierf haar de hoogachting der geheele waereld: zij ware, niettegenstaande haare armoede, zekerlijk de vrouw van een' braaven burger geworden... maar gij hebt, door uwe onzalige liefde, den vrede van dit huisgezin verstoord!... Gij.

VAN SENNEK, (beangst.)

Ik bidde u...

JULIUS.

Gij gingt heen om van de bekwaamheid van Henriëtte gebruik te maaken, borduursels en opschik koopen; gingt dikwerf, en hingt den mantel eens weldaadigen Tartuffe om; met ieder goudstuk, dat gij den armen grüisäart in de hand stopte, kocht gij van zijne dochter eene dankbaare gewaarwording, en uwe bekwaamheid hervormde haare dankbaarheid in liefde; om de liefde van dezen engel te gewinnen, moest gij in de gedaante van een engel verschijnen; — zij heeft u onuitspreeklijk bemind... en zij bemint u nog!

VAN SENNEK.

Houd op — houd op, als gij mij niet van hier verdrijven wilt!

JULIUS, (zijne hand vattende.)

Neen, hoor mij geheel aan; zeg mij, hebt gij Henriëtte nimmer oprecht bemind?... hebt gij niet?

VAN SENNEK.

Nu ja, ik heb — maar het was een avontuurtjen — een liefdehandel, dien... ik enkel tot tijdverdrijf — *pour — passe le temps*, ondernam.

JULIUS.

Waarachtig? Gij hebt het meisje beloofd te trouwen, was dat maar uit *tijdverdrijf*? Gij hebt de ongelukkige Hen-

Henriëtte schandelijk haare onschuld, de rust van haar hart, en de eer ontroofd, was dat enkel uit *tijverdrif*? — Gij hebt haar tot moeder gemaakt, hebt een euden blinden man in smert en wanhoop gedompeld, hebt hen beiden de zaligheid voor tegenwoordigheid en toekomst ontroofd... Zondaar! was dat enkel *tijverdrif*? ó Hoe moeten dan de duivels in de hel zich den tijd verdrijven, wanneer zij met de menschen geen gemeenschappelijk spel beminnen?

VAN SENNEK.

Nu, het is wel, ik ben immers van harten bereid om volgens den eisch der rechters, te betaalen.

JULIUS.

Betaalen! met welke munt wilt gij een meisje haare verlorene onschuld betaalen? Met welke munt wilt gij de traanen betaalen, de kommerlijke nagten en dagen, waarvan gij de oorzaak zijt, betaalen? — Hebt gij het meisje ontëerd, zo moët gij haar ook weder tot eere brengen!

VAN SENNEK.

Maar, mijn Hemel! wat moet, wat kan ik meer doen? ik kan toch evenwel de dochter van een' timmerman niet trouwen? — dat zoude duivels grappig zijn!

JULIUS.

— Was de timmermans dochter goed genoeg voor uwe onzalige liefde, dan is zij het ook voor uw huwelijksbed!

VAN SENNEK, (lagchende)

Broeder! waar dwaalt gij heen? Ik bidde u om uw eigen verstands wille — weet gij niet meer dat ik van adelen? Eene grappige huwelijks verbintenis, de zoon van den hofmaarschalk van Sennek, en juffrouw Spindler, echte tijfelijke oudste dochter van den timmerman Spindler! ik lagchte mij ziek, als ik zo iets in een Roman las.

JULIUS.

Spreek niet van uwen adel — de adel van Henriette is schooner dan de uwe, zij heeft alle vermaaken der jeugd opgeofferd, om haars ouden vaders wille: nacht en dag heeft zij gewerkt, om hem en haar zelf een eerlijk stuk brood te kunnen verzorgen — dat veradelt haar — Met één woord, het rechterlijke vonnis is tegens u! gij moet u met die ongelukkige openlijk voor het Altaar laten trouwen, al ware het ook dat gij haar op hetzelfde oogenblik weder verliet; gij moet haar en haar kind, volgens uwen staat onderhouden, en moogt, zo lange zij leeft, u met niemand anders verbinden, althans niet zo lange zij u geene echtscheiding toestaat; het kind uwer liefde voert uwen naam, erft uwen adel en alle voorrechten daar aan verknocht, even als een ander echt geteeld kind.

VAN SENNEK, (woest.)

Gij maakt mij razend! gij kent mijne betrekkingen met de Gravin Neuburg: in de andere week wordt mijne verloving met haar bekend gemaakt — ik ben een etendig, vernederd mensch, als gij...

JULIUS.

Nu vriend, nu zult gij begrijpen, waarom uwe zusser voor eeuwig voor mij verlooren is! — Uw vader zal ze niet eeuwig weigeren, en — ik ben te eergierig, ik heb Rosaura te hoog, om haar als een zonden-geld aan te neemen, ten einde mij 'er door tegens de onschuld te laten omkopen.

VAN SENNEK, (in een' wanhoopenden staat door de kamer op en neder gaande, zegt na een lange stilte.)

Neen, neen, neen! het gaat niet (met woestheid zynen arm om Julius heen slaande.) Broeder! broeder! ik bezweer u, bij alle zalige oogenblikken onzer vriendschap bezweer ik u, help mij! laat mij niet te gronde gaan! ik bemijn de gravin Neuburg hevig — ik zie niet van haar af; eerder wil ik mijn leven dan haar ver-

B

lis.

liezen! -- Broeder is 'er geen uitzicht, geen middenweg, om van deze rampzalige zaak af te komen?

JULIUS.

De eenigste is, dat de timmerman Spindler en zijne dochter zelven het proces ophelfen, van het voordeel der sententie afstand doen, en met u eene overeenkomst treffen; maar dit alles moet mogten reeds geschieden -- anders....

VAN SENNEK, (*hem omhelzende.*)

Vaarwel! het is nog niet laat; nog deezen avond wil ik 'er naar toe, zelf heen gaan naar den ouden Spindler -- nog heden, zal alles in orde worden gebracht.

JULIUS.

Maar zal de oude man wel van een vergelijk willen hooren? zal hij....?

VAN SENNEK.

Hij moet! (*hy gaat heen.*)

VIERDE TOONEEL.

JULIUS, ROSAURA, VAN SENNEK, (*eenigzins verhit.*)

ROSAURA.

Hola! broeder! waar heen, zo onstuimig?

VAN SENNEK.

Laat mij gaan, laat mij gaan.

ROSAURA, (*hem tegenhoudende.*)

Ik heb u wat aangenaams te zeggen.

VAN SENNEK.

Op een' ander' tijd!

ROSAURA.

Vader zoekt u; hij moet u noodzaakelijk spreken.

VAN

VAN SENNEK.

Ik heb geen' tijd! (*hij rukte zich los en gaat heen.*)ROSAURA, (*voorttreedende.*)Die wilde man! (*tegen Julius*) Nu lieve grillemaaker, gij staat hier immers zo eenzaam, als of gij niet tot de waereld behoordet.

JULIUS.

Des te meer behoort gij aan de waereld, genadige freule!

ROSAURA, (*hem verwonderd aanziende.*)Genadige freule! eil dat klinkt allerliefst, (*diep neigende*) Mijn heer, de president, kan ik de eer van u verwachten, dat gij met mij een' engelschen contredans danst?JULIUS, (*koel.*)

Vergeef mij, ik wil zijne doorluchtigheid het vergenoegen niet ontrooven, van met u te walsen.

ROSAURA.

Ha! ha! dit was het dan? — Nu ja, ik ben stout geweest; ik heb geen woord gehouden, maar — (*terwijl zy hem vleijende nadert*) ik zal het van mijn leven niet meer doen, ô ik bid u, ik bid u.

JULIUS.

Gij schertst, hoe zoude ik mij durven onderstaan, om over uw doen en laten te gebieden; wals toch, genadige freule; het is de schoonste dans dien ik kenne: men slingert zich geduurig zo recht hartelijk om en door elkander, oog tegens oog, borst tegen borst. — ô Het is een hemelsche vreugde, zo in de dansende toonen der muziek rond te huppelen; dans maar! wat is aan de gezondheid, den bloei der jeugd en de zedelijkheid gelegen? Eene dame van de groote waereld danst daar over heen: ik heb zeker reeds meenig een zwijmelend meisje over het verwalste leven op haar

sterfbedde hooren klaagen; ik heb reeds menig een hol oog traanen zien vergieten, over de verbleekte wangen, op welke de roozen der gezondheid niet weder wilden opbloeijen — maar dat is belagchelijk, waarlijk zeer belagchelijk.

ROSAURA, (*haaren arm vertrouwelijk op zijn schouder leunende.*)

Hebt gij nu haast gedaan?

JULIUS.

Ik heb niets gezegd.

ROSAURA,

Zie mij eens aan.

JULIUS.

Wie zoude dat niet gaerne, geduurende zijn geheele leven, doen?

ROSAURA.

Hoe? zijt gij boos op mij?

JULIUS, (*met een koele buiging.*)

Wie kan het onmogelijke?

ROSAURA, (*hem zacht terug stootende.*)

Foei! gij zijt een haatelijk boos mensch, — zo koel, zo stijf, zo droog, zo vol plichtpleging, als de menschelijke pagoden des hertogs hier aan het hof, van wien de zon zijner hoogheid, al het menschelijke gevoel heeft uitgedroogd; ik ben in het geheel niet meer goed op u,

JULIUS.

Dan ben ik te beklagen.

ROSAURA, (*langzaam terug treedende.*)

Om eene kleinigheid zo onverbiddelijk te zijn, dat is hard van u: (*teder vleijende*) Lieve Julius, is het ernst? antwoord mij toch. Ik zal het niet meer doen — van

nu

nu aan — wilt gij niet meer naar mij hooren? (*zij gaat treurig op een stoel zitten*) het is goed!

JULIUS.

Maar de hertog zal u misfen. — Zal ik hem zeggen, dat gij....?

ROSAURA.

Zeg hem, dat gij een wreed fchepzel zijt; zeg hem (*terwijl zij een traan afveegt*) dat ik het tot een heiligen en vasten regel aanneem, nimmer gedurende mijn geheele leven een bal of *rodoute* te bezoeken.

JULIUS.

Dit zoude u niemand vergeeven, en de hertog wel het minfte.

ROSAURA.

Wat raakt mij de hertog, wat de geheele waereldt genoeg, ik heb het beflooten!

JULIUS.

Dat het vrouwelijk hart zo gaerne van het eene uiterfte op het andere springt! het houdt nooit een middenweg.

ROSAURA.

Neem het zo als gij wilt, heer president — het is mij om het even.

JULIUS, (*terwijl hij haar nadert op een' zachten toon.*)

Freule!

ROSAURA.

Heer president!

JULIUS.

Rosaura!

ROSAURA.

Beveelt gij iets?

JULIUS, (*haare hand vattende.*)

Rosaura, gij weent! — wilt gij het recht der weder-

vergelding uitoefenen; wilt gij nu toornig op mij zijn, dan doet gij mij onrecht: zie ik ben reeds weder verzoend.

ROSAURA, (opstaande.)

Ik ook, (zij wil heen gaan.)

JULIUS, (haar tegenhoudende.)

Waar heen?

ROSAURA.

Ik wil mijn rijdtuig laten inspannen, ik wil naar huis.

JULIUS.

Waarom? — het zal opzien verwekken, ik bidde u...

ROSAURA, (zich van hem los maakende.)

Heer president, sta mij toe, mijn' eigen wil te volgen?

JULIUS, (haar omhelzende)

Neen, Rosaura, deeze reize niet? gij moet nu hier blijven; ik wil het, ik bid u, ik beveel het u Rosaura! — of zijt gij eigenzinnig?

ROSAURA.

Waarachtig het moet voor de mannen een bijzondere wellust zijn, ons arme vrouwen onophoudelijk te kweljen — maar hem, dien ik nog nooit wederstond, zal ik het ook deze maal niet doen: ik blijf. — Maar! met dat alles (hem vriendelijk toelachende) het is een uitgemaakte zaak, gij zijt (zagkens) een booswigt!

JULIUS.

Ben ik het, (haar aan zijn hart drukkende) dan ben ik het door dit alvermogend meisje geworden, — verzoening! lieve Rosaura!

ROSAURA, (hem een kus gevende.)

Booswigt! dit zij uw straf.

JULIUS.

Indien gij altoos zoo straft, Rosaura, dan wenschte ik

ik de eenigste zondaar op aardē te zijn. (*haar met drift
aan zyn hart drukkende*) O Vrouw, vrouw, wat ben ik
geworden door uwe liefde!

V Y F D E T O O N E E L.

JULIUS, ROSAURA, HOFMAARSCHALK.

HOFMAARSCHALK, (*het paar in de omhelzing
gewaarwordende, blyfe staan;
zyn gelaat schynt over deze
verrasfing zeer veel te vre-
denheid aan te duiden.*)

C'est ton marché!

ROSAURA, (*omziende.*)

Hemel! mijn vader!

JULIUS, (*terug vreedende.*)

Heer Hofmaarschalk...

HOFMAARSCHALK, (*blyft stil by de deur
staan.*)

Laat u niet flooren kindertjens! de vader zal zo lang
op fchildwacht staan: want bedenkt toch, wij zijn op
een bal; gij kondet immers ieder oogenblik verrascht
worden.

ROSAURA, (*befchaamd.*)

Lieve vader...

HOFMAARSCHALK, (*nader komende*)

Nu zoudt gij mij nog wel willen wijsmaaken, dat
ik niets gezien had, niet waar? dat alles een *illu-
fion* geweest is? *non, non, ma chere*, zo ligtgelovig ben
ik niet. — Toen ik u heden nog bij het *dejeune* vraag-
de: hoe bevalt u mijn heer de president? verftaat gij
mij? toen kreeg ik een *repouffeerenden* blik tot and-
woord: — Wat antwoordt gij nu? heer president,
(*terwyl hy hem de hand toereikt*) waartoe die *maskerade*
onder ons? gij bemint mijne dochter?

JULIUS.

Dit heb ik nimmer trachten te verbergen — alleenlijk mijn jonger adel, en mijn gering vermogen waren de redenen welke mij tot hier toe...

HOFMAARSCHALK.

Larifari! een man van uw character heeft niets meer van nooden, om in de eerste *noblesse* met geluk te *figureeren*: uwe *merites* gelden voor ridders-goederen: hier is geen *mesalliance* te vreezen: ik reken het mij zelf tot eene bijzondere eer, u zoon te mogen noemen: — en *verité*, de *theatercoup* moet volkomen zijn! (*hy neemt de hand van Rosaura, en legt ze in die vanden president.*)

JULIUS.

Uwe goedheid verrascht mij, doet mij aan — alleenlijk ik... Rosaura!

ROSAURA.

Ach, lieve vader! — Julius!

HOFMAARSCHALK.

Nu, zijt gijlieden te vreden?

JULIUS, (*buigt zich zwijgende; een kwellende verlegenheid is op zijn gelaat en in zijne houding kenbaar.*)

ROSAURA.

Eeuwig!

HOFMAARSCHALK.

Eeuwigheid zij het deel dezer verbindtenis en uwer liefde! *Charmant*, ik *annonceer* de grap aan het geheele gezelschap! *Charmant!* (*hy loopt spoedig van het Tooneel.*)

ZESDE TOONEEL.

JULIUS en ROSAURA.

JULIUS, (*staat eene poos, zwiiggende, met nedergeflagen oogen. — Tegenftrijdinge gewaarwordingen beftormen zijne ziel. — Hij keert zich fpoedig om, en fneelt den Hofmaarfchalk achter na, tot aan de deur; blijft weder ftaan, en keert langzaam terug.*)

ROSAURA, (*met heminnelijke befchaamdheid.*)

Nu ben ik de uwe, ó Julius! nu zijt gij mijn Julius!

JULIUS.

Was ik dit niet reeds lange? — Maar dit gaat mij alles met te veel fpoed. — Ach! gij weet alles niet, wat ik vermoede, weet, en zie; laaten wij ons niet verheugen; want ons geluk is eene fijne maskerade, een doorgedacht fpiel der vaderlijke ftaatkunde. — (*met aandoening*) Rosaaura, zoo waar 'er een God in den hemel woont, ik beemin u: Rosaaura, mijn leven is voor u: Rosaaura, ik heb u aangebeden, u vergood — nogthans, op dit oogenblik! zijt gij alleen mijn alles! — Maar mijne vrouw, zult gij nooit worden.

ROSAURA, (*ziet hem verfhrikt aan.*)

Wat deert u, Julius! wat wilt gij?

JULIUS.

Ik wil u niet, kan u niet, thans niet tot bruid, niet tot myne vrouw neemen. Zonder u kan ik op aarde nimmer gelukkig worden; dat gevoelt mijn geheele ziel zoo levendig — en, Rosaaura, ik moet u aan uwen vader terug geeven; dat is onartelijk, is fhrikkelijk.

ROSAURA, (*hem vleijende.*)

Julius! lieve Julius!

JULIUS, *(in eene hevige gemoedsbeweeging.)*

Rosaura, dit oogenblik rukt mij uit alle mijne gelukzalige betrekkingen. — Zo als ik hier voor u sta, ben ik de elendigste onder de zon: — mijne vertwijfeling is zo groot, als mijne liefde voor u. *(met eene zeer gedwongene bedaardheid.)* Bemint gij mij Rosaura?

ROSAURA.

o Julius! vraagt gij dit nog?

JULIUS.

Zoudt gij mij ook dan nog beminnen, wanneer gij mij als een' laagen, eerloozen, godvergeeten' schelm, naar het buwelyks autaar geleidet; als een schelm die de onschuld lijden en bederven zag, die de rechten der menschheid met voeten trad, die om uwentwil in de groote orde trad van de gepriviligeerde schelmen, die het heilig recht verkrachten?

ROSAURA.

Dat zult gij niet.

JULIUS, *(met drift en traanen in de oogen haar omhelzende)*

Dat zal ik niet! *(terwijl hij haar plotslings verlaat)* o, dat zal ik niet! *(hij vertrekt.)*

ROSAURA, *(verschríkt en verleegen.)*

Wat deert hem? 'er moet iets in hem omgaan? of zijn het gewetens-smerten? Neen, Julius is te goed, te eerlijk om een misdader te zijn. — Zoude hij reeds een ander meisjen?.. Ja, ja, het is de erfzonde der mannen, om van alle vruchten des paradijs te plukken en te proeven, en geene te koopen! *(dreigende)* Julius! Julius! als dit eens zo ware! *(zij gaat heen.)*

Z E V E N D E T O O N E E L.

(Verheeldt eene zeer nette burgerlijke kamer in de wooning van den ouden SPINDLER.)

HENRIËTTE, (komt uit een zijvertrek, waar van zij de deur zeer zachtjens toehaalt.)

Zij fliméren beide zoo zacht, kind en vader! Ach, toen ik dat konde, was ik zoo gelukkig! (zij gaat een een tafel en raapt een' brief toe) Onder traanen, onder duizend traanen heb ik hem geschreeven: als hij maar éénen traan uit de oogen van mijnen moordenaar lokte! Ik moet hem nog eens herleezzen (zij opent het papier weder en leest.) „Ferdinand! — zedert twee maanden heb ik u niet gezien — het is wreed. Wanneer gij thans bij ons kwaamt, zoudt gij mij niet meer kennen, zoo zeer hebben lijdén, en smart mij veranderd. Ferdinand! hoe zult gij u bij God verändwoorden, dat gij mij zo schandelijk kondt verlaaten? Gij hebt mij duizendmaal eene eeuwige trouw gezworen, en uwe liefde overleefde nauwelijks een jaar. Ik ben eene verlaatené weduwe, door u: eene verlaatené weeze door u; want mijn vader haat mij thans, en kwelt door dageliksche verwijtingen mijn bloedend hart; mijne gespeelinnen staan, zonder medelijden, opeen' afstand, en wijzen met de vingers verächtelijk op de vengsters mijner wooning; mijne vriendinnen schaamen zich mij gekend te hebben. — O Ferdinand! ik ben thans alleen in de waereld; — ik zie niemand dan u alleen nog — wilt gij woord houden? Ferdinand! wilt gij voor Gods Altaar mij weder eeren? Andwoord! andwoord! Dit zal mijn laatste brief aan u zijn: wilt gij u over mij erbarmen, zo meld het mij binnen twaalf uren: ik zal even zo veele eeuwigheden als uren in dien tijd tellen: krijg ik dan geen andwoord: zo zal uw zwijgen mijn andwoord zijn, en God zal zich over een arme zelfmoorders erbarmen. Ik kan niet langer leeven; medelijden- de harten zullen zich over mijn' vader en mijn kind

erbarmen, dewijl ik toch voor hun beiden niet meer werken kan. Goeden nacht, eeuw'ig goeden nacht! uwe tot in het graf getrouwe *Henriëtte*."

(zij zegelt weenende den brief en zegt:)

Ach! toen de boosäartige verleider mij voor 't eerst omhelsde, toen zijn kus voor de eerstemaal op mijne lippen brandde, toen bij mij, met duizend schrikkelijke eeden, liefde en huwelijksverëeniging zwoer: — wie zoude toen hebben kunnen denken, dat ik hem eens met mijnen dood zoude moeten dreigen, om hem aan zijne belofte te herinneren?

(De oude SPINDLER van binnen roepende.)

Henriëtte! Henriëtte!

HENRIËTTE.

Vader!

(SPINDLER van binnen roepende.)

Breng mij uit deze kamer? —

HENRIËTTE, (gaat in een zijvertrekt, en geleidt haaren vader op het tooneel.)

ACHSTE TOONEEL.

(De oude SPINDLER, met een' krukstok in de hand, en HENRIËTTE.)

SPINDLER.

Hoe laat is het?

HENRIËTTE.

Omtrend negen uur, lieve vader; wilt gij niet gaan slaapen? — Gij moet wel zeer vermoeid zijn, dewijl gij den voorgaanden nacht nauwlijks een oogenblik gesluimerd hebt.

SPINDLER.

In de daad? Weet gij dat? Mogt God u mijne kommet-

mervolle nagten niet van uw eerloos leven afrekken — Nu, ziet gij niet, dat ik geen' stoel heb?

HENRIËTTE, (*geeft hem een' stoel.*)

Hier, lieve vader; maar wees toch een weinigje zachter: ik bid 'er u zo hartelijk om; mijn mistap is geschied: de barmhartige God zal ze mij vergeeven; wilt gij alleen dan onverzoenelijk zijn? — Ach, nu reeds meer dan een vierendeel jaars hebbe ik deze stiefvaderlijke stem, deze hartbreekende verwijtingen moeten hooren — Lieve hemel, wat moet ik toch doen, om maar een vriendelijk woord weder uit uw' mond te hooren?

SPINDLER.

Zwijg! gij hebt niets meer te doen, want gij hebt mij rijp gemaakt voor het graf; dat grieft mij door alle mijne beenderen, als of ik met mesfen gestookt wierd, en de borst kan geen lucht scheppen, maar, geduld! geduld!

HENRIËTTE.

ô! Geduld, zucht ik ook; maar ik zal niet lang meer lijden — gij zult spoedig van mij verlost zijn, (*zij veent.*)

SPINDLER.

Des te beter, en nog beter, als uwe moeder u nooit ter waereld gebragt had; zij, hoop ik, is zalig. Ach daar is toch geen kwaad in de waereld geheel nutloos. — Nu weet ik toch, waarom ik voor drie jaaren steekeblind wierd; — ik moest u niet zien als — foel! dat ik dit heb moeten beleeven! ô Als uwe moeder onze schande wist: in het graf zoude zij zich omkeeren.

HENRIËTTE.

Wanneer het u vergenoegen, maar een schaduw van vergenoegen geeft: zo kwel mij onophoudelijk.

SPINDLER.

Kwel ik u waarlijk? zijt gij wezenlijk nog gevoelig
juf.

30 JULIÛS VAN SASSEN,

juffrouw? ... Ja — God vergeeve mij de zwaare zonde, haast had ik gevloekt. — Heeft mijn heer de president gezonden?

HENRIËTTE.

Niemand, lieve vader.

SPINDLER.

Morgen of overmorgen krijgen wij het vonnis, dat u of tot een edele vrouw maakt, of tot iets .. waar voor men een kruis slaat, als men u ziet: maar als het nu eens het laatste ware: zie, aan mijn' ijsgrauwen kop is niets gelegen — het is maar een burgerlijke schedel; of die tot spijs voor de wormen onder de aarde, of voor de raaven op het rad verstrekt, dat is evenveel — zo... wat wilde ik ook zeggen? Ô Mijn geheugen is verstorven, ik kan niet méér denken, God beloone u daar voor, gij tedere dochter!

HENRIËTTE, (weenende.)

Vader, ik kan het niet langer verdraagen! uwe woorden zijn snijdende dolken; gij brengt mij tot vertwijfeling.

SPINDLER.

Ei, meent gij, dat ik uit een wellustig vermaak, mij de haren heb uitgetrokken, toen gij mij de tijing van uwe schande bragt? — Ziet gij, dat zijn de vruchten der misdaad. Waren wij te vooren in onze armoede niet vergenoegd? Rookte ik toen des avonds mijn pijpje niet met vreugde, terwijl gij mij uit een goed boek, of uit de nieuwspapieren iets voorlaast? En nu, daar zitten wij nu; gij — dáár, met uwe schande; ik, hier met mijnen jammer, en grijnzen elkander aan, en twisten tot in den middernagt; straffen des Hemels!

(er wordt van buiten aan de deur geklopt.)

HENRIËTTE, (verschrikt.)

Wie klopt daar zo laat aan de deur?

SPIND-

SPINDLER.

Vraag wie 'er is, en doe open.

HENRIËTTE, *(aan het yongster.)*

Wie is daar?

(een stem van buiten.)

Goed vriend!

HENRIËTTE, *(met angst.)*

ô Mijn God! het is Ferdinands stem.

SPINDLER.

Wat? hoe? des te beter! Koom binnen; schurk! *(hij zoekt in zijn zakken)* ik zal u hier het loon uwer zonden geeven; ik ben thans in de beste luim.

HENRIËTTE, *(loopt verlegen nu naar de deur en dan weder terug, eindelijk gaat zij buiten.)*

SPINDLER, *(alleen)*

En de befoldinging der zonden is de dood *(hij haalt een breed knipmes voor den dag en opent het zelve)* Gij zijt zekerlijk een adelijke booswigt, en hebt mij, mijne dochter op eene zo geheel adelijke wijze gefchonden; maar de dood behoort ook bij den adel der waereld. Hij neemt het beste en laat het flegte liggen, *(opftaande)* Waar zijt gij, Henriëtte? geleid mij naar de deur — bij hét inkomen moet hij getroffen worden, *(hij trippelt en voelt in het rond.)*

N E G E N D E T O O N E E L.

SPINDLER, HENRIËTTE, FERDINAND VAN SENNEK, *(in een grooten mantel gewikkeld.)*

FERDINAND, *(zijn' mantel openflaande.)*

Goeden avond.

SPIND.

SPINDLER.

Is hij daar?

HENRIËTTE, (*bevreesd*)

Om Godswille, mijn heer van Sennek, wat wilt gij?

SPINDLER.

Heer — heer van — waar zijt gij dan?

HENRIËTTE, (*Ferdinand tegenhoudende.*)

Ik bid u, kom niet te dicht bij mijn vader; hij is kwaad; hij schijnt u met geen goed voornemen te zoeken.

SPINDLER.

Waarachtig met een zeer goed!

FERDINAND.

Ik wenschte gehoord te worden; ik koom om met u beiden over ons proces te spreken.

SPINDLER.

Spreek maar mijn heer van — spreek maar; dat is juist mijn zaak; ga toch zitten, wij hebben in lange de eer niet gehad, u binnen onze vier muuren te mogen hebben. Henriëtte! een stoel voor den *genadigen heer*; en den mijnen daar naast, op dat ik den *genadigen heer* des te beter verstaan kan.HENRIËTTE, (*zachtjens tegens Ferdinand.*)

Vlugt, mijn heer van Sennek — verlaat ons; mijn vader is vergramd; ik bezweer u, verlaat ons; ik ben onbekwaam om met u te spreken; tot zulk een onderhoud moet ik mij voortereiden; ik ben te kragteloos om het ergste of beste, wat gij ons te zeggen hebt, met moed en bedaardheid aan te hooren.

FERDINAND, (*haar beschouwende.*)Henriëtte! hoe zijt gij veranderd! (*hij keert zich om en bedekt zijn gezicht*) groote God!

HEN-

HENRIËTTE, (zachtzinnig.)

Bedaar, mijn heer van Sennek, 'er was een tijd, in welken gij uw aangezicht voor mij niet bedektet!

FERDINAND, (met aandoening.)

Henriëtte! (*haare hand met eene toeneemende drift aarvattende*) Henriëtte, zijt gij het nog? (*met weemoedigheid en traanen in de oogen*) Henriëtte, dat had ik niet verwacht! Zijt gij het nog, die éénmaal... (*zijne stem blijft steeken.*)

SPINDLER, (met bitterheid en nadruk.)

In uwe armen bloeide, en in uwe armen verwelkte, als eene roos onder de brandende zon: ja, dat is zij: ja mijn heer.

HENRIËTTE.

Gij schijnt zelf geene bedaarheid of sterkte genoeg te hebben, om met ons te spreken, mijn heer van Sennek. Laat ons onze krachten verzamelen, en den nacht met bedaarde overweelingen doorbrengen; kom morgen voormiddag bij ons — dan zullen wij verder spreken, en besluiten. Neem, intusschen, dezen brief mede, dien ik heden avond voor u geschreven heb. Overweeg deszelfs inhoud; hij bevat mijne onwederroepelijke begeerte, (*zij geeft hem den brief.*)

FERDINAND, (met ongeveinsde smart.)

Jetje! Jetje, ik heb u ongelukkig gemaakt — maar van dit oogenblik af, waarin ik u weder gezien heb, ben ik het ook! — Braaf meisje, edele lijdere, ik ben uwer onwaardig. — Jetje! hebt gij mij nog niet gevloekt?

HENRIËTTE, (glimlagchende)

Ach, men vloekt hem immers niet dien men bemint! — Ik ben een verlaaten schepsel, verstooten van de geheele waereld — maar dat is niets: ik bemin u echter nog — en wanneer gij mij ook kunt verstooten, dan zoude ik nog in mijne laatste oogenblikken u beminnen en... voor u bidden.

FERDINAND, (*zich weder in zijn mantel wikkende.*)

Goeden nacht! goeden nacht, gij zeldzaame engel! — morgen vroeg ben ik zeker weder hier, zeer zeker! (*Hij gaat heen*)

HENRIËTTE, (*wennende.*)

Goeden nacht, Ferdinand! (*terwijl zij van de deur terug komt*) ó Mijn hart, mijn hart, welk een spel speelt gij mij? — Ach, ik bemin hem nog! — Goeden nacht, (*terwijl zij naar de deur omziet.*)

SPINDLER.

Is hij weg? weg? (*hij werpt het mes grimmig naar de deur*) ó Dat u dit midden door het hart voer, booswigt!

HENRIËTTE.

Wat murmelt gij vader?

SPINDLER.

Mijn avondgebed — wilt gij het hooren? — Vervloekt zij de wellusteling, die uitgaat, om der onnozele onschuld netten te spreiden; vervloekt zij de jongeling, die om de vrouwen heen huppelt, laffe vleierijen snapt, haare beschaamdheid dweeperij noemt, en haare zedigheit belachelijk vindt; vervloekt zij de boeken-schrijver, die door geile en dartele schilderijen, de verbeelding in gloed ontsteekt, en met den schelleklank zijner bokslusten de waakzaame deugd in den slaap zingt; vervloekt zij hij, die eene vrouw jegens haaren man trouweloos maakt, en 'er zijn eer in stelt, zwakke meisjes verschalkt te hebben! Waar zijt gij Henriëtte?

HENRIËTTE.

Vader!

SPINDLER.

Hoor mij; bid met mij! De vloek van den rechtvaardigen hemel vervolge hem, die u verleide, en die den vrede dezer stille hut ondermijnde; mijne jammergestal-

salte vervolge den hoogadelijken booswigt overal als een Ipoekende schim, op zijn bedde en in de kerk, in de danszaal en bij het gebed; de zon schijne hem ver- schrikking in het hart, en de graauwe nagt ademe hem wanhoop in; bastâarden moeten hem vader noemen, vroege uitmergeling en te laat berouw hem op de dood- baar brengen, en de winden uit alle vier waereld- deelen moeten over zijn onbegroeid graf hem uitfluiten, wanneer hij het tooneel dezès levens verlaat.

HENRIËTTE, (*haare handen ten he- mel heffende.*)

Ô God! hoor hem niet; hoor niet, wat zijne tonge raast; ach, Ferdinand is ligtzinnig, maar toch goed.

Einde van het eerste bedrijf.

T W E E D E B E D R I J F.

*Het Tooneel verbeeldt een Voorzaal in het Paleis
van den Hertog.*

E E R S T E T O O N E E L.

DE HOFMAARSCHALK, (*met snelle
schreden onrustig heen en weder
gaande.*)

Een gek is hij, de geheele president! Maar met dit alles is en blijft het een vervloekte streek. — De *calculation* was zo juist berekend, en de *atrappe* kwam juist van pas; terug kon, dorst hij niet, hij viel in mijn net strik — — En nu heeft hij alles verbrooken, en ik ben in mijn' eigen val gevangen! — *Mort de ma vie!* Ik wil niet langer aan het hof leven, wanneer hier de *coups fins* uit de mode geraaken.

T W E E D E T O O N E E L.

DE HOFMAARSCHALK en FERDINAND.

HOFMAARSCHALK, (*omziende*)

Zijt gij daar? Kom een weinig nader; wij hebben zedert gisteren middag nog niet eens recht met elkander gesproken. Hoe is het?

FERDINAND, (*zijn schouders op haars
lende.*)

Lieve vader, nog zo en zo; altoos twijfelachtig, ik zal echter dezen voormiddag nog een' flap doen, die alles beslissen zal.

HOFMAARSCHALK.

Bessifchen zegt gij, maar zal hij ook doen *winnen*? — Die geheele historie begint mij op het doodelykfte te *chagrineeren*. Laat mij u een *anekdote* vertellen: gisteren had ik op het bal om uwent wil een *entrevue* met den president; het gevolg daar van zal u reeds bekend zijn; ik heb het zelf met voorbedachtzaamheid terftond bekend gemaakt, dat ik den president tot mijn' schoonzoon aangenomen en hem Rosauraas hand gegeven had.

VAN SENNEK.

Ik weet het; ik werd het gisteren nog gewaar, of, schoon ik niet terftond op het bal ben geweest.

HOFMAARSEHALK.

Zodra de president met onze famielie in verbintenis stond, zodra hij mijn zoon en uw zwager was, konde hij redelyker wyze uw proces niet anders dan ten besten der famielie bessifchen; hij zoude zich zelf verlaagd hebben, indien hij het vonnis tegen ons had uitgeweezen, gedeeltelyk, dewyl hij dan mijne vaderlyke goedheid met ondankbaarheid vergolden, en gedeeltelyk, dewyl hij zich zelf *geblameerd* zoude hebben, door een' timmerman en deszelfs dochter in onze famielie te *introduceeren*. Verftaat gij mij? dit was zo ten naasten bij mijne *opinie*.

VAN SENNEK.

Nu!

HOFMAARSCHALK.

Ik bid u, kunt gij u zulks verbeelden? Bij het *dejeuner* zendt mij de president dit *billet*, ik meerde eene beroerte te krijgen; (*hem den brief overgeevende*) lees eens.

VAN SENNEK, (*lezende.*)

„Uw hoog geboorene enz. heeft mij tot den gelukkigsten man op aarde gemaakt; tot nog toe ben ik niet van de zwijmeling mijner vreugde bekomen. Gij hebt mij Rosaura gegeven; voor dit geschenk zoude ik u gaarne mijn leven opofferen. Het valt mij om die reden

te smertelijker, dat ik, in het ongelukkig proces van mijn' heer uw' zoon, tegens eene famielie moet vonnisen, welker medelid ik door de streelendste verbintenissen, worden zal. Mijne liefde voor u, mijne liefde voor Rosaura is te zwak om den eerwaardigen loop der gerechtigheid te sluiten; maar ik houde mij van de billijkheid uws harten te zeer overtuigd, om immer te kunnen gelooven, dat gij zelf zulks zoudt kunnen verlangen; gij gaaft mij uwe dochter als een bewijs uwer grootmoedigheid. Hoe gelukkig ben ik, eenen zo edel-denkenden vader in u te bekoemen; hoe gelukkig ben ik dat ik mij durf noemen uw' zoon

Julius van Sassen.

HOFMAARSCHALK:

Wat dunkt u hier van?

VAN SENNEK, (*zig voor het voorhoofd wrijvende.*)

Lieve vader, de president is met al zijne gerechtigheid, dankbaarheid en vriendschap geen oortje waard; en indien gij mij gunstig veroorloofd het te zeggen, zoo hebt gij de zaak veel erger gemaakt.

HOFMAARSCHALK, (*ergerlijk.*)

Ik neem mijn woord terug; ik geef mijn dochter aan geen *roturier*, die zonder gevoel voor de waarde des adeldoms is, en onze naamen uit loutere deugd aan de galg wil nagelen; ik neem mijn woord terug.

VAN SENNEK.

Hoe? als gij u nog eens onmiddelijk bij den Hertog zelf vervoegdet?...

HOFMAARSCHALK, (*verlegen.*)

Neen! neen! Hij heeft mij eens vooral naar den president geweest — Mijn onderdanigst smeeken hielp niets; wat Sassen goed noemt, neemt hij voor goed aan, met verwerping van al het andere; ik zou mischien bij een tweede pooging de genade van zijne

Door-

Doorluchtigheid totaal verliezen. — Kort en goed, van uw huwelijk met de gravin Neuburg komt niets; het hoeren kind voert onzen naam; de helft van uw vermogen komt aan dat vrouwspersoon, en ik heb mijne geheele *reputatie* verloren.

VAN SENNEK, (*opsluivend*.)

Dit zal nooit gebeuren! Dat zweer ik u; ik waag het uiterste; 'er mag dan van komen wat 'er wil. Julius van Sasfen zal mij leeren kennen, op de vreeslijkste wijze zal hij mij leeren kennen! — Ik ga terstond zelf naar den timmerman; ik zal hem een vergelijk aanbieden; ik hoop het zal mij gelukken! — Gelukt het niet — gelukt het niet! dan zal ik weten wat mij te doen staat; *adieu!*

HOFMAARSCHALK.

Stil! kom hier. Hebt gij niet -- ja gij waart 'er immers niet tegenwoordig; wat dunkt u daar van? De hertog danste gisteren met Rosaura; hij scheen... gij verstaat mij! — Ik zal toch eens zien, of zulk een romanheld met zijne zotte studenten grillen niet uit den zadel geworpen kan worden? — Nu, nu! laat mij maar alleen begaan; als wij maar eerst uit deze vervloekte engte zijn: dan zal ik alles wel weder in zijne behoorlijke *positie* brengen. Nu, ga heen, speel uw rol met beleid — mij zal het niet missen; ga!

VAN SENNEK.

Tot wederziens! vaarwel: (*hij wil vertrekken*)

HOEMAARSCHALK.

Apropos! waarom hebt gij u op het bal niet laten zien?

VAN SENNEK, (*terugtreedende*.)

Ik wilde reeds gisteren doen, het geen ik thans meen te volbrengen; ik ben bij Spindler geweest.

HOFMAARSCHALK, (*luisterende*.)

Wat zegt gij mij? Nu? hoe gedroeg zich het *complot*?

VAN SENNEK.

Daar was niets aan te doen; ik weet het niet, ik ergerde mij over mij zelve; ik gedroeg mij zot, Ik was een kind; ik kwam daar en zag het meisje; en alle mijne gedachten waren vervloogen; ik stond daar als een arme zondaar, en het scheelde weinig, of ik schreide. — Toen gaf mij het meisje een stuk van een' brief, waar in zij beloofd zich van het leven te willen berooven, als ik... Ach, het is zotte klap.

HOFMAARSCHALK.

Hoe? Zij heeft dit *beloofd*? Nu, als zij woord houdt zal ik haar in de aarde 'er voor danken. Ga, ga, en spreek met haar! Ha! ha, ha! Ik ben oud geworden, maar in de geheele *carrière* van mijn leven zijn mij zulke *avontuurlijke* zotheden niet voorgekomen. Ga, en wees man! (*van Sennek vertrekt.*)

DERDE TOONEEL.

De Generaal van HYTENTYT en de HOFMAARSCHALK.

DE GENERAAL, (*tegens van Sennek in het voorbijgaan.*)

Ei! ei! mijn heer van Sennek! Hoe is het? wanneer speelen wij de *bête* af? — Ja, ja, de jeugd is vlug; hij hoort of ziet niet. Ha, goeden morgen, mijn waardel (*terwijl hij den Hofmaarschalk nadert.*)

HOFMAARSCHALK.

Wat is 'er nieuws, mijn vriend?

GENERAAL.

Niets, niets, — alles stil. Dat de eerste bladen van mijne politieke aanmerkingen, reeds afgedrukt zijn, zult gij reeds weten. —

HOFMAARSCHALK.

Geen woord?

GENERAAL.

Ei, wat ik hoore! (*hij haalt een blad gedrukt papier uit zijn' zak*) Ik kan 'er u mede dienen, Lees eens, gij zult u verwonderen, Maar ik blijf steeds achter den naamloozen sluïjer, de nakomelingschap zal mijnen naam wel raaden; lees maar — Geef bijzonder acht op die plaats pag. 12, alwaar ik duidelijk op iemand aan ons hof een *allusion* waag, en die verderfelijke nieuwigheden aan mijne *critick* onderwerp. — Nog eens — is zijn Doorluchtigheid reeds opgestaan? heeft hij zig reeds vertoond?

HOFMAARSCHALK.

Ik *antichambreer* reeds zedert drie kwartiers; en nog heb ik de eere niet gehad, om binnen gelaaten te worden.

GENERAAL.

Is de president bij hem?

HOFMAARSCHALK.

Ik kan 't niet zeggen; maar dewijl gij mij aan den president herinnert, zo moet ik u toch iets van gewigt *notificeeren*. Gij weet, dat hij een plan heeft om 'slands schulden te vernietigen, en om hier voor de noodige gelden te bekoomen, is hij voorneemens om eerstdaags bij den Hertog 'er op aantedingen, om den hertoglijken hofstaat nauwer te bepaalen, het *quantum* der *pensioenen* en *gagien* te verminderen, en alle overvloedige personen afte danken.

GENERAAL.

De hemel heeft ons dezen *reformatuur* in zijnen toorn gegeven; maar hij zal zijn rol niet lang meer speelen.

HOFMAARSCHALK.

Gij, mijn heer de Generaal, staat met uw geheele regiment, ook bij hem op de lijst der onnutte kostgangers.

G E N E R A A L.

Ik ben des doods!

H O F M A A R S C H A L K.

Want, zegt de boosaartige wijsneus, onze vroore Generaal van Hÿtentijt vergoedt, door een aandachtig gehed, ons het gebrek van eene geheele *armée*, en de Hertog kan geene betere lijfwacht hebben dan de liefde van zijn volk.

G E N E R A A L.

Dat zal hem duur te staan komén. De langmoedigheid des Hemels zal niet eeuwig duuren.

H O F M A A R S C H A L K.

De geheele *equipage* zal tot op een gering getal worden verminderd; de kostbaare opera afgedankt; kortóm... maar gij zult 'er echter nog het beste bij staan, hij wil u bij de *armée* tegens de Franfchen *employeeren*.

G E N E R A A L.

Wat? Ik in den oorlog? Neen; daar voor ben ik geen Generaal van zijne Doorluchtigheid geworden. De Almachtige behoede mij, dat ik mijne handen met geen menschenbloed bezoedele. Tot nog toe ben ik 'er vrij van. Gij kent mij, beste vriend! gij kent mijn gevoelig hart; het doet mij zeer eene onschuldige vlieg aanden muur te verpletteren.

H O F M A A R S C H A L K.

Maar, mijn heer de Generaal...

G E N E R A A L.

Neen, ik vraag mijn ontslag. Mijne in God rustende moeder wilde mij aan de Theologie wijden. — Ik had, zonder roem gesproken, reeds voortreffelijke vorderingen gemaakt, toen mijn Vader mij, op het onverwachtst, onder de lijfgarde stak. Ik gehoorzaamde; maar alleen op voorwaarde om nooit in het veld te trekken of krijgsdiensten te verrichten.

Ik

Ik *avanceerde* van Vaandrik tot Luitenant, van Luitenant tot Kapitein, en zo wierd ik door 's Hemels genade, ik weet zelf niet hoe, Generaal. Dus...

HOFMAARSCHALK.

Ik verftaa u, gij hebt gelijk; maar zal de president nog lang aan het roer blijven...?

GENERAAL.

Zijt maar niet bezorgd! Wat mij betreft, ik geef u mijn woord, dat die vrijgeest niet langer... Hal zijn Doorluchtigheid.

V I E R D E T O O N E E L.

DE HERTOOG en DE VOORIGEN.

HERTOOG.

Goeden morgen! Wat brengt gij mij Hijtentijt?

GENERAAL.

Een onderdanigst voorstel aan uwe Doorluchtigheid, tot welzijn van het vaderland.

HERTOOG.

Al wat mij onder dezen tijtel wordt gebragt, is altoos wellesom.

GENERAAL, (*eenige boeken voor den dag haalende.*)

Ik neeme de vrijheid, hier mede uwer Doorluchtigheid enige vruchten der in uwe staaten thans heerschende vrijheid van denken en schrijven aantebieden.

HERTOOG, (*de boeken aanneemende, werpt die, zonder in dezelveu gezien te hebben, achteloos op de tafel.*)

Dedicatien? Men kon dezelveu wel aan mijn' geheimen secretaris hebben gegeven.

GENERAAL.

Ik smeek onderdanig — als ik het waagen durf te zeggen — het zijn *satyren*, spitschriften, *pasquillen* op de Reegering en de Religie in ons vaderland. De toomelooze vrijheid der drukpers gaat te ver, om het niet eindelijk voor de ooren van uwe Doorluchtigheid te brengen:

HERTOG.

Mèn moet zich wegens zulke zaken bij mijnen president vervoegen.

GENERAAL, (*de schouders ophaalende.*)

Juist deze, als ik het waagen durf te zeggen, heeft voor de vrijheid van schrijven alle deuren open gezet.

HERTOG.

Dan kan hij ze ook weder toefluiten, Ik zal zelf loezen. (*Hij geeft den generaal een' wenk, waarop deze vertrekt.*)

GENERAAL.

Wel nu, lieve hofmaarschalk, wat is 'er nieuws?

HOFMAARSCHALK.

Zo verre het den kring mijner bezigheden betreft, gaat alles in de gewoonelijke orde, volgens uw Doorluchtigheds welbehaagen voort. (*zijn schouders ophaalende*) Hoe het voor het overige...

HERTOG.

Wel nu? Wat wil dat schoudertrekken zeggen? Hebt gij iets bemerkt, dat mij zoude kunnen mishaagen? Gij geeft 'er ten minsten den schijn van; zeg het mij.

HOFMAARSCHALK, (*weigerende.*)

Uwe Doorluchtigheid gelieve...

HERTOG.

Zonder omstandigheden, zonder omwegen; dat hoor ik

ik gaerne. — Hebt gij misbruiken ontdekt, bezwaaren, klagten gehoord?

HOFMAARSCHALK, (*verlegen*)

Ik beken... ik weet niet... ik zoude onrechtvaardig zijn.

HERTOG.

Hoe is men over mijne regeering in het land te vrede? Ik ben begeerig eindelijk eens het oordeel deswegens te verneemen; want alles, wat ik tot hier toe vernam, was nietsbeduidend; meest al vergodingen mijner geringste daaden, opdragen vol wijrook, welke mij de boekschrijvers om den broode toezwaaiden.

HOFMAARSCHALK.

De landen van uwe Doorluchtigheid zijn bloeiende, zijn gelukkig, en...

HERTOG.

Hofmaarschalk, gij zijt niet eerlijk — gij behaagt mij niet. Ik ben nieuwsgierig; gij moet terstond opbiegten wat gij *wees*, want ik kan het u aanzien, dat gij iets op het hart hebt.

HOFMAARSCHALK.

Ik bewonder het scherp en zieldoordringend oog, uwer Doorluchtigheid — Ik beken het, dat 'er verscheiden zaaken zijn, die mij ontrusten; veele zaaken, niet alleen om mijnentwille, maar ook wegens uwe Doorluchtigheids geheiligden persoon, en deszelfs lands wille; doch daar ik tot nog toe niets met zekerheid weet, en alles nog maar duistere gisfingen zijn, die mij voor den geest zweeven, zekere spooren... Och! sta mij toe, genadige heer! dat ik zwijge.

HERTOG, (*met ernst.*)

Neen; gij moogt nu niet zwijgen. Wien betreffen deze gisfingen? — Bij mijne ongenade, spreek, wien betreffen zij?

HOF.

HOFMAARSCHALK, (*verlegen.*)

Het zij verre van mij, een' eerlijk' man — een mijner beste vrienden — door kwaadaardige vermoedens in de oogen van uwe doorluchtigheid te willen vernederen — een' man, dien ik met vergenoegen — mijne dochter tot vrouw — ja mijn leven...

HERTOG, (*met drift.*)

Wat? Meent gij den president van Sassen?

HOFMAARSCHALK, (*nog meer verlegen.*)

Sta mij toe, uwe Doorluchtige Hoogheid! dat ik zwijge. Mijne vermoedens zijn geene waarheden; mijne gisfingen geen zekerheden. Sassen schijnt een edel, heerlijk man te zijn, als zodanig heb ik hem tot hier toe leeren kennen; al het andere is schijn.

HERTOG.

Gij zult spreken! Ik beveel het u; uw talmen maakt mij moeilijk. Wat is 'er van Sassen? Wat gelooft gij? wat gist gij?

HOFMAARSCHALK, (*zuchtende.*)

Ik gehoorzaam, maar mijn Doorluchtigste heer, veroordeel dezen edelen man, mijn' vriend, mijn' aanstaanden zoon niet, voor dat mijne gisfingen bewaarheid zijn: trouwens dit durf ik buiten dien van uwe Doorluchtige Hoogheids liefde tot gerechtigheid verwachten; Wel aan dan — ik vrees — dat hij een *Illuminat* is.

HERTOG.

Illuminat? Wat wilt gij met dat woord zeggen?

HOFMAARSCHALK.

Ik vrees, dat hij een medelid van die geheime orde is, welke zich door het gantsche land met haare verblindende polijpen-armen verspreidt, om de oude orde der dingen omteteeren, alle grondzuilen des staats.
der

der religie en vorstenliefde te vernietigen, de gemoederen van hunne trouw aan den throon te ontslaan, een *frivol Democratismus* intevoeren, ten einde allengs het doelwit te bereiken, het welke die orde *menschēn geluk* noemt, doch dat wij, ongewijden, *den val der Altaaren en Throonen* noemen.

HERTOG.

Waarom houdt gij met spreken op? Ik wil meer weeten. Bewijs, dat de President *Sasjen* tot dit gevaarlijk gezelschap behoort, het welk ik reeds lang van hooren zeggen kenne.

HOFMAARSCHALK.

Bewijzen? Genadige heer! ik hebbe het enkel gewaagd van spoooren aantetoonen.

HERTOG.

Ik wil die weeten.

HOFMAARSCHALK.

Ware de President een *Illuminat*, het geen ik vreeze, zo zoude hij met dit alles geen booswigt, maar alleenlijk een verdwaalde zijn: Maar spoooren van het *Illuminatismus* zijn 'er voorhanden, hij voerde de onbeperkte vrijheid der drukpers in; en het land is met schriften overstroomt, welke het zoete gift der vrijgeesterij, der dwaalingen in den Godsdienst en van den vorstenhaat, door alle de gemoederen verspreiden. Hij vernietigde de strenge jagtwetten, onder voorwendsel van het zaad des landmans voor de verwoesting van het wild te bevrijden, en ontroofde daar mede aan het vorstelijke huis een oud recht. Hij vernedert den adelstand, noemt derzelve heilige voorrechten een oud vooroordeel, het welk men verminderen moest, en zoekt op die wijze met den adel te gelijk de oudste en trouwste wachten der vorstelijke hoogheid om verre te werpen.

HER

HERTOG, (*lagchende.*)

Wat kan men de zaaken toch wonderlijk voorstellen?

HOFMAARSCHALK, (*met een' scherpen blik op den hertog.*)

Daar hij komt iets, het geen mijn' argwaan meer voedzel geeft dan alles — Drie bekende *Illuminaten* zijn in het gezelschap, het welk maandelijks, in het huis van mijnen vriend vergadert; de overigen zijn mannen, welken altoos vijanden der religie waren, en zich steeds als zeer *democratische* schrijvers gedistingueerd hebben; men kent hunne handelingen, hunne werkzaamheden niet: niemand word in het zelve toegelaaten. — Nog meer, ik weet zeer zeker, dat deze heeren eene sterke briefwisseling in Frankrijk houden. — Meer weet ik niet. Gave God dat ik in mijne gisningen bedroogen wierd!

HERTOG.

Het is genoeg! — En gij wilt aan dezen man uwe beminnelijke dochter geven?

HOFMAARSCHALK.

Ik waardeer hem nog steeds, zo lang ik niet...

HERTOG.

Wordt hij van uwe dochter bemind?

HOFMAARSCHALK.

Ei nu! Zij onderwerpt zich, als een gehoorzaam kind, aan mijnen vaderlijken wil.

HERTOG, (*met nadruk.*)

Bemint zij hem niet?

HOFMAARSCHALK.

Wie kan het hart van een meisje doorgronden?

HER-

HERTOG.

Ja maar de liefde is een snapächtig kind; spreekt uwe Rosaura niet dikwijls met gevoel, met verrukking van hem?

HOFMAARSCHALK.

Wanneer uwe Doorluchtigheid dit als een kenteeken der liefde beschouwt, dan — zo vrees ik dat... dat zij uwe Doorluchtigheid meer, dan...

HERTOG, (bloozende.)

Wat wildet gij zeggen, lieve Hofmaarschalk? (Hij keert zich van hem af en wandelt door de zaal) Nu, gij hebt gelijk; een vrouwehart behoort onder de eeuwige raadzelen der waereld! — Is het reeds laat?

HOFMAARSCHALK, (op zijn Horologie ziende.)

Zeventien minuten over tien.

HERTOG.

Ik moet met mijne gemalin een Tourtje rijden; zorg gij voor de epuipagie. (De Hofmaarschalk vertrekt.)

V I J F D E T O O N E E L.

HERTOG, (alleen.)

Ik riide niet uit! (Hij werpt zich nadenkend op een stoel. Na eenigen tijd zwijgens) Rosaura! (weder eenigen tijd zwijgende) Ben ik niet een elendig mensch, uit convenientie aan zulk eene gemalin gekluisterd te zijn: droog, gemelijk, trots, niet schoon! ó, Hemel! — En dan de schoone Rosaura nevens haar? — Het bloed kookt in alle mijn aderen, als ik aan dat meisje denk. (weder eenigen tijd zwijgens) Rosaura! — Ja — Sasen mag zijn wat hij wil, maar mijn medeminnaar moest hij evenwel niet zijn. Ik vinde hem werkelijk zelfs reeds eenigzins onlijdelijk: waarächtig, mijne ge-

D

sta.

50 JULIUS VAN SASSEN,

stadige toegeevendheid heeft hem zulk eene stoutheid ingeboezemd, zo dat hij mij even als een preceptor werd. — *Illuminat*? Him! het is mij inderdaad lief dat ik toch zo iets gevonden heb, om tegens hem te ageeren — hem maar zo iets terug dringen te kunnen.

ZESDE TOONEEL.

HERTOG, een KAMERJONKER, naderband JULIUS VAN SASSEN.

KAMERJONKER.

Zijn excellentie, de heer president van Sasfen.

HERTOG, (*verlegen.*)

Is hij reeds daar? — Ik heb bezigheden — Morgen vroeg! — Blijf! neen, hij kan komen — wacht! — Ja, hij kan komen. (*De kamerjonker vertrekt.*)

HERTOG.

Ben ik waarachtig niet verschrikt? Waarom heb ik dan vrees voor hem? — Het is waar, hij is een braaf heerlijk man, maar — tot medeminnaar wil ik hem niet. —

JULIUS, (*komt binnen.*)

HERTOG.

Het is goed, dat gij komt, president. Want — Wat hebt gij voorgedragen?

JULIUS.

Ik verwacht de bevelen uwer Doorluchtigheid.

HERTOG, (*zonder hem aan te zien.*)

Men heeft mij gezegd, dat mijn land vol Illuminaaten is; is dat zo?

JULIUS.

Wie zouden dit zijn?

HERTOG.

Ei nu, ik zoude gelooven, dat gij deze heeren verlichters of verduisteraars, hoe zij zich zelve ook noemen, het beste moest kennen; het complot, wil men, dat al tamelijk aangegroeid is. Vrijheid van doen en vrijheid van denken prediken, alles wat de thronen der vorsten schraagt vernielen, adel en religie belachlijk maaken en zo al meer.

JULIUS, (opmerkzaam.)

Vergeef mij, maar het is mij, als of ik een ander uit den mond van uwe Doorluchtigheid hoorde prediken: een van die mannen, welften bij het beste hart dagelijks tegens het gezond verstand zondigen, die, zedert dat zij voor veertig jaaren van de scholen kwamen, door het noodlot in eenvormige kringen wierden gellingerd, in welke zij nooit gelegenheid hadden, hunne talenten verder te bearbeiten. Zij sliepen, intusschen dat de menschheid in volkomenheid vorderde: zij ontwaakten, en zagen, hoe verre zij te rug gebleeven waren: voor hun was het thans een *nieuw tijdvak*, een onbekend geslacht. Te weinig onderrecht om dit geheel te kunnen beoordeelen, en altoos nog met hunne verwrongene schoolideën te vreden, geloofden zij dat de menschheid op dwaalwegen was, en schreeuwden dus uit alle hunne magt.

HERTOG, (zonder naar Julius te luisteren, leunt gemakkelijk in zijn' armstoel, neemt een der boeken, bla- dert en leest daarin.)

Zo, zo! nu dat is recht goed; hoe dan verder?

JULIUS.

Met deeze dwaalende, maar toch goedaartige mannen, verbonden zich dikwerf eigenbelang, eergierigheid en boosheid. Men besloot het menschelijke geslacht aan de school-begrippen en kerkformulieren der voorige eeuwen vast te binden, zonder te bedenken, dat dit ei-

gentlijk was, de eenwige ontwerpen der voorzienigheid te willen veritooren. Men waande overal op den aardbodem eene geheime vreeslijke samentspanning te ontdekken, welke tegen de heilighdommen der menschelijke gelukzaligheid zoude zaamen gezworeen hebben, en men wist niet, dat dit enkel de rede was, welke overal ontwaakt is, overal een en dezelfde wetten, een en dezelfde wenschen heeft. Men wikkelde de vorsten, den adelstand, de Theologanten in dit verbond tegen de menschheid, en maakte zich zekere ongelukkige gebeurenissen van onzen tijd ten nutte, om deze als kwaade gevolgen der rede en der verlichting voor te stellen. Maar, genadigste heer! Niet de rede des volks, maar de redeloosheid van deszelfs bestuurders is de bron van alle omwentelingen geweest.

HERTOG, *(met het boek in de hand opspringende.)*

Dat is te erg! — Lees dit hier eens — deeze plaats hier!

JULIUS, *(leest.)*

„ De hertog Xaveer heeft ten minsten die verdienste dat hij goede verstandige koppen *in zijne plaats* laat denken, als hij *zelf* niet denken kan. Hij bezit het beste hart; het eenigste gebrek, dat hij heeft, is, dat hij voor den schoonsten man in zijne staaten wil gehouden worden, daar hij nu juist niets minder dan dit is. Had hij als prins minder geleefd en bemind... ”

HERTOG, *(toornig.)*

Houd op! Zijn dat de gouden vruchten der vrije drukpers, dat men van mij zulke paskwillen schrijft? — Het is gedaan. De strenge censuur-wetten zijn weder ingevoerd, en zullen nog strenger gemaakt worden...

JULIUS, *(koel.)*

Genadige heer, ik had verwacht dat gij om deze kleinigheden zoudt gelagchen hebben. Wilt gij daarom
alle

alle het goede vernietigen, om dat het goede ook misbruikt kan worden? Zoudt gij een' schoonen tuin willen verwoesten, om dat onder de bloemen ook eenig onkruid groeit.

HERTOG, (*driftig en met eene donderende stem*)

Ik wil — wil — en mijn wil zal een wet zijn!

JULIUS, (*koel maar edel.*)

Neen, genadigste heer, uw wil is thans niet zuiver, niet vrij. — Sta mij toe, dat ik in den naam des lands, der goede zaake en der rede u thans tegenspreken mag. Laat ons de vrijheid der drukpers bepaalen, maar...

HERTOG.

Neen, neen, de oude wetten zullen weder gelden, en thans gaat gij terstond om het edict uit te vaardigen!

JULIUS.

Ik waag het ten minsten, slechts om eenig uitstel te smeeken — slechts voor eenige dagen.

HERTOG.

Ook dat niet. — Of zijn 'er in dien tusschentijd nog eenige paskwillen tegens mij te drukken?

JULIUS.

Uwe doorluchtigheid —

HERTOG.

Gij moet mij niet tegenspreken. Wie heeft u daar toe aangesteld?

JULIUS.

Gij zelf, genadige heer, gaaft mij eens dat recht; ik maak in dit oogenblik voor den eersten keer gebruik van dit recht, dewijl het de eerste keer is dat uwe doorluchtigheid, om eene bijzondere belediging, ontelbaar veel goeds bederven wil.

HERTOG, (*met een dreigenden blik.*)

Vergeet niet, president, voor wien gij staat.

JULIUS.

Voor den vader des vaderlands, die meer dan eens mij verzekerde, dat hij het geluk zijner onderdaanen boven zijn eigen welzijn waardeerde: voor den edelsten vorst, die bewijzen daar van gegeven heeft; voor een' vorst, die mij, niet tot zijn' dienaar maar tot zijnen vriend verkozen en beroepen heeft — die mij de rechten des vriends gaf, opdrong...

HERTOG.

En welke gij misbruikt! — Vaardig het edict uit.

JULIUS, (*vuuriger.*)

Neen, mijn vorst, ik kan geen edict tegen het gezond verstand, en tegen de rechten van den mensch schrijven. Mijne hand zal het schoone werk niet vernietigen, dat gij eens ophoudet, en waar voor gij mij eens met eenen kusch beloondet. Doch geef slechts eenen wenk, genadige heer, en honderd gediensdige handen zullen zich aanbieden, om de wenschen van uwen toorn te volvoeren. Een vorst is immers een God; zijn blik regeert eens geheele marionetten-waereld. Maar ik geef tot het geheele werk niets dan — stille traanen.

HERTOG.

Dewijl gij dan niet wilt, zo zal een ander. Het is beter, dat gij thans weent, dan dat ik, of mijn opvolgers in de regeering, eens traanen over mijne onbezonnen goedheid vergieten. Ik zie thans klaar genoeg, dat het volk niets anders dan een wild beest is, het welk zo lang onschadelijk en tam is, als het de kerenen gevoelt. — Uwe verlichting is goochelspel, waarmee gij onze oogen zo lange verblindt, tot dat wij slaaven van het souvereine grauw zijn.

JULIUS, (*hartelijk*)

Genadigste heer, uw toorn voert u op een' schrikkelijken weg! Nog éénmaal, vergun mij deze bede: om de eer uwer regeering, om de welvaart van uw land, besluit thans niets! — Wacht het oogenblik eener bedaarde overweeging af, en gij zult zeker anders besluiten.

HERTOG.

Wat gij bedaarde overweeging noemt, is slaap. Ik slaap niet langer; ik wil niet langer *andere verstandige koppen* voor mij laten denken, zo als de pasquil-schrijver zegt; ik wil *zelf* denken, *zelf* handelen — en nu beveel ik u — *Gij* — *gij* zult het oude censuur-edict, vernieuwen.

JULIUS, (*met waardigheid.*)

Beveel, dat ik mij naar het schavot moet begeeven — gaerne; maar zondigen kan ik niet, tegen God, de rede en de menschheid.

HERTOG. (*wild.*)

Is het zo verre gekomen, dat mijn bevelen niet meer geeerbiedigd worden? Ik ben Landsheer en wil thans mijne souverainiteit bewijzen! Van nu aan hebt gij u niet meer met het kerk- en schoolwezen van mijn land te bemoeijen. Voor het overige spreken wij elkan- der nader! (*bij gaat heen.*)

JULIUS, (*alleen.*)

Zo heb ik hem nooit gezien! (*Hij ziet hem ontsteld na*) Xaveer, Xaveer! wat is van u geworden? Een onbekende vreemde geest bezielt u. — Maar zo gaat het. De Mensch blijft zich zelf eeuwig gelijk. Tegen zijn eigenbelang ziet men het algemeen welzijn in koe- len bloede schipbreuk lijden; De schoonste ontwerpen worden vernietigd, zodra een onzer geliefdste driften daarin geen voedsel vindt; — o Menschheid! Mensch- heid, ik beklaag u! (*met snel opoliegende drift*) Maar het

het schandelijke censuur-edict, het welke den menschlijken geest in slaavernij dompelt, zal, mag, niet gegeven worden. (*bij gaat spoedig heen.*)

ZEVENDE TOONEEL.

Een kamer in het huis van den ouden SPINDLER.

HENRIETTE, (*eene bleek groene sjerp om het lijf doende.*)

Hij heeft mij dit lint gegeven; het was op mijn' laaststen verjaardag. Groen is de kleur der hoop, zeide hij toen, en de hoop van ons geluk groent! — Ach Ferdinand, waarom hebt gij voor mij deze hoop vernietigd? — Zo zal hij mij vinden; even in het zelfde kleed, waarin hij mij de bekentenis mijner wederliefde aflokte. — Ferdinand, dit zal mijn doodkleed zijn, als gij mij kunt bedriegen, mij heden verlaten kunt. — Doodkleed! Ach, God! ik ben zo jong en zo ongelukkig. — Doodkleed en bruidskleed één en het zelfde. (*zij krijgt uit een kastje dat op de tafel staat, een pistool*) Kom hier, liever u, dan schande en kommer.

ACHSTE TOONEEL.

De oude SPINDLER, HENRIËTTE.

SPINDLER.

Zijt gij hier, Henriëtte?

HENRIËTTE, (*bezig zijnde de Pistool te laaden.*)

Ja, lieve vader, begeert gij iets?

SPINDLER.

Niets. Het is reeds laat, en mijn heer van laat nog niets van zich hooren?

HEN-

HENRIËTTE.

Ik geloof het zeker, hij *zal* komen, hij *moet* komen; het is nog geen tien uur.

SPINDLER.

Wat doet gij thans? — Waarmede klappert gij zo?

HENRIËTTE.

De sleutel wil niet sluiten; ik wil die in order brengen.

SPINDLER.

Welke sleutel?

HENRIËTTE.

Van de slaapkamer.

SPINDLER.

Zottin! hebt gij geen beter tijdverdrijf?

HENRIËTTE.

Thans geen beter. Het huis is in orde. Vader, ik hebbe eene bede. (*zij bergt de pistool in het kastje.*)

SPINDLER.

Wat wilt gij?

HENRIËTTE.

Wees zo goed, vader, en hoor alles bedaard aan, wat ik met mijn heer van Sennek spreken zal. — Breek door uwe drift onze onderhandelingen niet, hoe dezelve dan ook mogen uitvallen.

SPINDLER.

En als hij zegt dat hij u wil laten zitten?

HENRIËTTE.

Als hij dit zegt, als hij wreed genoeg zijn kan, het te willen — dan zal ik; maar gij moet niet vreezen, niets gelooven, van het gene dat ik zegge — dan zal ik hem met mijnen dood dreigen.

SPINDLER.

En ik hem met den zijnen. — Ja, dat zweer ik u, bij mijn' kaalen kop zweer ik het u, heden is het de laatste termijn. Houdt hij geen woord, brengt hij u en mij niet weder bij de wêrld in eere, wil hij unier tot zijne vrouw neemen: dan zal u op aarde geen gerust uur meer ten deel vallen, en hem. — hem vermoorde ik! Ik zal mij een' jongen huuren, en voor zijn deur hedelen, en wanneer hij 'er uit of ingaat, zal de jongen mij de hand drukken, en ik stoot hem, bij de aanspraak om een aalmoes, het mes in de borst. Ik zal mij een' jongen huuren, die mij in de kerk brengt, op die plaats waar hij gewoonlijk bidt, daar zal ik naast hem knielen, en in zijn beste aandacht, zal ik hem om den hals vatten, en hem verwurgen.

HENRIËTTE.

Lieve vader, gij wordt reeds weder toornig.

SPINDLER.

Hij is een schurk, zeg ik; — hij zal het blijven; het is mij, als of ik de kramp krijg, als ik zijnen naam hoor noemen; het is mij, als of ik hem liever tot een lijk, dan tot mijn' schoonzoon wilde maaken. — Maar ik ben stil, ziet gij, ik ben bedaard! God zij zijn arme ziel genadig! ik ben bedaard,... als een loerende beer.

HENRIËTTE.

Lieve vader, gij zult alles bederven.

SPINDLER.

Zie, ik ben nu geheel stil, ik zal geen woord spreken. — Ik zal zo stil zijn, als een doode, wanneer mij beide over zegen en vloek onderhandelt. Maar ik zal ook verjongd zijn als een verreezene, verschrikkelijk als een spook uit de gewelven des doods, wanneer hij u versmaadt. Thans ben ik stil!

HEN-

HENRIËTTE, *(van het vengster terug tredende, met aandoening.)*

Ó Mijn God! hij komt!

SPINDLER, *(luisterende.)*

Komt hij?

HENRIËTTE.

Vader, lieve vader, ik ben bevreesd voor u; *(angstig)* vader, ga in die kamer: laat ons beiden alleen, dan zullen wij vrijer spreken kunnen.

SPINDLER.

Zie, ik ben zoo gehoorzaam: als een kind: Maar als gij mij roepen, en mij zeggen zult, hij heeft mij *verflooten!* — Dan behoede u God.

HENRIËTTE.

Kom toch, ik bidde u, kom! *(zij geleidt hem in een andere kamer.)*

NEGENDE TOONEEL.

FERDINAND VAN SENNER, *(komt binnen.)*

Hoe? Geen mensch hier? Holla! *(by doet eenige stappen voorwaards, legt de hand op zijn hart, en staart beangst in 't rond)* Ó Mijn hart, grijp moed! moed! grijp slechts eenige oogenblikken moed! — Daár, hier, en gindsch en boven! — iedere plaats in deze kamer is voor mij belangrijk — Ó Hoe gelukkig was ik hier niet! — Schep moed mijn hart, schep slechts voor eene poos moed! Dan is immers alles voorbij, alles doorgegaan, *(bij zwijgt eenigen tijd)* Dat is verschrikkelijk; al mijne bedaardheid, al mijne standvastigheid is verlooren. Ach!

66 JULIUS VAN SASSEN,
TIENDE TOONEEL.

FERDINAND VAN SENNEK, HENRIËTTE.

HENRIËTTE, *(hem kragtloos te
gemoete tredende.)*

Mijn heer van Sennek...

FERDINAND, *(met eene zwakke
stem)*

Henriëtte... Ik ben u... Ik kom zeker... zeer
laat.

HENRIËTTE.

o Misschien vroeg genoeg. *(Zij staat, zwijgende, met
nedergeflagen oogen, vol angst, voor hem)* Ga zitten.

FERDINAND VAN SENNEK, *(met een afge-
keerd gelaat.*

Ik kan onmogelijk — onmogelijk gaan zitten. Ik ben
veel te — veel te onrustig — te woest. — *(na eenig
stiltzwijgen)* Lieve Henriëtte — wij voeren een proces
zedert eenige maanden.

HENRIËTTE.

Treurig genoeg, dat onze liefde in een proces ver-
anderde!

FERDINAND.

Dit proces is nabij zijne beslissing — morgen
wordt het vonnis uitgesproken. Ik wenschte, dat wij
een vergelijk konden treffen, zonder het vonnis afte-
wachten. Wie weet hoe het uitvallen zal? Mijn zwager
maakt een geheim daarvan.

HENRIËTTE.

Wie is uw zwager?

FERDINAND VAN SENNEK.

De president van Sassen; gisteren heeft mijn vader
hem het ja-woord gegeven.

HEN.

HENRIËTTE, (*een' angstigen blik op de kamerdeur werpende.*)

Rechtvaardige Hemel! — (*meer bedaard*) Nu verder, mijn heer van Sennek; laat u niet in de reden vallen.

FERDINAND.

Daar wij beide tot hier toe den uitslag niet weten...

HENRIËTTE.

Dat zij God geklaagd: *niet weten?* O, Ik weet hem *thans* maar al te wel!

FERDINAND.

Lieve Henriëtte, laat ons een vergelijk treffen. Bidsch gij, wat gij wilt. Wat begeert gij, dat ik u ter bevordering van uw geluk geeven zal, buiten...?

HENRIËTTE.

Niets begeer ik. — Werp mij tonnen gouds voor de voeten: ik begeer die niet. Ik ben immers het arbeiden gewoon. Ik kan mij zonder aalmoesfen onderhouden. Ik wil mij met lappen kleeden, en droog brood eeten, en evenwel vergenoegd zijn. — Geef mij maar dit *éne* — geef mij mijne eer terug!

FERDINAND, (*zachtzinnig.*)

Henriëtte, alles... maar mijne betrekkingen, mijne omstandigheden... Ik beken het, Henriëtte, ik heb schandelijk met u behandeld; ik beken het, dat ik een booswigt ben, dat gij meer verdient dan mijne echtgenoot te heeten, want gij zoudt de echtgenoot van een elendig mensch zijn. Maar ik *mag*, ik *kan* niet doen wat gij begeert.

HENRIËTTE, (*zinkt onmagtig naast een' armstoel neder.*)

Ferdinand!

FERDINAND, (*heft haar op en zet haar op den stoel.*)

Henriëtte! Om Godswille, Henriëtte! wat deert u? na eenig (*stilzwijgen*) Henriëtte! (*zich met zichtbare smert van haar afwendende*) Zij is een Engel, en ik sta hier voor haar, als een folterende satan! — (*terug keerende.*) Henriëtte!

HENRIËTTE, (*zich berstellende.*)

Wees bedaard — ik was eenigzins zwak. Thans ben ik weder geheel wel. — Maar ééne vraag, want ik heb uwe laatste woorden zo even niet recht verstaan. Hebt gij mijnen brief gelezen?

FERDINAND.

Ik heb. — (*bij gaat van haar terug.*)

HENRIËTTE, (*hem langzaam na wankelende.*)

Welk een antwoord hebt gij op dezen brief — voor mijn hart?

FERDINAND, (*zucht.*)

HENRIËTTE.

Meer niet, dan dat? — Ach, Ferdinand, Ferdinand, is deze medelijdende zucht eindelijk het loon mijner tederheid, mijner trouwe? Zal deze uwe zucht mij de liefde beloonen, welke nog tot op dit oogenblik in deze getrouwe aderen speelt? Is dat de vergelding voor mijne duizenden traanen, die ik hier om uwent wil geweend heb? Zal deze zucht mij de jammervolle nagten doen vergeeten, die ik doorgezucht, doorgeworsteld, doorgebeden heb om uwent wil? Zal zij mijne gezondheid betaalen, die ik door u verlooren heb? Is deze zucht het geheele overblijfsel uwer liefde? Het laatste overblijfsel van die onuitputtelijke gewaarwordingen, welke gij mij eens voorgeloogen hebt? ó Man, hoe kondet gij zo voorbeeldeloos wreed een onervaa-

ren

ren meisje bedriegen, het welke zich zo geheel aan u ten eigendom gaf?

FERDINAND, *(met smert)*

Ga voort, ga voort mij met uwe verwijtingen te bestormen. — Zij doen mij goed?

HENRIËTTE.

Mogten zij mij ook goed doen, maar voor mij is nu in de geheele waereld geene weldaad meer, als gij mij die niet geeven wilt, niet kunt. — Ferdinand (*zijne hand met drift aangrijpende*) deze oogenblikken zijn gewichtig, het zijn mogelijk de laatste, in welke wij op aarde bij elkander staan; overleg het wel, en beproef uw hart! Aan deze minuten hangt de rust uwer dagen, het noodlot van mijn leven!

FERDINAND, *(terwijl hij met drift baare hand aan zijne oogen drukt)*

Meisjen! vrouw! moeder! o Kondet gij mij in deze hersenen zien, in dit hart: gij zoudt mij vloeken, en medelijden met mij hebben.

HERIËTTE.

Vrouw! moeder! Hoe zoet klinken mij die naamen van uwe lippen, en hoe scherp van de tongen der vreemde menschen! — Wel aan dan, man, vader, is die hart in uwe borst geheel dood voor uwe vrouw?

FERDINAND.

Het klopt — het klopt ook nog voor u!

HENRIËTTE.

Weet gij, Ferdinand, waar wij thans staan? Deze plaats is voor mij een heiligdom. Nu dertien maanden geleden zat ik hier, gij daar naast mij, ik borduurde aan een raam; gij laast mij eenige brieven uit Werther voor; gij laast, ik luisterde, en vergat mijn bor-

borduuren. Werthier dweept, gij dweeptet van de zaligheid der liefde, en ik hoorde u beide. En wanneer gij toen aan mijne voeten zonkt, en om liefde bedeldet, wanneer ik overwonnen u mijne beevende hand toereikte, gij mij aan uw hart sloot, en ik den eersten kusch der liefde op uwe lippen drukte, toen riept gij... Ik zweeft u eeuwige en onuitputtelijke liefde! — Het was een schoone zondagavond; de wijnranken bloeiden toen voor onze vengsters; de zonnestraalen schemerden als vuur door het groene loof, en tintelden in onze traanen — Ach, en hier, op even deze zelfde plaats moet ik bedelen om liefde.

FERDINAND.

Henriëtte! (*met traanen*) Verftoot mij van u, Henriëtte!

HENRIËTTE.

Toen zeidet gij, mannenliefde was onwankelbaar als eene rots, maar die der vrouwen was als het spel der onbestendige golven. Het hart der vrouwen was slechts de herberg der liefde, maar de trouw nam 'er nooit haar intrek; vrouwen beminden alleen uit ijdelheid; terwijl haar mond den eed der trouwe zwoer, zweefde haar oog nieuwe veroveringen te ontmoet — Zie Ferdinand, wie is onder ons de vrouw? Hier ben ik, en nog zo getrouw, als op den eersten dag onzer liefde.

FERDINAND.

Ik kan daar niets tegen zeggen.

HENRIËTTE.

Zie, Ferdinand, en getrouw was ik u in de bitterste oogenblikken, toen dood en leven in mij den zwaaren strijd worstelden. Ik beminde u nog, toen gij mij smaadelijk verliet, en om andere vrouwen rond zweefdet. Ik beminde u nog, toen mijn vader mij onbarmhartig mishandelde; ik heb onder zijne slagen gebloed; hij rukte mij bij de handen; hij stiet mij met voeten... maar Ferdinand, ik beminde u toch. Onze geheele familie heeft

heeft een' vloek op mij gelegd, en mij en mijnen vader van zich verstootten. — Alles haat mij; zelfs mijn vader heeft die gevoelens verlooren, welke zelfs wilde dienen jegens hunne kinderen eigen zijn, — en ik beminne u evenwel nog. Ferdinand — vloek en smerten heb ik op mij gelaaden, en onzer beider schuld alleen gedraagen — kunt gij mij nu niet gelukkig maaken, zo helpe mij God.

FERDINAND, (*werpt zich op een' stoel en verbergt wanhoopende zijn gelaat.*)

ô! Ik kan niet! — Henriëtte, wij zijn beide ongelukkig. — Ik mag niet!

HENRIËTTE, (*trillende.*)

Gij kunt niet? gij moogt niet? (*met een vreeselijke bejaardheid.*) Ongelukkige, wie bindt u? Maar, het is goed! — bevredig uw geweten, Man, als gij kunt! — Ga heen, en vaarwel! vergeet, als gij kunt, dat u eens een meisje meer dan haaren God in den hemel bemind heeft: vergeet het, dat gij eene ongelukkige moeder met haar kind, aan de wanhoop hebt prijs gegeven; vergeet het, dat 'er eens een schepsel was, het welk ligtgeloovig, aan u, onschuld, eer, rust en zaligheid heeft opgeofferd. — Vergeet, vergeet, dat ik u beblinde!

FERDINAND, (*met drift opspringende.*)

Henriëtte! (*aan baare voeten*) Hemelsche vrouw!

HENRIËTTE, (*keert zich om en gaat zwijgende door de kamer; — zij neemt een moeilijk besluit.*)

Ja! het immers zo klein, zo ligt, iets goeds te doen — Licht? ô Mijn bloedend hart! Voelt gij het, hoe ligt? — Maar, het zij, ja het zij zoo! en zo zal ik tot God gaan! — Hij zal gelukkig zijn! hij, als ik het niet ben.

FERDINAND, (*baar naloopende.*)

Henriëtte, hoor mij aan, het is veelligt een zwak woord

woord tot mijne verontschuldiging — rechtvaardigen kan ik mij niet.

HENRIËTTE, *(met zachtmoedigheid)*

Waarom u verontschuldigen, Ferdinand, daar mijn hart nog in dit verschrikkelijk uur uw voorspraak is? ik bemin u nog, en de liefde vonnist niet streng.

FERDINAND.

Hoor mij! — Laat ons vrienden blijven, ook dan als ik voor het altaar uw echtgenoot niet worden mag. Vergun mij uw aandenken, ook dan, wanneer ik het voor de waereld niet bekennen mag, dat ik u vereere: — Wilt, gij echter, dat ik uw eigen worde, dan brengt gij mij in elenden — geleid mij liever naar het graf dan naar het altaar. Mijn Vader zoude mij vervloeken, mijn famielie mij van zich verbannen, de geheele adel mijnen naam aanspuuwen, ambt en eer voor mij verlooren gaan — — Ach, en meer, dan dit alles, — Henriëtte, ik beken het u, ik bemin een meisje, ik bemin eene Carolina van Neuburg, zij bemint mij met haare geheele ziel, ik kan haar niet, ik kan haar onmogelijk niet verlaten.

HENRIËTTE.

Houd op! — gij bemint, gij wordt bemind? — meer is 'er niet noodig. Dit is genoeg: Ach! ik gevoel wat het te zeggen is, ongelukkig in de liefde te zijn. Neen, neen; deze Carolina zal gelukkiger zijn, dan ik wezen mag.

FERDINAND.

Van u — van u alleen, Henriëtte, kunnen ik en zij, zaligheid of troosteloze smart verwachten. In uwe hand berust ons lot. *(bij werpt zig aan haare voeten)* Henriëtte, laat ons niet ongelukkig worden — geef ons het lot der zaligheid: wij zullen u daarvoor beminnen en zegenen; wij zullen onzen wil aan u verkoopen; gij zult daarvoor onze wetgeefster, onze bescherm-engel zijn. Scheid ons beide niet, als gij ons niet aan een woedende wanhoop wilt overgeeven!

HEN-

HENRIËTTE, *(met een zwaarmoedig glimlachen.)*

Niet zo, sta op. Ik heb u verhoort, eer gij badt. — Lieve God! ik ben zoo ongelukkig en zoo arm, ik heb in de waereld niets, wat ik het mijne noemen kan, en heb evenwel nog eene *zaligheid* wegteschenken. — *(treurig en met een verbeterene smart)* Ja, het is ook het laatste wat ik wegteschenken heb — Gij — gij, Ferdinand, zijt het laatste; mijne aanspraak op uw hart — geef ik aan deze Carolina weg: dan ben ik zo arm, als toen ik gebooren wierd. — Sta op, kniel niet voor mij; bedel niet, maar beveel! Ik bemin u immers nog, gij *beerscht* immers nog in mij.

FERDINAND, *(opstaande.)*

Ik mag dus hoopen? Henriette?

HENRIËTTE.

Alles, ik sta van alles af; ik scheidte mij van alles: ik wil nu geheel zonder bezitting zijn. Gij zijt vrij; het proces mag uitvallen zo als het wil; ik maak u vrij voor de uitspraak des rechters — alleenlijk, ontferm u over ons kind, deze onschuldige verlaatene worm!

FERDINAND.

Ik wil 'er voor zorgen, het oppassen, opvoeden. . .

HENRIËTTE.

Maar stil, — het is beter, dat ik u iets schriftelijks geeve; men kan toch alle voorvallen niet vooruit zien — het was wel mogelijk, dat men u moeilijkheden aandeed, — gij zult geheel vrij zijn. *(zij trekt de tafel meer voorwaards.)* Ik schrijf. Zie, hier moet de tafel staan. — Juist op dezelfde heilige plaats, alwaar ik van u den eed der liefde en trouwe aannam, maak ik u weder van denzelven vrij, en schrijve u mijnen scheidbrief. Op even die zelfde heilige plaats, op welke ik u voor de eerste reize mijne eeuwige liefde bekende, wil ik het nu ook voor de laatste reize nog herhaalen. — *(zij gaat zitten en schrijft.)*

68 JULIUS VANSASSEN,

FERDINAND, (*gaat, half vrolijk halfzwaar-
moedig, door het vertrek Na
een lange tuschenpoozing, ter-
wijl Henriëtte schrijft.*)

ô God, het is te veel.

HENRIËTTE, (*bijna in slauwte val-
lende.*)

Ik ben nog niet ten einde. Ja het is te veel! — Fer-
dinand; daar over, dat glas met water van de tafel, (*zij
valt agter over in den stoel.*) Het is te veel voor een
menschenlijk hart!

FERDINAND, (*baar het water geevende.*)

Henriëtte zijt gij niet wel?

HENRIËTTE, (*met een' weemoedigen
blik op hem.*)

En dat vraagt gij mij, Ferdinand? (*zij drinkt*) Ik
ben verfrischt (*zij schrijft*) „en sta hier mede voor
eeuwig van alle rechten en aanspraaken op zijn hart en
hand vrijwillig af. Henriette Spindler.” — (*zij staat
op*) God lof, dit is het zwaarste werk geweest, dat ik
immer gedaan hebbe; — God lof, het is gedaan!

FERDINAND, (*getroffen*)

Henriëtte, edelmoedige engel!

HENRIËTTE.

Hier Ferdinand, neem dit papier — den eeuwigen
scheidbrief, het kostbaarste, wat ik nog weg te geeven
heb, Gij hebt mij immers alles ontnomen, neem nu u
zelf te rug. Dit papier verbreekt uwe banden, en
maakt ook mij van alles in deze waereld los. Neem,
en wees gelukkig.

FERDINAND, (*neemt het papier aan,
bij knielt voor Hen-
riëtte en kuscht weenend
haare hand.*)

Henriëtte! Henriëtte!

HENRIËTTE.

Zo arm, als ik hier sta, is zeker nog geen schepfel in des Scheppers grootte waereld geweest. Afgescheurd, weggefooten, sta ik, als een enkele verloorene stip, in de eindeloosheid zijner Schepping. Nu wel aan, *(met innerlijke smart)* zo zal ik u, dien ik boven alles beminde, nog mijn laatst vaarwel toestamelen.

FERDINAND, *(opspringende.)*

Neen! neen! geen vaarwel. Gij blijft nog de mijne, — wij zien elkander nog meermaalen. —

HENRIËTTE.

Voor mij zijt gij verloren in eeuwigheid. Ga dan, gij man mijner liefde, ga heen en wees gelukkig. Ga heen en breng uwe bruid de vrolijke tijding uwer vrijheid. Zijt gelukkig in haare omhelzing en laat haare kuschen uwe herinnering aan mij dooden. — Wanneer gij uwe bruiloft viert, dan zal ik ook gerust zijn, en geen leed meer gevoelen.

FERDINAND, *(terwijl hij haar omarmt en met bevigheid kuscht.)*

Henriëtte, ik ben ongelukkig! ik gevoel het, ik gevoel het, ik kan niet meer gelukkig worden!

HENRIËTTE.

Wees gelukkig aan den boezem eener getrouwe vrouwe, die u tot in den dood bemint, zo als ik: wees gelukkig als gij; aan haaren arm, door het leven wandelt, en lijden en vreugde met haar gemeenschappelijk deelt; wees gelukkig als braave kinderen u den zoeten vader naam toestamelen, en als heilige getuigen uwer liefde voor u opbloeien! — Ferdinand *(terwijl zij hem omhelst)* en wanneer gij dan zo geheel gelukkig zijt, als voor u, aan het hart uwer echtgenoot, ieder schoon morgenrood nog schooner opgaat, ieder nagt u met grooter vergenoegen begroet: wanneer gij nu alle vreugde van den echten staat in den hoogsten graad genooten hebt: —

dan, Ferdinand, herinner u dan evenwel aan mij; zeg dan aan uwe vrouw: Henriëtte was goed, maar ongelukkig! Bid dan nog in de eenzaamheid somtijds een klein gebed voor de rust van mijne ziel. Wilt gij dit?

FERDINAND, (zuchtende.)

Ik kan — ik kan u niet vergeeten, ik kan u niet verlaten.

HENRIËTTE.

Vaarwel, vaarwel! (zij drukt hem een' kusch op den mond) Dit was nog de laatste kusch — de afscheids kusch! — Vaarwel! (terwijl zij hem te rug stoot) Wat wilt gij nog? Ik kan u niets meer geeven. Ga..

FERDINAND, (haar nog eens de hand als in wanhoop kuschende.)

De Hemel vergelde het u.

HENRIËTTE.

Vaarwel! (bij gaat langzaam naar de deur, keert zich om en gaat nog eens terug; zij omarmen elkander zwiigende een geruimen tijd.)

FERDINAND.

Engel, vaarwel! (bij gaat langzaam de deur uit.)

HENRIËTTE, (keert te rug, haare oogen staan verwilderd — zij beft oogen en banden omhoog, even als of zij bad, zucht, sluit het kistje open, krijgt de pistool 'er uit, en staart die eenigen tijd aan)

Het is immers maar dood! — En dan ben ik gerust, dan leg ik stil en zacht in het graf, — dan steeken de addertongen der kwaadspreekenden mij niet meer: daar is spot en schande stom! — God zal zich genadig ontfemen over de arme worm, welke ik onder mijn hart

hart gedraagen heb , en niet verzorgen kan! — (*zij kusch* de pistool) Gij verzacht, gij troost! Hoe zacht zal ik rusten! (*zij gaat beevende naar de kamerdeur en opent die*) Vader! Vader! — Vader! kom hier! wij hebben afgedaan.

SPINDLERS *stem.*

Ik heb gebeden.

HENRIËTTE.

Daar hebt gij wel aan gedaan!

ELFDE TOONEEL.

HENRIËTTE en de oude SPINDLER.

SPINDLER.

Nu hoe is het?

HENRIËTTE.

Wees gerust, alles is wel, zeer wel!

SPINDLER.

Het heeft mij lang geduurd. Hoe is het? Waar is hij?

HENRIËTTE.

Goeden nacht, vader! (*zij ombelst en kusch* hem.)

SPINDLER.

Wat wilt gij? het is immers op den vroegen morgen.

HENRIËTTE.

Maar ik ben moede, zeer moede. Ik wil ter ruste gaan: ik zal zacht slaapen.

SPINDLER.

Zijt gij zinneloos?

HENRIËTTE, (*kusch* hem de hand.)

Goeden nacht, Vader.

SPINDLER.

Waar wilt gij heen?

HENRIËTTE.

In de slaapkamer. (zij gaat door een zijdeur van het tooneel.)

TWAALFDE TOONEEL.

SPINDLER, (alleen.)

Dat is niet richtig! — Zij zegt, het is alles goed, z'er goed? — ik wed zij heeft mij voorgelooen. Maar wee haar als zij dat gedaan heeft. (Hij areigt met zijn krukstok.) Ik zal u dien leugen duur betalen, eervergetene, en alle dochters een vreezelijk voorbeeld ter waarschuwing geeven, dat zij zich niet van een' vlejenden schelm laten bedriegen. Heeft de schurk u in uwe schande laten zitten: zo zij ook God met zijne heiligen hem genadig! Nedervellen zal ik hem, waar mijne hand hem betrapt, in het bed, aan den altaar, op de straat, of aan de borst zijner hoeren. (hier hoort men een pistoolschoot. — verschrikt) God! Heer! Barmhartige! (bij gaat naar de kamer en roept eindelijk in dezelve) Zij is dood! Help! help! (wankelt eenige schreden bedwelmd voort.) Henriëtte, mijn eenigst kind, Henriëtte! Heiland der waereld! (bij wankelt nog eenige schreden voort en valt kragteloos op den grond neder.)

DER.

T R E U R S P E L. 73
D E R D E B E D R I J F.

E E R S T E T O O N E E L.

Eene kamer in het huis van den HOFMAARSCHALK.

De HOFMAARSCHALK EN ROSAURA.

HOFMAARSCHALK.

Uwe kleeding behaagt mij, — uw treurig gelaat staat u voortreffelijk. Zo als gij daar voor mij staat, moet gij voor den hertog verschijnen, en ik beloof mij wonderen.

ROSOURA.

Lieve vader, ik heb geen' moed genoeg om te spreken: ik moet den man aanklaagen, wiens hand gij zelf in de mijne legdet, aan wien gij mij toestond wederliefde te schenken, dien gij zelf op het laatste bal als mijn' aanstaanden echtgenoot voorsteldet! — Ach, nu is mij het zonderling gedrag van den president ontraatzeld, waar door hij mij zo zeer verschrikte, toen gij ons alleen hadt gelaaten!

HOFMAARSCHALK.

Wees geen zottinnetje, Rosaura. Vooreerst zult gij hem immers bij den Hertog in het geheel niet beschuldigen, maar alleenlijk de eer uwer familie redden, welke de president met smaad en schande bedekken wil. Weet gij dan den inhoud zijner armzalige *sententie* niet? Het kind der zelfmoorderes zal in de rechten zijner moeder treden! Dat is, het voert onzen familienaam, onzen adel, en neemt deel aan het vermogen van uwen broeder! Op de schriftelijke verklaring der zelfmoorderes heeft hij, hoe genaamd, geen acht geslagen. — Gij bemint dezen man! schiam u, Rosaura, zijn haat tegen ons is *à la vîte de tout le monde*.

ROSAURA.

Neen, vergeef mij, niet zijn haat, maar zijn zonderlinge grondstellingen, geloof ik, verleidden den president tot deeze schijnbaare vijandlijkheden.

HOFMAARSCHALK.

Geen haat? Werkt hij ons niet in alles tegen? Is hij geen oorzaak dat de timmermans dochter dezen avond met alle eer en zelfs met flambouwen begraven zal worden? Worden de flambouwen niet enkel voor den adel gebruikt? Is het gehoord, dat men eene zelfmoorder bij andere eerlijke christenen op het kerkhof begraaft? — Onder de galg behoort zij. — Maar dit geschiedt alles om ons te *affronteeren*. Enfin. Gij rijdt naar den Hertog, smeekt hem om de vernietiging van dit afschuwelijk vonnis — in geval van nood kunt gij een' voetval waagen, een' traan schreijen. Dat smelt harten van staal en ijzer. En wanneer zijn doorluchtige hoogheid goedvindt, — zich tot eenige galante scherts te vernederen, dan — gij verstaat mij!

ROSAURA, (*zuchtende.*)

Dat is hard!

HOFMAARSCHALK.

Dan speelt gij de vrouw naar de waereld. Ga, de paarden zijn ingespannen; de koets staat reeds zedert een half uur gereed; de tijd is kostbaar; de noodzaakelijkheid rechtvaardigt uwen stap. Maar, zo als gezegd is, gij moet niet blijken laten, dat ik u tot dit alles heb aangezet.

ROSAURA.

Het is onmogelijk! ik kan niet. Verschoon mij van eene daad, die mij voor de geheele waereld, voor het hof, voor den president in een dubbelzinnig licht stelt.

HOFMAARSCHALK, (*opstaande.*)

Kan uw verstand u niet overreeden, uw' vader gehoorzaam te zijn: dan zal uw hart het doen (*bij gaat naar een zijdeur.*)

R O •

ROSAURA.

Wat wilt gij?

HOFMAARSCHALK.

Gij zult uw' broeder zien, wien uw tedere president geheel ten gronde gebragt heeft.

ROSAURA, (hem terug houdende.)

Lieve vader, ik kan hem niet zien! Zijn elendige toestand verscheurt mijn hart.

T W E E D E T O O N E E L.

HOFMAARSCHALK, ROSAURA en een KNECHT.

HOFMAARSCHALK, (tegen een knecht die binnen komt.)

Waar is mijn zoon?

KNECHT.

De genadige heer is in zijn kamer.

HOFMAARSCHALK.

Heeft hij *visite*? Wat doet hij?

KNECHT.

Hij is alleen; ik hoorde hem in het voorbij gaan schreijen.

HOFMAARSCHALK.

Hij moet bij mij komen. Ik moet hem noodzaakelijk spreken. (de knecht vertrekt) Nu zult gij den armen Ferdinand zien, die, door de schuld van uwen president, bijna rijp voor het dolhuis is; gij zult zien, hoe vier-en-twintig uren hem veranderd hebben: hij gelijkt zich zelf niet meer.

ROSAURA.

Ik heb hem gezien (met traanen) Ó Mijn God! ik kende hem bijna niet. Ik kon niet met hem spreken.

HOF.

HOFMAARSCHALK.

Zie, hij beminde den president zo hartelijk, sprak altoos met zo veel warmte van zijnen vriend, en deze vriend beandwoordde alle zijne liefde zo onbarmhartig.

ROSAURA, (*bem de band kuschende.*)

Vaarwel! ik spoede mij naar den Hertog. (*zij vertrekt.*)

HOFMAARSCHALK, (*alleen.*)

Het is geen wonder, als die verdoemde historie mijn haar grijs maakt. Maar ik ben 'er nu eens ingevlochten, en zal 'er mij ook weder weten uit te wikkelen. Mijn heer de president, gij zult verschrikkelijk gewaar worden, wat het te zeggen is, een' man van mijnen rang en van mijn verstand op het gevoeligste te beleedigen! Wij zullen eens zien, of uwe armzalige filosofie, of mijne waereld- en menschenkennis onder de maan gelden zal! Geduld!

D E R D E T O O N E E L.

HOFMAARSCHALK en FERDINAND VAN SENNEK
(*met een donker gezicht, bleek, met neder getrapte schoenen, afge-
scheurden balsdoek, verwilderde
bairen, en nog in het zelfde kleed,
waar in bij daags te vooren bij
Henriëtte verscheen.*)

HOFMAARSCHALK, (*zich met een onwil-
lekeurige rilling van
hem afwendende.*)

Wanneer alles, — alles gelukt. — Deze maakt mij elendig!

FERDINAND, (*gaat langzaam en in gedachten
naar een' stoel, zet dien bij de ta-
fel en gaat tegens den muur staan.*)

HOF.

HOFMAARSCHALK.

Wel nu, hoe is het, mijn zoon? Maar, mijn Hemel! gij zijt immers nog niet gekapt. Of wilt gij heden niet uitgaan? Maak het u dan gemakkelijk. Trek toch die kleederen uit.

FERDINAND, (*zucht en droogt zijne oogen af.*)

HOFMAARSCHALK.

Gij zijt zeker niet wel, gij moogt mij dan zeggen, wat gij wilt. Ik zal om den *lijfmedicus* zenden. Hoe?

FERDINAND, (*zucht, ziet ten hemel, en bedekt zijn gezicht.*)

HOFMAARSCHALK.

Ik beklaag die goede Gravin Neuburg. Zij zal heden vergeefsch op u wachten — *Enfin*, lieve Ferdinand, vrolijk u op. Een jong mensch, op uwe jaaren, moet niet zo kinderachtig neerslagtig zijn, wanneer het juist niet gaat zo als hij wil. Uw proces is nog niet verlooren, zeg ik u; ik heb de beste *esperance* van de waereld. Ik propheteer u, dat 'er binnen agt-en-veertig uren aan het hof een geheele *revolutie* zal voorvallen, en dat wij *eclatante satisfactie* zullen krijgen. Hoe?

FERDINAND, (*met een strakken blik op zijn' Vader.*)

Wanneer wordt Henriëtte begraven? — Is zij reeds begraven? — Hoe laat heeft het geslaagen?

HOFMAARSCHALK.

Laat toch de gedachten aan dat meisje vaaren. Zij heeft zich een' kogel door de hersens gejaagd, om den roman *à la Werther* te eindigen. Nu is het voorbij; thans kan zich een poeët nederzetten, om daaruit een beklagelijke en beweegelijke historie te vervaardigen, tot stichting voor onze dames aan het toilet; — Denk veel eer voor u op *revenge* van den president te nemen, zonder wiens hoonende kwaadaartigheid, de zaak zo niet afgelopen zoude zijn.

FER.

FERDINAND, *(met het hoofd knikkende.)*

Zeker, zonder hem niet.

HOFMAARSCHALK.

Hebt gij hem een *billet* geschreeven?

FERDINAND, *(het hoofd schuddende.)*

Ik weet het niet.

HOFMAARSCHALK.

Bedenk u eens.

FERDINAND.

Ja, ja, ik hem uitgedaagd tot een tweegevecht, ja, ja!

HOFMAARSCHALK, *(verschrikt.)*

Wat? *duëlleeren*? — mensch, hebt gij uw verstand verlooren? weet gij niet meer, wat gij doet? Gij bederft alles, wat ik goed gemaakt heb. Ik prijs uwen moed; ik billijk uwen rechtvaardigen toorn jegens dit schandelijk schepsel; maar bedenk eens den rang, het aanzien van den president, zijn eigen mandaat tegen de *duellen*...

FERDINAND, *(de hand van zijn vader met drift aanvallende.)*

ô Om Gods wille, zeg het mij, Vader, is het waar? — Heeft Henriëtte zich het leven benomen? heeft zij haare schrikkelijke bedreiging vervuld? Ach, ik weet het niet meer, was het gisteren of eergisteren, toen ik dat hemelsche schepsel gesproken heb. *(Voor zijnen vader nederknielende)* Vader, heb de barmhartigheid, vertel mij geen' leugen! bij alles wat u in den hemel en op aarde heilig is, vertel mij geen' leugen.

HOFMAARSCHALK, *(verschrikt.)*

Zijt gij zinneloos?

FERDINAND, (*springt op, gaat zwijgend heen en weder, strekt vervolgens zijn gevouwen banden ten bemel.*)

Henriëtte, Henriëtte, o gij waart zo goed, zo hemelsch goed! — Gij bemindet mij zo, en vergat uw eigen welzijn voor mij! bemindet mij en gingt voor mij in den dood! — Gij hebt mij gezegend, en ik had vloek op u gelaaden; gij hieldt mijne eer heilig, en ik stortte u in schande! Lijderesse! ik — ik ben het monster, het welk u vermoordde. Ik, ik, o gij rechter der dooden, ben haar moordenaar! Verstoot haar niet, barmhartige God, zo als ik haar in haar doodsuur verstiet!

HOFMAARSCHALK, (*in een geweldige onrust.*)

Ferdinand! (*bem bij den arm schuddende*) Ferdinand!

FERDINAND, (*weenende*)

Verwoest is haare schoonheid tot een misvormd lijk, verpletterd haar schoon hoofd, en in bloed gebaad haare gouden hairlokken, met welke ik voorheen speelde, verbrijzeld haar aangezicht, welks lachen mij zalig maakte — verstorven haar oog, dat mij de liefde leerde, en voor mij heil en vergeving in haaren doodsangst predikte! uitgebloed is haar hart, dat hart vol deugd en tederheid — ô! Dat alles voor mij! alles voor mij?

HOFMAARSCHALK, (*met angst.*)

Ferdinand, hoort gij mij niet? — Zie mij toch aan! Bezie u, gij zijt buiten u zelve. (*bij gaat voor hem staan*) God, sta mij ongelukkigigen man bij!

FERDINAND.

En wanneer zij mij eens in de stille velden der eeuwigheid ontmoet — en uit duizenden daarboven ten voorschijn treedt, en mij voor het gericht wenkt — wanneer zij mij door de huiltrende schimmen tot voor den

den stoel des wreekers voert — Ach! Henriëtte, wat heb ik gedaan? ik beminde u immers zo hartelijk, mijne trouwloosheid was immers maar een overvliegende luim — ik kan immers niet meer vrolijk worden, zonder u! neen, neen, dat kan ik niet.

HOFMAARSCHALK, *(met bevigheid.)*

Ferdinand! wilt gij mij dooden met uw verschrikkelijke woorden?

FERDINAND, *(zijn' vader aanstaarrende.)*

Gij zijt mijn lieve vader, ik kenne u wel. Ziet gij, als ik maar tijd heb om alles te overleggen, dan bezien ik mij wel. Maar ik ben somtijds zo zonderling — ik weet het niet. Ik heb hoofdpijn.

HOFMAARSCHALK.

Men moet u naar bed brengen.

FERDINAND.

Gij vreest, dat ik ziekelijk ben. Ik denk nog zeer goed. *(Terwijl bij zijn' vader geweldig naar zich toetrekt, met half luide stemme.)* Hier onder de maan handelt de mensch, als of hij God, en God zijn knecht ware. En de tijd gaat voorbij, en de aarde rolt onder ons weg, en wij hebben aan geene eeuwigheid gedacht. Wat heeft eindelijk onze list gesponnen, ons vernuft verdraaid, onze eierzucht verwrongen? — Het kaartenhuis valt om; het graf verflindt den veröveraer der waereld. Daar boven geldt eene nieuwe rekening, naar welke de dooden tellen. Daar boven zijn andere maaten en gewigten, en wij hebben daar niet aan gedacht, en wij brengen daar vergeefs en enkele tijtels, en ijdele hoogheid en verganglijke grootheid. — Is dat niet met waarheid en orde gesproken?

HOFMAARSCHALK, *(schelt.)*

Neen, mijn zoon. Uwe woorden zijn geheel uit het verband gescheurd. Gij zijt ziek, gevaarlijk ziek.

VIERDE TOONEEL.

De voorigen en een KNECHT.

HOFMAARSCHALK, *(den knecht iets in-
luisterende.)*

KNECHT.

Zeer wel. Mijn heer de Generaal laat zich aandie-
nen.

HOFMAARSCHALK.

Zijn bezoek zal mij aangenaam zijn. *(de knecht ver-
trekt.)*

FERDINAND.

Eene verschijning is wel mogelijk — zeer mogelijk.
Ach dat zij mij verscheen, in alle de bekoorlijkheid ha-
rer liefde, met dat bemenschlagend gelaat mij te me-
delijdende hand reikte, en sprak: ik bemin u nog, gij
zijt niet verlooren! *(luistrend)* Welk geluid is dat?

HOFMAARSCHALK.

Ik hoor niets, mijn zoon.

FERDINAND.

Ach! mijne ooren laten zich niet overreeden. Juist
om dezen tijd *(met tooneemenden angst)* Vader, juist op
dit uur. — O Gij weet het immers! over de wieg van
haar kind lag zij uitgestrekt, in haaren doodstrijd!
(ijlings wegvlugtende) Ach! wie helpt mij nu in mijne
elende? *(bij vertrekt.)*HOFMAARSCHALK, *(met stille sners
hem naziende.)*Wat is van u geworden, arme jongen! *(bij werpt
zich in een armstoel)* Had evenwel de President dat be-
delaarsvolk niet in zijnen hoogmoed gesterkt: dan was
het meisjes misfchien nog in het leven, en mijn zoon
bij

bij zijn verstand. — Maar ik zal u uwe philosophische menschenliefde nog betaalen, penneheld, gij zult ach en weel roepen.

V I J F D E T O O N E E L .

HOFMAARSCHALK *en de* GENERAAL VAN
HYTENTYT.

GENERAAL.

Ach, mijn beste, ik ben des doods! — Wat is 'er in uw huis voorgevallen? Mijn heer uw zoon heb in de zaal ontmoet, half aan- half uitgekleet, met een gezicht vol leevendige wanhoop. Ik groet hem vriendelijk en bied hem de hand; hij staart mij aan, zo waar als ik leef, met een paar oogen, als of hij mij met zijnen blik wilde doodslaan. Ik vraag: wat is het? wat is 'er voorgevallen? — en ben daar bij geheel vriendelijk. Denk eens aan, hij vat mij bij de borst, rukt mij heen en weêr, dat mij de adem vergaat, werpt mij eindelijk tegens de tapijten, en vliegt voorbij. — Heeft dat kwaade mensch mijn geheele kleeding mij niet in wanorde gebragt?

HOFMAARSCHALK.

Vergeef het hem, mijn heer de Generaal. Die jongeling verwekt mij veel kommer. Ik bespeur thans, dat zijne neiging voor de timmermans dochter waare liefde moet geweest zijn, die diepe wortelen geschooten heeft; ik geloof dat zijn natuurlijk gevoel van eere deze liefde een tijd lang heeft onderdrukt; dat hij de gravinne Neuburg, meer om mij genoege te geeven, dan om zich zelf heeft bemind, en dat nu door de dood van Spindlers meisjes, de oude wonden weder open gescheurd zijn.

GENERAAL.

Ik wil het gaarne gelooven.

HOFMAARSCHALK.

De tijing der zelfmoord van het meisje trof hem gisteren zo geweldig, dat hij bijna in flauwte viel. Sedert dien tijd is hij nog niet bedaard geweest. Hij slaapt niet, eet en drinkt niet, zit bestendig in diepe gedachten verzonken, springt somtijds op en raaskalt, als in een heete koorts, weent en zucht dan weder. — *Enfin*, ik ben zelf zo verlegen, dat ik mijn verstand meen te verliezen.

GENERAAL.

Ik heb hartelijk medelijden met u. Maar vergeet voor een oogenblik uw verdriet, en laat ons eens van onze zaak spreken. Ik verzeker u, dat ik niet wel te moeden ben. De president zal mij bederven, als hij achter onze historie komt. — Gij weet nog niet, dat ik bij zijne doorluchtigheid ontboden ben?

HOFMAARSCHALK.

Geen woord.

GENERAAL.

Gij weet niet, dat de president reeds zijnen Secretaris zo wel als een gedeelte zijner papieren vermist, en den eenen Bode na den anderen op alle wegen heeft uitgezonden, om den kaerel in te haalen.

HOFMAARSCHALK, (*onrustig*.)

Dat is schielijk! — Ei nu, ik hoop dat de kaerel zich bij tijds uit het stof zal gemaakt hebben.

GENERAAL.

Nu bid ik u, dierbaarste vriend — wordt de Secretaris ingehaald, dan zijn wij verraaden en verlooren. Het zachtste, dat mij dan overkomen kan, is, dat ik voor al mijn leven op de vesting gehuisvest worde. — Onder ons gesproken: ik geloof dat wij ons in ons plan te zeer overhaast hebben. Wij hadden het rijper moeten overleggen.

HOFMAARSCHALK.

Waarom kwelt gij u zelf met die zorg? Hebt gij de papieren van den Secretaris allen aan den Hertog gezonden?

GENERAAL.

Voor drie uren, en heb daar bij in een bijzonderen brief, zo als wij overëengekomen zijn, gemeld, dat mijne liefde voor zijne Doorluchtigheid en het algemeenest mij bewoogen had, de nevensgaande papieren, terstond na derzelver ontvangst, benevens het briefje van den Secretaris, over te zenden: zijne Doorluchtigheid mogt zelf nu over het verdere beschikken.

HOFMAARSCHALK.

Voortreffelijk! Wat vreest gij dan! Laat ons nu den uitslag der zaake in stilte afwachten. Die papieren zullen eene geweldige omkeering veroorzaaken. De Hertog zal opstuiven; de President zal raazen; gij zult ter verandwoording geroepen worden.

GENERAAL.

Maar wat zal ik zeggen? Ik zweer u dat mijn verstand stil staat.

HOFMAARSCHALK.

Gij zegt, dat de gevlugte Secretaris van den President, u die papieren verzegeld aan huis heeft gezonden. — En dit is de waarheid. Gij hebt die geen uur in huis durven houden; — ook dat is zo.

GENERAAL.

Ei, ei! als dat goed afloopt, dan gaat alles goed in de waereld! Zo dra de Secretaris betrapt wordt, zo dra hij bekend, dat wij hem met ons geld tot deze strecken hebben omgekocht, dan zijn wij geslaagen.

HOFMAARSCHALK.

Wees toch een man, mijn heer de Generaal. Stel eens dat wij deze *coup* niet gewaagd hadden: wat zoude 'er dan

dan van ons worden? De *Illuminaat* zoude zijn nieuwe uitgedachte *organisatie* in het werk stellen, den geheelen hofstaat *reformceeren*, u een mager pensioen geeven, de insluipende vrijgeesterij *privilegeeren*, den burger tot een' heer, en den edelman tot een knecht maaken. Daar zoude geen jaar meer verloopen, of 'er stonden op alle torens vrijheidsmutsen, op onze autaaen pronkte een steenen godin der rede, en onze voorrechten, brieven van adeldom en stamboomen konden wij als *papiljotten* en pakpapieren gebruiken.

GENERAAL.

Gij hebt gelijk. Als ik zo iets hoor, dan kookt en ziet alle de gal in mijn lijf.

HOFMAARSCHALK.

Zijn wij dan misdaders, als wij, tegen den onbezonnen *reformateur*, de oude orde der dingen, de rust des Vaderlands, de oude voorrechten van den adel, de door onze nieuwerwetsche Verlichters bedreigde *Religie* in bescherming neemen?

GENERAAL, (met lewendigheid.)

Waarlijk, waarlijk! — En wat zal 'er eindelijk van de waereld worden? Waarlijk, ik geloof dat de jongste dag niet verre meer af is, want reeds begint alles één Kudde en één Herder te zijn. De Kerken staan leêg, de Schouwburgen zyn vol! In plaats van eene Huispostille, volgens onzen ouden rechtzinnigen trant, vindt men bij de burgers niets dan die godlooze geschriften der verlichting, welker bloot aanschouwen mij reeds de kramp veroorzaakt. — Ja, zedert dat de afseiders in de mode zijn geraakt, hoort men in geen één huis meer, gedurende het onweder, een aandachtig lied zingen. Is dat niet openlyk den Hemel nitdaagen?

HOFMAARSCHALK.

En de president overal aan het hoofd.

G E N E R A A L.

Met Gods hulpe zullen wij hem spoedig den voet ligten! (*bij ziet op zijn horlogie.*) Ei, ei, wat verloopt de tijd! Ik moet afbreeken. Nu, het blijft bij de afspraak!

H O F M A A R S C H A L K.

Het blijft 'er bij.

G E N E R A A L.

Wij zullen dien hervormer zodanig hervormen, dat hij 'er zich over verwonderen zal! Ha! ha! ha!

H O F M A A R S C H A L K.

In zak en asfche zal hij boete doen. Ha! ha! ha.

G E N E R A A L.

Ik zak en asfche; ha, ha, ha! — Mogt ik die vreugde beleeven, dat mijn heer de President zijn intrek op de vesting kreeg, of ten minsten voor al zijn leven uit het land wierd gebannen: zie mijn beste, ik gaf twee daalders aan het armenhuis.

H O F M A A R S C H A L K.

Gij zult mijne dochter mogelijk op het hof aantreffen.

G E N E R A A L.

Ei, wat gij mij zegt! Zo veel te beter — maar de strook van mijn overhemd, is, zo als ik zeide, geheel bedorven. — Nu mijn beste, vaarwel.

H O F M A A R S C H A L K.

Ik zal de eer hebben u te vergezellen.

G E N E R A A L.

Daar zoude ik bijzonder om verzocht hebben, want zedert dat kwaade voorval op de zaal, ben ik zo eenigzins huiverig geworden. Mijn heer uw zoon behandelde mij zeer onzacht: ware het iemand anders geweest, dan zoude ik die spotternij zeer kwalijk hebben kunnen opneemen.

H O F.

HOFMAARSCHALK.

Nu, houd moed mijn heer de Generaal! *Aut caesar, aut nihil.*

G E N E R A A L.

Aut caesar, aut nihil! ha, ha, ha! (beide gaan heen.)

Z E S D E T O O N E E L.

(Kabinet van den Hertog, — aan de eene zijde een tafel met papieren)

D e H E R T O G e n R O S A U R A.

H E R T O G, (in de deur.)

Kom binnen, lieve Freule.

R O S A U R A, (vreesachtig binnen tredende)

Ik gehoorzaam uwe doorluchtigheid.

H E R T O G, (gaat naar de tafel, en neemt van dezelve een papier.)

Dit is het vonnis op het proces van uw' broeder. — Ik heb hetzelfde reeds onderteekend, zo als gij ziet — (bij verscheurt het papier) en hier mede vernietig ik het weder.

R O S A U R A, (met aandoening.)

Gij maakt mij onuitspreekelijk gelukkig, genadigste Heer.

H E R T O G, (gaat zitten, schrijft en verzegelt een' brief. — Hij schelt.)

Rosaura! En hier het bevel aan het opperste gerichtshof, waar door uw broeder vrijgesproken, en tot niets dan tot werken van barmhartigheid verplicht wordt, om het nagelaatene kind der zelfmoorderesse te verzorgen.

88 JULIUS VAN SASSEN,
ZEVENDE TOONEEL.

De voorigen, en een KAMERJONKER.

HERTOG, (*tegens den Kamerjonker.*)

Dezen brief terstond aan den geheimraad Kleinsiedel.

(*Kamerjonker neemt dien brief, en vertrekt.*)

HERTOG.

Thans, mijne schoone freule, heb ik uwen wensch vervuld: ó hoe ligt was het, dien te bevredigen, en te gelijk hoe zwaar! — Het was geen enkele verwisfeling der papieren, maar ik heb met iedere pennestreek, het hart van mijn heer den president gewond. Ik heb mijn eigen woord verbrooken, ik heb den loop der gerechtigheid uit het spoor des rechts en der billijkheid gerukt, en dit alles was het uitwerkzel van uw vermoegen op mij.

ROSAURA.

Ik erken met wezenlijke aandoening deze buitengewoone gunst.

HERTOG.

Julius van Sassen was eens mijn vriend, ik was de zijne. Op de *Univerfiteit* en op mijne reizen door Frankrijk en Italiën was hij mij alles. Maar zedert dat hij het waagde U in uwe familie te beledigen, verloor hij al mijne achting, en de brief, dien ik in dit oogenblik fchreef, vernietigt onze vriendschap voor eeuwig. Weet gij wel wat het te zeggen is als een vorst zijnen vriend opoffert? Wie zal hem mij weder vergoeden?

ROSAURA.

Hoe kan het uwe Doorluchtigheid aan vrienden ontbreeken? Uwe ftaaten zijn te klein om alle die genen te herbergen, welke u beminnen en bewonderen.

HER-

HERTOG.

Ach, de menschen beminnen nooit met oprechtheid; zij beminnen slechts altoos zich zelve in een ander. Ik ben daarom te ongelukkiger, dewijl mijn hart zachte gevoelens kent en koestert, dewijl het naar vriendschap smacht en nergens vindt wat het zoekt. — (*Rosaura's band neemende.*) Overziet gij den geheelen uitgestrekten kring mijner ellende?

ROSAURA.

Ik overzie dien niet, maar ik geloof 'er aan, dewijl Gij mij daarvan verzekert.

HERTOG.

Voeg hier dan nog bij, dat mijn vader mij aan eene echtgenootte verbond, die nimmer door mijn hart, maar door zijne staatkunde verkooren werd: dat deze echtgenootte niet geschikt is om het duizendste gedeelte mijner wenschen te bevredigen — dat daár, waar de armste mijner onderdaanen gelukkig is, ik lijden moet. — Ja Freule, ik sta zo verlaaten onder duizenden, welker oog op mij gewend is, als ware ik tot mijne straffe vorst geworden. — Wie wil mij gelukkig maaken? Wie mij redden?

ROSAURA.

Wie? — ô genadigste heer, Gij spot! Indien gij wezenlijk niet gelukkig waart, dan zoude één wenk genoeg zijn, en duizenden vloogen toe om aan uwe wenschen de schoonste offers te brengen.

HERTOG, (*haar toelagbende.*)

Waarlijk? Gij zoudt mij wel tot een onderzoek begeerig maaken, aan welks gelukkig gevolg ik altoos wanhoopte. Hoe? als ik het eens deed? als ik zo *terstond* — nog *beden*, — op dit *oogenblik*, — bij U, lieve, een begin maakte?

ROSAURA, (*bloozende.*)

Genadigste heer... dan zoudt gij den besten wil, maar — ook teffens het grootste onvermogen vinden.

90 JULIUS VAN SASSEN,

HERTOG.

o, Enkel den wil, de wil ik ook reeds genoeg voor mij.

ROSAURA, (verlegen.)

Uwe Doorluchtigheid...

HERTOG.

Wilt gij mijne vriendin zijn?

ROSAURA.

Dit was ik reeds lang met alle uwe onderdaanen.

HERTOG, (zijn arm om haar heen staande.)

Rosaura!... ik was ook reeds lange uw vriend! — Gij waart het geliefde beeld mijner droomen, gij waart herogin in mijn hart. Ja, ik wil het u gaarne bekennen, dat ik u reeds lange — lange in het geheim bewonderde, beminde, aanbad: ik wil het u bekennen, dat gij mij in alle mijne heerlijkheid tot een' bedelaar maaktet, dat door u, alles voor mij zijne schoonheid verloor, wat mij voorheen gelukkig maakte. — Dat gij mij alles, en mij aan mij zelve wederfchenken kunt. Wilt gij dat?

ROSAURA.

Ach, genadigste heer, waarom wilt Gij met een nietsbepijndend meisje den spot drijven, dat zelfs voor uwe spotternijen te gering is.

HERTOG.

Neen, met deze wending ontkomt gij mij niet. — Wat spreekt dit hart — dat schoone hart in u voor mij?

ROSAURA.

Tot nog toe spreekt het niet; het luistert alleen naar de stem der rede. Gij weet, genadigste heer, dat de rede en het hart niet altoos ééne en dezelfde lijn trekken!

HER-

HERTOG.

Ik weet nog meer. De liefde en de rede zijn een hemelsch zuster-paar, uit welks eerste omhelzing de waereld geboren wierd. Hoe zoude het in u zijne oude overeenstemming verlooren hebben? (*tusschenpoozing.*)

ROSAURA, (*schudt lagcbende het hoofd.*)

HERTOG.

Hebt gij uw hart gevraagd? wat zegt het op myne bede? — ja? — of neen?

ROSAURA.

En wanneer het ja zeide?

HERTOG.

Dan maakte mij dit ja tot een' god; dan wierd ik, wat ik nimmer heb kunnen zijn, gelukkig door eens anders hart; dan zoude ik alles, alles, mijn hertogdom en mijnen vorstelijken rang liever verliezen, dan de zaligheid bemind te zijn. (*bij knielt voor haar.*) Rosaura, Rosaura, Vorsten zijn menschen en de kroon scheidt ons niet van onze natuur. — Zie mij hier, — een mensch, aan uwe voeten, die door u meer worden wil, dan hij als vorst worden kan. Rosaura, tot nog toe boogen mijne knien zich alleen voor Hem, die de Schep- per van mijn leven is — word gij thans de scepster van mijn geluk, dewijl buiten dien het leven voor mij van geene waarde is.

ROSAURA, (*ontfeld.*)

Genadigste heer — om Gods wille.

HERTOG.

Ja om diens Gods wille, die mij gevoel voor schoonheid en deugd gaf, die mij gevoel voor liefde gaf, voleindig het geen gij zo schoon begonnen hebt. Een Hertog knielt voor u; dit is weinig, maar hij is mogelijk ook een

een goed mensch, tevens, die voor u ligt, (*bier wordt de deur geopend en zachtjens weder toegehaald.*)

ROSAURA.

Ik schenk aan den goeden mensch mijne warmste vriendschap, aan den Hertog mijn' diepsten eerbied.

HERTOG.

Weg met dien eerbied! Vrees en liefde haaten elkander. Voor Rosaura zijn 'er geen vorsten, maar overal slechts slaaven. — Ja wie zoude niet met vreugd die slaafsche banden draagen, om welke men koningen vermaadt.

ROSAMRA.

Gij weet schoon van liefde te dweepen, genadigste heer — mijn hart stemt met u in... ik bemin ook en vermaade koninglijke kroonen, voor het geluk van bemind te zijn, en draag die keeten met genoegen, zelfs dan wanneer die mij door een bedelaar werd aangeklonken. — En Julius van Sassen — is hij nu meer dan een bedelaar, daar hij van u verstootten is, daar Gij hem als een misdader wilt behandelen, daar gij bevel gaaft zijne papieren te verzegelen, en hem zelf, zo dra hij te rug kwam, in arrest te neemen.

HERTOG, (*staat op, ontsteld en treurig.*)

Rosaura!...

ROSAURA.

Met toestemming van mijn' vader bemin ik hem: mijn vader heeft hem openlijk voor den mijnen, mij, voor de zijne verklaard — sta mij toe, genadigste heer, dat ik van dezen braaven duitsehen man, de braave duitsehe vrouw mag zijn. Mogelijk heb ik met deze bede veel gewaagd, mogelijk heb ik dezelve niet volgens de wetten der welvoegelijkheid gedaan — maar ik ben een meisjen — zonder waereldkennis, en maar alleen vol liefde.

HER-

HERTOG, (met ernst.)

Zekerlijk. Ik moet bekennen dat uwe Nêiviteit mij behaagt. — Uwe getrouwheid maakt u beminneſwaardig. Wat voor het overige den *duitschen braaven man* betreft, wil ik ook niets minder, dan hem in uwe liefde hinderlijk zijn.

ROSAURA.

Gij ſchijnt onvergenoegd op mij te zijn, genadigſte heer — vergeef mij, met een ontwijfelbaar vertrouwen op de waarheid uwer woorden, zag ik in uwe Doorluchtigheid *tans* den Hertog niet, ik zag maar alleenlijk den *goeden mensch*.

HERTOG, (welleevend.)

Gij zult u ook niet bedroogen hebben. En om mij in uwe oogen te rechtvaardigen; beken ik u, dat ik het nimmer zoude gewaagd hebben, u mijne liefde te bekennen, als niet de *duitsche braave man* door zijne oordeelvellingen over u mij aangemoedigd had.

ROSAURA, (ontzet.)

De Prêſident!

HERTOG.

De Prêſident. Gij zult mijne openhartigheid bewonderen — ik geef ze u als een bewijs van die achting, die ik voor uwe deugd voede, en welke Julius van Sassen niet te waardeeren weet.

ROSAURA.

Niet te waardeeren weet?

HERTOG.

Wanneer hij u aan mij afſchilderde, als een meisjen, dat, met het beste verſtand en hart, niet den man, maar alleen uit noodzaakelijkheid, ijdelheid en modelust de *aanbiddingen* der mannen beminde: zo was dat zeker geen bewijs van achting voor uwe deugd. Gij hebt hem door uwe trouw tot een leugenaar gemaakt.

R O.

94 JULIUS VAN S A S S E N,

ROSAURA, *(gevoelig.)*

Dat is liefdeloos.

HERTOG.

Hij zeide mij nog veel meer — sprak toen veel van uwezucht voor het dansen, en wilde mij zelfs bewijzen, dat gij niet eens met bevalligheid danstet. Hoe kan een meisje ook met smaak dansen, dat dit vergenoegen niet met een oogmerk om te dansen, maar alleenlijk als een middel om veroveringen te maaken, aanziet.

ROSAURA, *(beleedigd en met moeite een traan verbergende.)*

Het gelijkt 'er wel naar! Dat is liefdeloos.

HERTOG.

Hoe meer ik hem tegensprak, hoe meer hij het verzekerde. — Doch dit zij vergeeten. —

ROSAURA.

Ik vergeet het niet.

HERTOG.

Vergun mij ten minsten dien geringen troost, dat gij mij niet haat, dewijl ik....

ROSAURA, *(treurig.)*

Ik haat u niet, genadigste heer....

HERTOG, *(baare hand kuschende.)*

De Hemel loone u voor dat woord! Op uwe liefde maak ik geene aanspraak; geef gij dezelve aan iemand, die uwer meer waardig is. — Waarom zo stil? zo treurig? *(bij staat zijn' arm om haar heen)* Lieve Rosaaura ik kan u onmooglijk zo zien lijden. —

ROSAURA, *(met diepe weemoedigheid.)*

Neen, neen! hij verdient het niet, dat ik hem zo hartelijk bemin.

HER.

HERTOG.

6 Had ik het u maar niet gezegd!

ROSAURA.

Neen, ik ben uwer Doorluchtigheid oneindig daar voor verplicht, — het is mij lief, — zeer lief! *(hem toelagbende)* Ik dank 'er den goeden mensch voor.

HERTOG, *(baar naar zich haalende.)*

Bespot toch den goeden mensch niet!

ROSAURA, *(zachtjens tegen hem aanleunende.)*

Men behoort niet te spotten met iemand, dien men liever vreezen moest. En ik moet den man vreezen, die den weg tot het hart zoo wel kent! *(zich van den Hertog losmaakende)* bij wien men vergeet, dat de kwaadsprekendheid zelfs de muuren in soldij heeft.

HERTOG, *(opgetoogen)*

Rosaura! *(baar kuscbende)* Rosaura!

ROSAURA, *(beevende in zijn armen.)*

Gij zijt geen goed mensch — gij zijt een gevaarlijke tegenstreever voor wien men alle vrouwen behoorde te waarschuwen. *(zij rukt zich van hem los.)*

HERTOG, *(baar kuscbende.)*

Niet zonder losgeld uit mijnen arm: — De avond is zo schoon: de hertogin zal hem in den ruïn van het hof doorbrengen. Zal ik u daar ook vinden?

ROSAURA, *(voorneemens zijnde om te gaan.)*

Mogelijk.

HERTOG, *(baar naloopende.)*

Zeker! — o toch zeker!

ROSAURA, *(aan de deur.)*Zeker! *(zij gaat heen.)*HERTOG, *(alleen.)*Triumph! zij is de mijne, dat heerlijk schepsel is mijn! — Ach, van Sasfen alleen moet haar uit het hoofd gebragt worden! *(bij schelt.)*

A G T S T E T O O N N E E L.

(Den HERTOEG en een KAMERJONKER.)

HERTOG.

Is de generaal daar?

KAMERJONKER.

Om uwe Doorluchtigheid te dienen.

HERTOG.

Hij moet terstond binnen komen. *(de Kamerjonker gaat heen.)*

HERTOG.

Nu Sasfen! — wezenlijk, mijn hertogdom is mij zo lief niet, als dat die slechte knaap juist nu ontmaskerd wordt. Hij heeft mij gruwelijk bedroogen en — met dat alles is het mij lief dat hij het gedaan heeft.

N E G E N D E T O O N N E E L.

De HERTOEG en de Generaal van HYTENTYT.

HERTOG.

F Gij hebt mij de papieren toegezonden, welken de gevugte Secretaris van den president van Sasfen u bezorgd heeft. Volgens dezelve is mijn President te gelijk president van een Illuminaten-Club. Ik heb de

noedige maatregelen genomen: zijne papieren berusten thans onder mijn zegel, bij zelf is intusfchen in arrest genomen. — Ik ben u voor uwe trouw zeer veel verplicht: morgen zal de zaak onderzocht worden. waar toe ik eene commissie heb aangesteld, tot welke gij u voegen kunt.

GENERAAL.

Ik moet bekennen, dat ik bijna dood van schrik was, toen het pak papieren bij mij inkwam en ik het opende. Welk een schrikkelijk gevaar heeft ons lieve Vaderland boven 't hoofd gehangen, te meer, daar het zo goed als bewezen is, dat de Illuminaaten enkel en alleen, onder den naam van Jacobijnen, Frankrijks Throon verrijzeld hebben!

HERTOG.

Waarlijk? — Draag zorg dat 'er nagt en dag twee Officiers bij den gewezen president de wacht houden.

GENERAAL.

Het kwaad geweeten schijnt in hem reeds ontwaakt te zijn: ik heb hem voor weinige minuten gezien, dáár —

HERTOG.

Waar?

GENERAAL.

Buiten in de voorzaal. Hij hield zich niet bij mij op, maar ging met trotsche schreeden voorbij, en opende de deur van dit kabinet.

HERTOG, (ontzet.)

Wat? de president hier geweest? in dit kabinet?

GENERAAL.

Tot aan de deur maar. Hij opende dezelve, en sloot ze weder zachtjes toe, zonder binnen te gaan; stormde toen mij weder voorbij — zijn gezicht gloeide als een vuur — ik geloofde dat hij mij wilde om verre loopen.

G

HER-

98 JULIUS VAN SASSEN,

HERTOG, (*in vreeselijke onrust.*)

GENERAAL.

Hij liep vervolgens met zo veel onstuimigheid de trap-
pen af, en lachte daar bij zo luide.... dat ik niet weet,
wat ik...

HERTOG, (*met schaamte en ergernis.*)

Hij lachte?

GENERAAL.

Dat is de laatste uitvlugt des vertwijfelenden hoog-
moeds. Hij lachte!

HERTOG.

Verlaat mij thans; morgen kunt gij u weder laten
aankomen. (*bij gaat onrustig door de kamer heen en weder.*)

GENERAAL, (*verschrikt.*)

Uwe Doorluchtigheid...

HERTOG, (*woest.*)

Ga heen!

DE GENERAAL, (*vertrekt.*)

HERTOG, (*alleen.*)

Dat is te erg! — Hij heeft mij gezien, ja mogelijk
gehoord... vervloekt! wanneer hij 'er eens van sprak,
zo waar als ik leef, ik liet hem levendig tuschen vier
muuren metzelen! Dat voleindigt zijnen ondergang. (*bij
gaat driftig heen.*)

T I E N D E T O O N E E L.

(Het tooneel verbeeldt een groote plaats aan een straat.)

De oude SPINDLER, door een' JONGEN geleid.

SPINDLER.

Gij kent hem dus wezenlijk? Gij hebt hem in de daad gezien?

JONGEN.

Wien?

SPINDLER.

Mijn heer van Sennek.

JONGEN.

Hoe zoude ik niet? Hij heeft een' witten mantel om, en een ronden hoed op. Ik ken hem zeer wel.

SPINDLER.

Wanneer wij hem ontmoeten, en gij mij tot dicht bij hem brengt, dan hebt gij uw goeden gulden verdiend.

JONGEN.

o Dat is prachtig! dat is schoon (bij ziet in de straat.)

SPINDLER.

Wat is prachtig?

JONGEN.

o Als gij zien kondt, Vader Spindler! Daar komen zij nu met het lijk aandraagen, en vier fraaije hambouwen schitteren als de sterren aan de lucht!

SPINDLER.

Zal het lijk hier voorbij gebragt worden?

JONGEN.

Ja zekerlijk zal het.

100 JULIUS VAN SASSEN,

SPINDLER.

Breng mij weg van hier, knaapje — in eene andere straat.

JONGEN.

Het is immers uw dochters lijk.

SPINDLER, *(met drift.)*

Zult gij zwijgen! weg! weg! *(zij gaan beide heen.)*

ELFDE TONEEL.

JULIUS VAN SASSEN, en de HOFMAARSCHALK
(beide wandelen met elkander.)

JULIUS.

Ik ben u duizendmaal dankbaar, dat gij nog deze kleine wandeling wel met mij hebt willen doen.

HOFMAARSCHALK.

Het is, dierbaarste vriend, om u te overtuigen, dat ik u evenwel bemin, en hoog acht, niet tegenstaande al het verdriet, dat gij mij veroorzaakt hebt.

JULIUS.

Denk daar aan niet meer. Niet ik, maar de gerechtigheid verklaarde zich in het proces tegen u, maar ik zal u een vrolijke tijding mededeelen — de Hertog heeft mijne sententie verworpen, en de geheimraad van Kleinsiedel heeft reeds het voorschrift voor een andere ontvangen, welke voor u zeer voordeelig is.

HOFMAARSCHALK, *(vrolijk.)*

Wat? is het waarheid?

JULIUS.

Zeer zeker; gij hadt ook geen' beter' Advocaat kunnen kiezen dan Mejufvrouw uwe dochter.

HOF-

HOFMAARSCHALK, (gevoelig.)

Wat denkt gij? mijn heer de president, ik versta dezen toon niet.

JULIUS.

Mijn heer Hofmaarschalk, naardien gij nu uw proces naar uwen wensch wint, zo feliciteer ik u. Maar tot uw menschlievend hart smeek ik: ontferm u dan toch ten minsten over het nagelaatene kind en den armen vader der zelfmoordster.

HOFMAARSCHALK.

Wie? Ik? — voor al het verdriet dat dit verachtelijk gespuis mij heeft aangedaan, zoude ik het nog voeden en kleeden: bij God, geen penning geef ik aan dat gebroed. In het tuchthuis met den blinden booswigt en het hoerekind 'er bij.

JULIUS, (bartelijk.)

Is dat u ernst? Kunt gij zo liefdeloos, zo onnatuurlijk wreed handelen? Uw zoon heeft die famielie ongelukkig gemaakt. Uw zoon heeft ze tot den bedelzak gebragt.

HOFMAARSCHALK.

Geen woord daar van.

T W A A L F D E T O O N E E L.

De voorigen. Een lijkstatie met flambouwen gaat over de plaats.

JULIUS.

Wie gaat gij daar begraven mannen?

EEN DER DRAAGERS.

De ongelukkige dochter van den timmerman Spindler.
(zij zetten het lijk neder en gysten.)

JULIUS, (*tegen den Hofmaarschalk.*)

Kom wat nader: de kist zal geöpend worden. (*met traanen.*) Maar, gij zult het vreeselijke schouwspel zien waar van uw zoon de oorzaak is — het schoonste, deugdzaamste meisje, wreed vermoord door uw' zoon en door uwen hoogmoed, zult gij zien.

HOFMAARSCHALK, (*ontfeld.*)

Wat begint gij? Wilt gij mij op de openlijke straat schande aandoen?

JULIUS.

Neen, ik wil u bewijzen dat mijn vonnis rechtvaardig was. — In uw gevoelloos harte wil ik medeliden ontsteeken, door den aanblik der verwoesting. — Ik lach om eere en schande, hier is het om een goed werk te doen! — Draagers! maakt de kist eens open; ik ben de president Julius van Sassen. (*de Draagers maaken de kist open.*)

HOFMAARSCHALK, (*willende heen gaan.*)

Blameer u zelf, maar mij niet!

JULIUS, (*hem tegenhoudende.*)

Ik laat u niet los, gij moet uw werk zien — maar alleen zien! — dat is de eenigste straf uwer wreedheid, daar het Gericht u laat doorfluipen.

HOFMAARSCHALK.

Vriend, ik bidde u, versta toch reden; laat mij los!

JULIUS, (*hem naar de kist trekkende.*)

Hier heen! hier! Zie! dit zijn de bloedige overblijfsels van eene edele burger dochter, die het offer van een' wellusteling werd, dewijl hij achter het schild zijns Adeldoms de deugd en gerechtigheid bespotten mag. Dit zijn de bloedige overblijfsels van een braaf goed meisje, wier eenigste misdaad de liefde, en het geloof aan menschelijke deugd was. Dit zijn de bloe-

di-

dige overblijfsels eens engels; aan wier graf geen lofdenaar verschijnt, terwijl mogelijk eens een marmeren gedenkzuil haaren moordenaar verëeuwigen zal — het was een getrouw braaf meisje!

DE DRAAGERS.

Ja, dat was zij! ja wel!

JULIUS.

Gij doet haar recht, mannen, met dit te zeggen. Deze heer is een vreemdeling in deze stad, en weet van het geheele geval niets.

HOFMAARSCHALK, *(die zijn gezicht bedekt heeft.)*

Het is genoeg.

JULIUS, *(die den doek, waar mede het aangezicht van het lijk bedekt is, afneemt.)*

Nog niet genoeg! Dit bloedige hoofd moet gij nog beschouwen, nog dit verpletterde voorhoofd! Zie hier, dit is dat aangezicht, dat voorheen honderd jongelingen ontvonkte; dit is dat aangezicht, dat oor, dat eens den heiligen eed der trouwe hoorde, die de booswigt niet houden durft, om dat zyn adelijk diploma hem tot meinëedigheid bevoorrechtte. — ó Mogt gij, ongelukkig meisje, het laatste offer van een afgrijslijk vooroordeel zyn, aan welks doodbaar het hart der menschheid bloedt, en de bespotte gerechtigheid weent!

DE TIENTIENDE TOONEEL.

DE VOORIGEN, *de oude SPINDLER door een' JONGEN geleid.*

SPINDLER, *(met drift.)*

Open, zegt gij, open is de kist? Voort, voort; daar heen. *(de jongen brengt hem bij de kist.)*

G 4

SPIND-

SPINDLER, (*zich met bittere smart
over het lijk heen bui-
gende.*)

ô Mijne Henriëtte! mijne Henriëtte! —

JULIUS, (*tegen den Hofmaarschalk.*)

Deze oude man, dien gij hier in wanhoop bij de doodbaar ziet, is de vader van de ongelukkige. ô Dat een schilder mij dit tafereel afschilderde, ik zoude 'er onder schrijven: Barbaarschheid der agttiende Eeuw! sommen gouds zoude het waardig zijn.

SPINDLER, (*schreijende.*)

ô Mijne Henriëtte! wij zullen ons verzoenen, eer gij in het graf gaat: ik hebbe u gekweld, mijn arm kind, en gij hadt het niet verdiend! — Goeden nacht, mijne dochter, goeden nacht! Ga in uwe slaapkamer, ik zal u spoedig navolgen! — Ik volg u na voor den rechterstoel van God, daar wordt ons proces voor het laatste bepleit! Uw dood en mijne traanen zullen daar boven de aanklagers zijn. — Goeden nacht!

DE JONGEN, (*den ouden Spindler
aanstootende.*)

Meester Spindler! spoedig! thans!

VEERTIENDE TOONEEL.

JULIUS VAN S A S S E N , de HOFMAARSCHALK
en de OVERIGEN omringen de doodbaar. Op den
achtergrond verschijnt de HERTOOG, in een' wit-
ten mantel gewikkeld.

DE HERTOOG, (*staan blijvende.*)

Wat is daar achter? een open kist met stambouwen?

SPIND-

T R E U R S P E L. 105

SPINDLER, *(door den jongen geleid, komt op den Hertog aan.)*

Hier, mijn heer van Sennek, wij beiden hebben met elkander een woordje te spreken. *(tegen den jongen)*
Laat mij alleen met dien heer.

DE JONGEN, *(gaat te rug.)*

HERTOG.

Wat wilt gij oude?

SPINDLER, *(met een vreeselijke stem, terwijl bij den Hertog aangrijpt)*

Vergelding! vergelding! schelm! in naam van dit lichaam, in naam van den hemel en de hel!

HERTOG, *(verschrikt.)*

Zijt gij dronken of raazende?

SPINDLER.

Raazende! raazende! *(een pistool voor den dag baalende.)* Dit is dezelfde pistool, daar zij zich mede doorschooten heeft.

HERTOG, *(zich poogende lofterukken.)*

Ik ben de Hertog!

SPINDLER, *(bem vasthoudende.)*

Noem u aarts engel of God!

HERTOG.

Help! help!

JULIUS, *(toespringende.)*

Wat is hier te doen?

HOFMAARSCHALK, *(mede toeloopende.)*

Het is zijn Doorluchtigheid. — Wachten! wachten!

JULIUS, (*stelt zich tusſchen den Hertog en Spindler.*)

HOFMAARSCHALK, (*wegloopende.*)

Wacht! wacht!

JULIUS, (*die den Hertog bevrijd heeft en nu door Spindler vastgebouden wordt.*)

Wat deert u oude man?

SPINDLER, (*bem vasthoudende.*)

Sta! sta! rekenſchap en vergelding!

JULIUS.

Ik ben de president!

SPINDLER, (*op hem losbrandende.*)

Nu, noem u voor God, zo als gij wilt, gij moorde-
naar van mijn kind!

V I J F T I E N D E T O O N E E L.

DE VOORIGEN, DE HOFMAARSCHALK en
Soldaaten.

HERTOG, (*als buiten zich zelve.*)

Dat is ſchrikkelijk!

HOFMAARSCHALK, (*tegen den Hertog.*)

Alles door den president aangelegd. (*tegens de wacht*)
Neemt dezen ouden verraaderlijken moordenaar gevan-
gen; ontruk hem de Piſtool!

HERTOG, (*op den president wijzende.*)

En maakt u tevens van dien mensch meester!

JULIUS, (*tegen den Hertog.*)

Ik ben gewond — door den arm geſchooten! — ge-
nadigſte heer.....

HER-

HERTOG, (*tegen den Hofmaarschalk.*)

Kom met mij. (*zij gaan beiden heen.*)

JULIUS, (*tegens de wacht.*)

Wat wilt gij?

DE OFFICIER *der wacht.*

Op bevel van den Hertog!

JULIUS, (*snertelijk.*)

Dat is wreed! (*bij zinkt onmachtig in de armen der wachten.*)

108 JULIUS VAN SASSEN,
VIERDE BEDRIJF.

Een Kabinet van den Hertog.

E E R S T E T O O N E E L.

De HERTOG zit aan een schrijftafel, de HOFMAAR-
SCHALK tegen over hem.

HOFMAARSCHALK.

Het komt mij in het geval van gisteren avond aanmerkelijk voor, dat de president, door eene wonderbaare leiding der Voorzienigheid, juist in hetzelfde graf gevallen is, het welk bij hoogstwaarschijnlijk in zijn Majesteit-schennend *rassinement*, voor uwe Doorluchtigheid gegraven had.

HERTOG.

Gij vergist u. De moordenaar zocht uw' zoon; voor dezen was de kogel bestemd; maar niet voor mij of iemand anders. Gij doet 'er zeer wel aan, dat gij mij aan mijne overhaasting herinnert. Ik ben den president vergoeding schuldig. Hij achtte zijn eigen leven niet; hij redde mij uit de handen van den moordenaar, vergoot zijn bloed voor mij, en ik — ik liet hem smaadelijk aangrijpen, als een misdadigen! — Ik deed onrecht.

HOFMAARSCHALK.

Intuschen *meriteert* de zaak evenwel een nauwkeurig onderzoek — Ik vrees, ik vrees! Wraakzucht en beledigde hoogmoed zijn tot alles bekwaam; het is zeker waar, dat het den schijn had als of het eigenlijk mijn' zoon gold....

HERTOG.

Openbaar. De zaak zelf spreekt te duidelijk. Men
zou-

zoude verblind moeten zijn, om Julius van Sasfen hier als een booswigt te beschouwen.

HOFMAARSCHALK.

Niets dan de onbegrensde liefde voor den persoon van uw Doorluchtigheid zoude mijne oude oogen kunnen verblinden — maar ook even zo zeer derzelver gezicht scherpen, om het sijn gesponnen weefzel der boosaartigste *intrigue* te doorzien en de hand des meesters daarin te erkennen. —

HERTOG.

De daader heeft immers zelf gezegd, dat hij het op niemand anders dan op uw' zoon gemunt had!

HOFMAARSCHALK.

Zekerlijk, en dit is geen logen, dat dit zijn wezenlijk voorneemen is geweest. Maar wie heeft dien blinden Satan bij uwe Doorluchtigheid gebragt? Een onbekende jongen. Wie is die jongen? De oude kent hem niet; hij heeft hem opgeraapt. De jongen heeft verzekerd mijn' zoon wel te kennen, en geleidde den moordenaar juist bij uwe Doorluchtigheid. Wie is die jongen? Wie heeft hem *geinstrueerd* om den ouden zo te bedriegen? Was dit alles toeval? — Een bloot toeval, dat de jongen zo terstond verdweenen was? Een bloot toeval, dat mijn heer de president, om dezen tijd, juist in dezen omtrek rond moest zwerven om den afloop der zaak te beschouwen?

HERTOG.

Gij hebt eene vreeselijke bekwaamheid om het zwarte wit en het witte zwart te maaken. Maar gij zult mij in eeuwigheid niet bepraaten, dat Sasfen den jongen betaald heeft, om den moordenaar bij mij te brengen om mij te dooden.

HO JULIUS VAN SASSEN,

HOFMAARSCHALK, (*den Hertog oplet-
tend beschouwende,
vervolgens met eenen
schijn van onstel-
tenis.*)

Help Hemel, God bewaare mij voor zulke gedach-
ten, voor zulk een geloof! Hoe zoude ik Sassen van
zulk een zwart plan kunnen verdenken! Ik dacht enkel,
dat het geen *onmogelijkheid* zoude zijn, dat die zaak
van hem uitgedacht konde wezen, om hier door gele-
genheid te vinden, van in de oogen van uwe Doorluch-
tigheid met glans te verschijnen, en door eene schijn-
baare opoffering van zijn leven de verlorene gunst uwer
Doorluchtigheid, te herwinnen. — De waereld is fijn.

HERTOG, (*met een' scherpen blik
op hem.*)

ô Zeer fijn! — Voor dat de President van zijne won-
den hersteld is kan de Commissie haare werkzaamheden
niet beginnen. En op dat van Sassen ook zie, dat ik
grootmoedig zijn kan, zo geef ik hem, voor zijne be-
weezen trouwe, in plaats van huis arrest, stads arrest.
De Officiers wacht zal van hem weg genomen worden.
Zeg dit aan den Generaal. — De Generaal moet hem
dit in eigen persoon gaan aankondigen, en naar zijnen
toestand verneemen. (*Hofmaarschalk vertrekt.*)

HERTOG, (*alleen.*)

Spraken die vervloekte papieren niet zo luide tegens
hem: ik kon waarachtig gelooven dat van Sassen on-
schuldig was. — Ach ik heb veel, onuitspreekelijk veel
aan hem verloren. Hij was des Lands weldoener, was
mijn vriend, mijn broeder, mijn leermeester! — Overal
mis ik hem! — ô Julius, Julius! waarom moesten wij
beide eene Rosaura vinden? Waarom liet gij u van de
pest dezer Eeuw vergiftigen? Waarom scheen u het lot
van een *revolutionair* schooner toe, dan dat van de
vriend eens Hertogs te zijn?

T R E U R S P E L. III
T W E E D E T O O N E E L.

De HERTOG en ROSAURA.

ROSAURA, *(met een mandje vol
roozen, op welke een
briefje ligt.)*

Genadigste Heer, uwe Doorluchtige Gemalin zendt mij met deze bloemen en dezen brief door hoogstderzelve eigen hand geschreeven — een klein aandenken op den naamdag van uwe Doorluchtigheid.

HERTOG, *(lachende.)*

Mijn naamdag? De oplettendheid mijner gemalin is in de daad bewonderingswaardig: — en het geschenk zeer eeuvoudig en landlijk — zij gist mogelijk, hoe gewichtig het door de schoone overbrengster wordt.

ROSAURA, *(met eene zwaarmoe-
dige vriendelijkheid.)*

En zo veel roozen, als dit mandje bevat, zo veele herhaalingen van dezen dag, zo veele vreugde in ieder uur, wensch ik uwe Doorluchtigheid.

HERTOG, *(het mandje onächtzaam
op de tafel zettende.)*

Die geeven kan en zich alleen bij het wenschen bepaalt, is een slaaf zijner gierigheid! *(haare hand kus-
schende.)* Gij kunt geeven, waaröm blijft gij bij het wenschen? — maar, wat zie ik? gij hebt geweend?

ROSAURA.

Ik kan slechts vreugde wenschen, ik kan die niet geeven, dewijl ik zelfs zo behoefstig daar aan ben:

HERTOG.

Wat deert u dan? Waaröm zo nedergeslagen? Ach, ik versta u? — Niet waar? de arme Julius van Sassen? gij beklagt hem.

ROSAURA, (*zich van den Hertog los maakende.*)

Hij is mogelijk zo beklagenswaardig niet als ik. Hij heeft een zuiver geweten, en mijne litzinnigheid zal hem mogelijk meer dan zijne doodelijke wonde smerten. Van de geheele waereld verlaaten, ligt de Edele, met al zijne deugd, als een misdaadiger.

HERTOG.

Troost u. Ik weet dat gij hem niet kunt haaten; om uwent wille heb ik hem een verdriet willen bespaaren, ik heb bevel gegeven om de wacht van hem weg te neemen.

ROSAURA, (*met traanen.*)

Zeer grootmoedig! Waarlijk! — Gij zijt zeker dat bij u niet ontloopen zal, genadigste heer: aan het sterfbedde zijn de wachten onnut.

HERTOG.

Aan het sterfbedde?

ROSAURA.

Ach, gij weet het zo goed, als ik, dat de Lijfärts alle hoop op zijn leven heeft opgegeeven, dat de geheele stad zijn verlies beweent.

HERTOG, (*zeer ontsteld.*)

Ik weet geen woord! — dat zoude vreeslijk zijn! — Weet gij het zeker....?

ROSAURA, (*zuchtende.*)

Maar al te zeker!...

HERTOG, (*verbleekende.*)

Rofaura!

ROSAURA, (*voor hem nederknielende.*)

Genadigste heer, maar ééne bede — beweeg mijnen vader, dat hij mij toestaat, den stervenden nog ééns te mogen bezoeken. Ik begeer hem nog maar een eenigen keer te zien, ik wil maar afscheid van hem neemen, ik

ik wil mij met hem, wegens mijne ligtzinnigheid, verzoenen. Julius is goed! Julius heeft mij bemind, zo hartelijk trouw bemind, en ik — heb hem verlaaten.

HERTOG, *(met drift.)*

Is zijne wonde doodelijk? Sta op Rosaura, gij hebt mij al mijn rust ontnomen. — Ik zal uw' vader voor u spreken. — Is zijne wonde doodelijk?

ROSAURA.

Waarschijnlijk. — 'Er loopt een treurig gerucht door de stad, dat hij niet tot aan den avond meer leven zal. — Inmers, dit heeft de lijfarts zelf verzekerd! Zo als hij, was nog nooit iemand de afgod van een' ieder! Zedert het aanbreeken van den dag is zijn huis met beangste vraagers als bestormd; in alle huizen, spreekt, en weent en bidt men voor hem: de armen, wier weldoener hij was, omringen jammerend zijn huisdeur! Zo bedroefd als of ieder een' vader of moeder stond te verliezen, luistert ieder burger naar de afwisselende berichten. Grijsaarts heb ik op de straat zien schreijen; zij riepen: weet gij het? onze beschermengel, onze vader sterft — Ach! en als hij sterft, dan sterft voor mij alles! *(zij gaat zuchtende heen.)*

HERTOG, *(alleen.)*

En mij? en mij? *(bij zet zich treurig in een' armstoel.)* Mijn leermeester, door wien ik geworden ben, wat ik ben! mijn geleigeest, die mij liefderijk waarschuwde, als de driften mij deden dwaalen. — Ach, — al was hij ook wezenlijk een misdaadiger, ik bemin hem toch! — Hij beminde mij ook, hoe zoude hij anders voor mij zijn leven waagen? *(bij gaat naar de tafel en neemt den brief van de Hertogin.)*

114 JULIUS VAN SASSEN,

DERDE TOONEEL.

De HERTOG en de HOFMAARSCHALK.

HERTOG.

Is de Generaal nog niet te rug?

HOFMAARSCHALK.

Nog niet.

HERTOG.

De President, zegt men, dat zeer nabij aan den dood is.

HOFMAARSCHALK.

Aan den dood? — Daar twijfel ik aan. — Zekerlijk, men heeft mij gezegd, dat hij in een zwaare slauwte heeft gelegen; . . . natuurlijk! een kleine verbloeding kan zulks te wege brengen.

HERTOG, (*opent den brief der Hertogin en leest.*)

HOFMAARSCHALK.

Ik dank den Hemel op mijne knieën, dat Hij uwe Doorluchtigheid, door een' wonderbaaren zamenloop van omstandigheden, redde — De *deliquant* mag thans onder zijne ketenen in de *crimineele* gevangenis. — Maar, rechtvaardige God! . . . uwe Doorluchtigheid schijnt zich niet wel te bevinden.

HERTOG, (*die gedurende het leezen eene buitengewoone ontsteltenis heeft doen blijken, werpt den brief weg, grijpt met drift zijn boed, drukt hem diep in het gezicht, en zegt met onderdrukte smert.*)

Neen, bij den levendigen God, ik ben niet well
(*met*)

(met eene verschrikkelijke stem) Hofmaarschalk! (dicbt voor hem) Hofmaarschalk! (bij neemt hem met drift bij de borst) Hofmaarschalk! — als ik bedroogen ben! (bij gaat naar de deur en roept) Hei daar! het rijdtuig ingespannen (bij gaat heen.)

VIERDE TOONEEL.

De HOFMAARSCHALK, naderband de GENERAAL.

HOFMAARSCHALK, (staat eenigen tijd als versteend, en ziet eindelijk in het rond.)

Wat is dat? Heb ik gedroomd? Zo vreeselijk heb ik hem in mijn leven nog niet gezien. — Is dat het einde van al mijn heerlijkheid? (bij raapt den brief op en leest.)

„ Ik geloof dat ik, op den naamdag van mijn' gemaal;
 „ hem door geen geschenk meer vreugde kan veroor-
 „ zaaken, dan door hem het eerst die tijding te bezor-
 „ gen, dat zijn vriend, welken de cabaal van zijn hart
 „ wil scheuren, in 't minste niet verlooren is. — Im-
 „ mers, *Julius van Sassen is geen misdaadiger* — maar
 „ hij heeft zijne vijanden in den strik gelokt. Wil zich
 „ uwe liefde van deeze schoone waarheid overtuigen:
 „ zo bewijs hem de gunst van hem te gaan bezoeken;
 „ hij wacht met stille bedaardheid, op zijnen Hertog,
 „ en zijnen dood.

ELISABETH.

Dit heeft de Hertogin geschreeven. (beevende) Welk een verschrikkelijke *clairobscur* bevat dit papier! — „ Zijne vijanden lokte hij in den strik, „ wat wil zij daar mede zeggen?

GENERAAL, (*treedt met een verstoord gelaat binnen.*)

Ha, mijn heer de Hofmaarschalk! — Ik ben des doods! hoor mij toch aan!

HOFMAARSCHALK, (*met eene geveinsde bedaardheid hem in de rede vallende.*)

Vriend, wees bedaard — van een goed besluit hangt in dit oogenblik ons geheele welzijn af. Hoor mij dus aan, ik moet u eene zaak van de grootste *importance* ontdekken.

GENERAAL, (*neerflagtig.*)

Mijn dierbaarste, sta mij toe. Uwe tijding kan onmogelijk zo verschrikkelijk zijn als de mijne. Wij zijn geheel verraden en geslaagen! Wij zijn elendige schepfels! Gij hebt mij tot alles overreed; ik heb het terstond in den propheetischen geest voorspeld, dat het zo gaan zoude.

HOFMAARSCHALK.

Wat deert u dan? Spreek.

GENERAAL.

Gedooft dat ik eerst adem haal. Ieder ander buiten mij zoude door den schrik geheel ter nedergeworpen zijn; gelukkig had ik nog tegenwoordigheid van geest genoeg, om terstond links om te spelen. — Ik zweert u, dat wij ons gelukkig kunnen rekenen, als wij maar in genade uit het land worden gebannen.

HOFMAARSCHALK, (*beangst.*)

Spreek toch zo hard niet, wel nu?

GENERAAL.

Wat helpt het? Binnen weinige uren zal men ons beide met vingers nawijzen! — Maar ik wentel al de schuld op u. — Gij hebt mij in de elende gesleept; nu kuut gij mij 'er weder uit helpen!

HOF

HOFMAARSCHALK, (*met eene gemaakte
bedaardheid.*)

Mijn heer de Generaal, *presence d'esprit!* — Ik weet tot nog toe niet, wat gij mij gewigtigs te ontdekken hebt.

GENERAAL.

In weinig woorden: wij zijn beide op het snoodst bedroogen, gij en ik! — Hoor mij aan. Ik spoede op bevel van den Hertog mij naar den President, met de order, die gij mij hebt overgebracht. Van verre zag ik reeds het huis door een menigte menschen omringd; oud en jong, klein en groot stond in een treurige stilte door elkander. Ik trad met gespannen nieuwsgierigheid onder den hoop, en zag, tot mijne verwondering, overal weeklaagende aangezichten en oogen vol traanen.

HOFMAARSCHALK, (*met ongeduld.*)

Nu ter zaake.

GENERAAL.

Ik was nog altoos bedaard, en droomde van geen kwaad; treede in huis, opene de kamer — om Godswille, denk eens, hoe ik te moede wierd! Daar zit de President op een' stoel, en nevens hem zo geheel vertrouwelijk — de Secretaris Eerman, dien ik ten minsten twee-honderd mijlen verre van hier geloofde.

HOFMAARSCHALK, (*verbleekende.*)

Wat? Gij hebt niet wel gezien?

GENERAAL.

Dit verbeeldde ik mij eerst ook — Ik stond als of ik van den bliksem getroffen was, en zag en herzag — en het bleef de Secretaris Eerman. — De President lachte, de Secretaris bood mij vriendelijk een' stoel — maar ik kon geen woord voortbrengen, keerde mij om en ging heen.

HOFMAARSCHALK.

Vervloekt!

118 JULIUS VANSASSEN,

GENERAAL, *(na eene tuschenpoo-
zing)*

Nu, wat raadt gij nu?

HOFMAARSCHALK.

Men heeft 'er immers geen woord van gehoord, dat de schurk op zijne vlugt betrapt zoude zijn?

GENERAAL.

Zekerlijk! zekerlijk! dat is het juist.

HOFMAARSCHALK, *(als buiten zich-
zelve.)*

Wij zijn bedroogen! *(met een gemaakte bedaardheid)*
Wees gerust: de zaak kan nog door een stoute wending
geredresfeerd worden.

V I F D E T O O N E E L.

DE VOORIGEN en een KAMERJONKER.

KAMERJONKER.

Zijne Doorluchtigheid heeft mij opgedraagen, u beide in het octogon te geleiden, en u te melden, aldaar tot op nader bevel te blijven — Gelieft het u mij te volgen.

HOFMAARSCHALK, *(met een donker
gelaat.)*

Met vergenoegen.

GENERAAL, *(met eene zware zucht.)*

In Gods naam! *(zij volgen beiden den Kamerjonker.)*

Z E S D E T O O N E E L.

(Kamer van den President.)

JULIUS VAN SASSEN, *in een huislijk kleet, de linker arm in een verband; hij zit op een leunstoel en is zeer bleek en kragteloos.* DE SECRETARIS EERMAN gaat treurig heen en weder.

SECRETARIS, *(zijn oogen afveegende.)*

Het is evenwel een vreeslijk noodlot! —

JULIUS, *(tegen hem glimlachende.)*

Ween toch niet, Eerman. Gij kent het leven nu reeds zedert veertig jaar, en weent nog! Kom wat nader.

SECRETARIS.

Niet de eeuwige onbestendigheid der dingen — neen, de heldenmoed, waar mede gij uw lijden draagt, perst mij traanen af.

JULIUS.

Gij kent mij zeer goed: moet ik aan mijne wonden sterven: dan schrijft gij mijn levensloop ter waarschuwing van alle goedäartige dweepers, wier verstand en hart hun in verzoeking konden brengen, om de waereld zo te behandelen als ik het deed.

SECRETARIS.

Neen, mijn heer, 'er is een God in den hemel! 'er is een God, die de zuchten des lands verhoort, die de duizenden van traanen ziet, welken om uw leven geweend worden. — Gij zult — kunt nog niet sterven!

JULIUS.

Schrijf dan in uw werk: 'er was een man, die met een brandend hart en werkzaam wil voor recht en deugd opstond — de menschheid echter lag nog in eene diepe barbaarschheid; het was in de agttiende Eeuw.

SECRETARIS.

o De toepassing op deze woorden is niet zwaar? Barbaarsheid van den grootsten tot den kleinsten! Driften vieren nog haare goddelooze overwinningen, en de rede wordt boei en ban waardig verklaard; voor Beurzsnijders bouwt men galgen, voor groote Landsdieven vlecht men erlauwrieren; met snaphaanen en kanonnen verklaart men de rechten van den mensch, met asgnaten op den hemel ontrukkt men den volken de vreugde der aarde! — Dat is de Eeuw der verlichting!

JULIUS.

Ik trad in de waereld met de gloeiendste wenschen, om te helpen; met reuzensterkte ontwong ik het vooroordeel, het bijgeloof en het nimmer verzadigde eigenbelang, de toverschatten, welken zij den stervelingen ontrukkt hadden; ik achte het vuurbraaken der opgeruide draaken niet, — en de arbeid van veele jaaren werd in een enkel oogenblik vernietigd! De beleedigde ijdelheid van één' mensch was genoeg, om de hoop van een geheel menschelijk geslacht te verwoeten.

SECRETARIS.

Bedaar toch, bidde ik u.

JULIUS.

Ik had een' vriend. — met vreugde sterf ik voor hem — meer dan eens zwoer hij mij: eer zal de waereld vergaan dan onze vriendschap! Hij zag mijne geliefde, de waereld stond nog, en zijne vriendschap was — vergaan.

SECRETARIS.

Het berouw zal hem met zijne folteringn niet vergeeten.

JULIUS.

Ik beminde een meisje; meer dan eenmaal zwoer zij mij: uw hart is voor mij meer dan alle de schatten en heerlijkheden der aarde! — Zij zag in den glans eener

het krón, en vergeeten was mijn hart. — Dan laat dit zo zijn, evenwel is dit nog de beste wereld.

SECRETARIS.

De beste wereld, die voor geel metaal en glinsterende steenen knielt, waar de verdiensten volgens een perkamenten stamboom, of naar het gewigt eener beurs worden afgerekend! — (*'er ontstaat van buiten eenig gerucht.*)

JULIUS.

ô Zie toch eens wat 'er buiten te doen is.

SECRETARIS. (*gaat en ziet buiten de deur.*)

Laat hem maar binnen komen.

Z E V E N D E T O O N E E L.

DE VOORIGEN, en FERDINAND VAN SENNEK
(*deze laatste treedt binnen, met verwilderde bairen, treurig en bevreesd: hij speelt met een breed zijden lint, het geen bij somtijds kusbet.*)

JULIUS, (*hem met medelijden aanzieude.*)

Arme Ferdinand! het zwaard der vergelding heeft u zwaar getroffen.

FERDINAND.

Waar fladdert gij heen, trouwlooze, in het zacht ge-
ruisch der luchtige baaren? Naar boven, naar boven,
daar de wolken schemeren, als het morgenpurper!
Naar boven, daar de sterren juichen, wanneer de geest
uit de hemelsche zaalen zweeft! — Ha, gij stof, zo
dacht ik ook, maar het aardsche kan het hemelsche niet
omvatten; alleen in de woestenijen des aardrijks sluiten
de einden des eeuwigen rings te zaamen — het sterfe-
lijke omarmt het onverganklijke.

JULIUS, *(hem de hand biedende.)*

Ferdinand!

FERDINAND, *(steeds in zich zelve.)*

Zo lang, aan het blaauwe firmament, het gouden uurwerk der eeuwigheid in groote kringen voortrukt werkt het in de waereld wel op en af; de dampen stijgen zacht omhoog; in de stralen der Maan drijft het beste boven. De bekleedzels echter liggen op de aarde, gisten en werken voort, de geesten staaren uit de wolken, en zien in hunne schoole neder. — Ik heb veel moeten lijden.

JULIUS.

Zijne krankzinnigheid is zeer aandoenlijk.

SECRETARIS.

Philosoophen mogen hier de majesteit en hoogheid van het menschelijke wezen bestuudeeren! Een verbroken draad in het zenuwgestel lost de harmonie der ziele op, en het uurwerk loopt met onregelmaatige horten af.

FERDINAND, *(den President aanstaarende.)*

Gij Jongeling met uw gefronst voorhoofd, — ik kenne u! — *(weenende)* Julius! *(bewig)* Julius! o reeds zo spoedig! *(glimplachende)* De geest der dooden groet u, hij groet u driemaal. — Ik lag in mijnen kerker, daar huilenden vlammdraagende winden, de Boschen flikkerden, en de Steden zonken in glimmende aschhoopen. Boven mijn hoofd scheurden de onweêrswolken open, en uit de wolken schitterde de glans des Allerheiligsten. Daar *(weenende)* stond Henriëtte voor mij — en haar oog glinsterde als het licht des hemels, maar haare lippen schemerden bloedig, — en zij sprak: ik heb een goeden strijd gestreeden!

JULIUS.

Zij heeft hem gestreeden.

FER.

FERDINAND, (*smertelijk.*)

Toen nam zij dit lint, 'er viel een bloedige drop uit haare lekken op, en zij sprak: breng dit aan hem, die de verdediger mijner onschuld was! versier hem daarmee, want ik wil hem danken. (*bij bangt den President het lint over de schouders*) Zie, dit is het lint, daar schemert de druppel van haar bloed. Ach, nu heb ik niets meer van haar! — ook niets meer!

JULIUS.

Voorwaar, ik geloof aan een hoog, vergeldend gerichtshof, welks arm den twist der grootste tegenstrijdigheden oplost. — De krankzinnigheid moet mij nu den dank bewijzen, dien zijn gezond verstand mij eens weigerde.

SECRETARIS.

Maar wie lost ook mij den twist der tegenstrijdigheden op, welken ik overal ontmoet? — Deze, deze was de moordenaar van het arme meisje, en hem miste de doodelijke kogel — en u trof die, u, de beschermgeest der onschuld en der gerechtigheid.

FERDINAND.

Stil, zij is dood! ach, Henriëtte dood! — Zie! zie! uw grond beeft: zie, zie! welk een damp wafemt uit de aarde? — Zie, zie! een engel dringt zich uit de wolk, een meisje in doodsgewaad, en om haar hoofd en over de oogen siddert de heilige rosemaryn-krans! — Hoe lacht zij (*op de knieën*) Henriëtte! (*met smart*) Trek mij tot u! — in het stil verblijf des doods tot u! — Ontferm u, gij hemelsche, de arme Ferdinand is zo verlaaten, zo verstoeten! Gij hemelsche, ontferm u! (*bij keert zijn gezicht huiverende om*) Wat blaast mij zo ijskoud in den nek, dat de haren om hoog waaijen? (*bij springt op*) Julius! Julius! ziet gij hem, die mij zoekt! Ik was in de onderaardsche gewelven, daar stond de blinde man in een' hoek; ik vlood in nolen, daar kwam hij mij tegen; ik hing mij aan de vleugelen van een arend,

124 JULIUS VAN SASSEN.

arend, daar ontmoette ik hem boven de wolken. *(op een vliejenden toon)* Maar gij zijt de goede Julius! *(bij zet zich ter zijde van den muur op den grond neder.)*

AGTSTE TOONEEL.

DE VOORIGEN en de HERTOG.

SECRETARIS HERMAN.

Zijne Doorluchtigheid!

JULIUS, *(maakt beweging om op te staan.)*

Genadigste Heer....

HERTOG, *(naar hem toe gaande.)*

Blijf, blijf toch zitten, houd u stil!

JULIUS.

Hoe gaarne ik u mijnen eerbied wilde betoonen, genadigste heer, ik kan het niet meer. De geest is geen meester meer in zijn huis: een vreemde gast is 'er ingebroken, en maakt toefsel om mij geheel uit mijn eigendom te verdrijven.

HERTOG.

Hoe is het? Zal het beter worden? Is 'er gevaar?

JULIUS, *(glimplachende.)*

Gevaar? o neen, het zal beter worden! zeker beter.

HERTOG, *(beurtelings den Secretaris, en den krankzinnigen beschouwende.)*

Maar ik vind u in een zeldzaam gezelschap. Is dit Ferdinand van Sennek niet? En deze de ontweeken Secretaris.

JULIUS.

Dit gezelschap is voor een' man, die gereed staat om
de

de groote masquerade dezer waereld vaarwel te zeggen, nog zeer belangrijk. Deze hier is een zot, en gelukkig, dewijl hij zijn ongeluk niet kent. Gene daár is een wijs verstandig man, die ongelukkig is, om dat hij zich door het schimmenspel van dit leven niet verblinden laat.

HERTOG, (*verlegen.*)

Mijn lieve President . . . ik versta u niet geheel.

JULIUS, (*met een oog, vol zacht verwijt.*)

Ben ik nog uw president? — niet waar, gij haat mij mischien; in uwe oogen schijn ik een bedrieger: gij hebt van mij papieren in handen, die mijn karakter ontdeeren.

HERTOG, (*met gevoel Julius de band drukkende.*)

Neen lieve Sasfen; ik ben niet boos op u. Gij zijt zeker onschuldig. Een helsch complot, welks leden ik eenigzins vermoede te kennen, heeft u willen lasteren, heeft uw handschrift nagemaakt.

JULIUS.

Neen; ik zelf heb dat alles met mijn eigen hand geschreeven. Ik zelf!

HERTOG, (*verwonderd.*)

Hebt gij dat? Kunt gij zulks? Sasfen, gij schertst! Een man van uw karakter kan het immers niet in 't hoofd krijgen om met slechthoofden en fortuinzoekers samentespinnen, die ons Duitsch Vaderland in den smeltoven des opróers willen werpen om 'er voor zich zelven goud uittehalen.

JULIUS.

Ach, genadigste heer, gevoelt gij nu eerst dat Julius van Sasfen zulk een zot of booswigt niet konde zijn? gevoelt gij nu eerst de mogelijkheid mijner onschuld, nu het medelijden mischien mijn Advocaat in uw hart geworden is? — Ja, ik ben onschuldig! Nimmer heb ik

126 JULIUS VAN S A S S E N,

Ik het heil van mijn vaderland, nimmer de liefde jegens mijnen Hertog uit het oog verlooren! — Ik ben nog dezelfde, als toen ik u, in een voor mij heilig uur, den eed der trouwe zwoer!

SECRETARIS, (*bekommerd.*)

Ik vrees dat het aanhoudend spreken uwe excellentie nadeelig zal zijn en in gevaar brengen.

JULIUS.

Laat dit zo zijn! Ik gevoel den dood reeds door mijn aderen sluipen; hij is mijn vriend en heer, wiens eigendom ik reeds in de wieg was. Ik wil spreken; het verheugt mij nog in de laatste oogenblikken; drie minuten vroeger of laater de groote reis in den eeuwigen nagt te onderneemen — dat is hetzelfde!

HERTOG, (*met tedere bezorgdheid.*)

Neen, neen Sasfen! houd u stil — gij behoeft uwe laatste kragten niet ter uwer verdediging op te offeren. Ja! Gij zijt onschuldig, gij zijt mijn vriend — ik, ik was met blindheid geslaagen, ik heb u miskend, ik heb u onverdiend belèdigd.

JULIUS.

Verhoor mijne laatste bede — laat den Generaal van Hytentyt, en den Hofmaarschalk van Sennek hier ontbieden (*tegen den Secretaris*) Gij bezorgt het!

(*De SECRETARIS vertrekt.*)

JULIUS.

Wanneer men op de plaats staat alwaar ik mij thans bevinde, daar achter mij eene waereld verzinkt, en vóór mij eene andere oprijst: dan legt men de ketenen der welvoegelijkheid en het masker neder: het hart spreekt tegen hart. —

HERTOG, (*treurig.*)

Lieve Sasfen, houd u toch stil!

JULIUS.

Waarom zoude ik *thans* rusten, daar ik eene onëindige rust voor mij zie! — Genadigste heer, ik wil voor u niet langer dubbelzinnig zijn. — Ik heb voor u, voor het vaderland, als een getrouwe knecht, onvermoeid gearbeid; men wentelde mij *bindernissen* in den weg. Ik wilde de rede in het verstand op dezen streek der aarde, die door u beheerscht wordt, doen zegepraalen: ik wierd *bespot*. — Dit echter deed mij den moed niet verliezen, ik wist dat de dwaazen hun leven eerder dan hunne dwaasheden verlaaten. — De zegepraal van het goede en uwe gunst waren mijn belooning.

HERTOG, (*met vuur.*)

Gij zijt de stichter van het algemeene welzijn, gij zijt de schepper van *mijn beter ik*.

JULIUS.

Maar eindelijk wierd ik, in het midden van mijn loopbaan, aan alle mijne zenuwen verlamd — ik wierd een onnut werktuig — ik verloor *uw* vertrouwen *uwe* vriendschap! Ach genadigste heer, verberg het voor mij en voor u zelf niet, — Rosaura vernietigde ons verbond!

HERTOG, (*befchaamd.*)

Sasfen . . . .

JULIUS.

Mij bleef niets over dan eene plaats te verlaaten, waar in ik te veel was, eene plaats, waar in ik een vriend — waar in ik eene Rosaura had verloren. — Maar ik wilde echter zien, hoe verre de vijandschap mijner tegenstreevers gaan zoude, hoe diep ik in uwe en haare achting gezonken was; eene kleine wraak vond ik hier zo menschlijk, zo vergeeflijk! en wat ik wenschte wierd vervuld.

HERTOG.

Lieve Sasfen — ik bid u . . . .

JULIUS.

Veroorloof mij het laatste nog te zeggen. De Generaal en de Hofmaarschalk hadden reeds lang getracht mijn eerlijken Secretaris op hunne zijde te lokken. Ik stond hem toe, in alles wat zij vorderden, te bewilligen; hij verschalkte die heeren, welke in hunne dronkenschap mijn uitgespreid net niet zagen. Zij begeerden handschriften van mij, die mij als een *Iluminaat*, een voorstander van het Jacobinismus, moesten daarstellen. Ik bespaarde mijn Secretaris de moeite om mijn hand na te maaken, ik schreef zelf... en de Secretaris, van beiden aanzienelyk betaald, vlugtte, in een afgelegen vertrekje van mijn huis. — De papieren kwamen in handen van uwe Doorluchtigheid — het overige is u bekend. Niemand dan uwe Doorluchtigste Gemalin heeft in het plan mijner kleine wraak, vóór de uitvoering, gedeeld. (*vermoeid*) Nu ben ik ten einde.

HERTOG, (*met toeneemende aandacht en schaamte.*)

Sasfen, — Sasfen. Uwe wraak heeft mij zwaar getroffen; doch ik wil gaarne bekennen, dat ik ze verdiende. Ach, ik ben een mensch — ik heb mijne zwakheden — en ik zal 'er eeuwig voor moeten boeten! Ja, ik heb u miskend. — Mogelyk met een heimelyk vergenoegen als schuldig beschouwd..... o Sasfen, ik had een hart, en Rosaura! — Sasfen! slechts uwe vergeeving! Leef toch! en word weder mijn vriend, mijn broeder! Leef, en verzamel van alle harten uwen rijken oogst in.

JULIUS, (*kragtloos ten hemel wijzende.*)

Daar boven! boven!

HERTOG, (*met traanen.*)

O Julius, leef, en word de beschermgeest uws Hertogs! leef, en word weder de vader van uw vaderland! Leef en geniet uwen loon.

NE.

T R E U R S P E L. 129
N E G E N D E T O O N E E L.

DE VOORIGEN en ROSAUA.

ROSAUA, (met drift binnen koo-
mende.)

Waar is hij? (Julius ziende, met droefheid) Julius!

HERTOG.

ô Rosauro! Kom wat nader bij hem. U te aanschou-
wen roept hem misfchien in deze waereld te rug.

ROSAUA, (met al het gevoel van
smart.)

Lieve Julius — ô mijn God, hoe veranderd! Ach,
kent gij mij nog?

JULIUS, (haar glimplachende de
band toereikende.)

Rosauro! — Nu sterf ik gaarne. — Deze beiden
waren voor mijn hart alles. Hier zijn zij beide nog een-
maal.

ROSAUA.

Julius, gij sterft niet! — blijf bij mij met uwe liefde,
blijf bij ons, gij eenige!

HERTOG, (Rosauro's band in die
van Julius leggende.)

Hier Julius, neem haar, die ik u eens ontrooven wil-
de. Neem haar en word weder gelukkig! — Ik wil
de beschermer uwer vreugde zijn, dat zal mijn geluk
uitmaken. — Neem haar voor eeuwig; ik heb geen
deel aan dezen engel!

JULIUS.

ô! Verzwaar mij mijnen dood niet!

I

HER

HERTOG.

Sasfen! Waarmede kan ik u eenig vermaak aanbren-
gen? — Welk een bruidſchat vordert gij? — Ik wil
de vader zijn....

JULIUS.

Genade voor hem, die mij onweetende den dood toe-
bragt. — Genade voor den vader van Roſaura en zij-
nen vriend. — Genade voor alle mijne tegenſtreevers.

ROSAURA, *(weenende bij hem
knielend.)*

Genade ook voor mij, ook voor mij! Ik heb u helee-
digd, en gij bemindet mij zo getrouw. Vergeving voor
mijne ligtzinnigheid, die u... ô Julius, Julius. —

JULIUS, *(zeer kragtloos.)*

Ik ben... mijn hoofd... zo zwaar... ik ben... *(bij
zigt onmagtig neder.)*

ROSAURA, *(ſchreiende.)*

Zijn oog breekt! *(lange tusſchenpoozing.)*

HERTOG, *(vouwt met ſpraaklooze
ſmart de handen, gaat
eenige reizen door de
kamer, keert te rug en
gaat eindelijk in een'
leuningſtoel zitten.)*

FERDINAND, *(richt zich van den
grond op en waggelt
naar de ſtoel van den
President.)*

ROSAURA.

Julius, ô mijn Julius! verlaat ons niet! — *(zijne
band kuſchende)* ô Hoor ons, God! ô God! ontneem
hem ons niet! *(zij bedekt weenende haar gezicht.)*

FERDINAND, *(treurig.)*

Deze is Ferdinands broeder. — Hij zal mij geen leed doen. Julius is goed! *(zachtjens)* Still! hij slaapt! Ô Still, wek hem niet, gij met uw schreijend gelaat Henriëtes geest bewaakt hem. — Want Julius is goed, Ô goed! *(bij zet zich naast den stoel van den President op den grond neder, en ombelst deszelfs afhangende hand.)*

T I E N D E T O O N E E L.

DE VOORIGEN, de HOFMAARSCHALK en de GENE-
NERAAL VAN HYTENTYT, beide door den SE-
CRETARIS binnen geleid.

HOFMAARSCHALK, *(bleek en be-
wende.)*

Doorluchtigste Heer.....

GENERAAL, *(met vreeselijken angst.)*

Ik smeek onderdanigst.....

HERTOG, *(opspringende met een
woedende wanhoop.)*

Ha, zondaars, misdaadigers zonder voorbeeld, wat hebt gij mij gedaan? — Ziet, ziet, daar ligt het offer uwer boosheid, vermoord, levenloos. Daar ligt die vroome martelaar der waarheid, — daar de beschermgeest van ieder onschuld, welke hij kende. — Daar ligt die Edele, die voor u, in zijnen doodstrijd, nog om genade riep.

SECRETARIS, (*gaat met diepe smart
achter den stoel van
den President, en
buigt zich over de
rugleuning van den
stoel.*)

Mijn heer! mijn onvergeetelijke heer!

HERTOG.

ô Vervloekt zij mijne ligtzinnigheid, vervloekt uwe listige cabaalen, uw helsche nijd! — Ziet hier, gij hebt mij trouwloos jegens mijnen broeder gemaakt, — gij hebt mij tot zijn' moordenaar gemaakt! ô Wie een Vriend op aarde heeft, die houde hem toch vast, want de waereld is zo arm voor een gevoelvol hart! —

HOFMAARSCHALK.

Doorluchtigste Hertog — genade — (*op zijn' zoon
wijzende*) ik ben elendig genoeg. —

HERTOG.

Wraak over u in plaats van genade, den donder mijns vloeks tot in den dood! (*met een' blik op Julius*) — Maar neen! Gij — Gij smeektet immers genade voor die zondaars, en uw vonnis zij mijn heiligdom! — Elen-digen, vermijdt van nu voor eeuwig mijn aangezicht — deze, dien gij vermoordet, heeft u gered. — Ziet gij in verre landen een' vorst, en dringt zich, tusschen hem en zijnen vriend, het monster des nijds: dan zweeve de stervende Julius voor uwe oogen, en redt dan den arman vorst! Klopt eens het laatste uur aan uwe deur, spreekt de priester u zalig voorgeld: o dan zweeve deze stervende Julius voor uwe oogen omhoog — en geleide u voor den richterstool des vergelders! — Ik schenk u genade!

ROSAURA, (den president betrach-
tende, reept met vreug-
de uit.)

Hij leeft;

JULIUS, (heft zich langzaam op en
opent de oogen.)

ALIEN, (bebalve de GENERAAL
en de beide SENNEKS,
als van een electricken
schok getroffen.)

Hij leeft! (zij omringen den stoel van den President) hij
leeft! hij leeft!

Het gordijn valt.

E I N D E.

By H. VAN KESTEREN, in de Langebrugsteeg,
te Amsterdam, zyn de volgende Tooneelstukken,
gedrukt en te bekomen:

J. A. BACER, De Moerbezenboom, Zangspel.	f : 8 : -
W. BINGLEY, De Loterybriefjes, Blyspel	- : 6 : -
J. D. B. BUZGLO, De edele Hartsrochten, of de zonde- deringe Ruiming, Blyspel	- : 8 : -
M. G. ENGLMAN, Het Magnetismus, Blyspel, naar W. A. Iffland, met zyn <i>Pourtrait</i>	- : 8 : -
De Oraganders en de Benedictijner Nonnen, Blyspel, naar <i>Pigault le Brun</i>	- : 8 : -
De Tooveres Sidonia, Tooneelspel, door den Schryver van Aballino	- : 12 : -
De Struikrovers van Kalabrië, Tooneel- spel	- : 6 : -
F. G. WITZEN GYSBERG, De Weduwe en het Ryd- paar, Blyspel, naar <i>Kotzebue</i> , met zyn <i>Pourtrait</i> .	- : 6 : -
De verwarde Schaking, Blij- spel, naar denzelven, met zyn <i>Pourtrait</i> , 2de Druk.	- : 12 : -
De Bloedverwanten, Blij- spel, van dito, met <i>Pourtrait</i>	- : 12 : -
Het <i>Pourtrait</i> van A. VON KOTZEBUE	- : 4 : -
W. A. IFFLAND	- : 4 : -
Beiden apart, om voor hunne Werken te kunnen plaaten	
Mr. J. C. v. s. De Echtscheiding, Blyspel, naar <i>Du- mouster</i>	- : 6 : -
G. C. DE GREUVE, De Virtuosen of het Leevend Tes- tament, Blyspel	- : 12 : -
J. D. VEER, Doriman en Melanide, Tooneelspel, met plaaten	- : 8 : -
De Snijder en zijn Zoon, Blyspel, 2de Druk	- : 8 : -
De Braave Zoon, Tooneelspel, van <i>Florian</i>	- : 8 : -
De oude Lijkkettier van <i>Peter den derden</i> , Tooneel- spel, naar <i>Kotzebue</i> , met zyn <i>Pourtrait</i> .	- : 7 : -
Kwade Lujm, Tooneelspel, naar denzelven, met zyn <i>Pourtrait</i>	- : 14 : -
Julius van Sasfen Treufspel, door den Schryver van Aballino	- : 12 : -
Ook zyn bij hem alle soorten van oude en daaglijks uitkomende Tooneelstukken te bekomen.	
Parodie, of boertige Weerklanken, op de tuschenspraak met <i>Gysbrecht van Amstel</i> en den <i>Bobde</i> , waar in het verhaal, be- treffende het omkomen en mishandelen van <i>Klarisse</i> , op een snaaksche en geestige manier wordt voorgesteld, door het bree- ken van derzelver <i>Pispot</i> , 8vo. f : 4 : -	

